

Π. ΣΚΙΑΔΟΥΡΑΟΣ

1 ΜΑΙΟΥ. 1852.

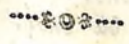
ΤΟΜΟΣ Γ'.

ΦΥΛΛ. 51.

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΗΣ ΧΑΜΚΩΣ.

(κατά τὸ Γαλλικὸν τοῦ Εὐγενίου Σούου).

(Συνέχεια τῆς Φυλλάδιον 50)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ.

Τὴν ἐπικύριον τῆς νυκτὸς καθ' ἣν ὁ Ἀθανάσιος ἀπανθρώπως ἠρπάγη ἀπὸ τὸν κόλπον τῶν γονέων του, ἡ τρικυμία ἐξηκολούθει ἀκόμη, καὶ ῥαγδαία ἐπιπτεν ἡ βροχή. Ὁ ἀνίσχων ἥλιος ἐπάλαυε πάλιν ἀνισον πρὸς τὰ σεσωρευμένα σκοτεινὰ νέφη, καὶ ἐρυθρὰν ἐπέχεσε λάμψιν ἐπὶ τῶν ὄρεων, ὧν αἱ ἀπότομοι κορυφαὶ ὑψούντο μελαναὶ καὶ γυμναὶ ὑπεράνω τῆς φωτεινῆς ταύτης ζώνης.

Οἱ Γέγαι οἱ ἀπάγοντες τὸν Ἀθανάσιον εἶχον φθάσει ἀπέναντι τοῦ φρουρίου τοῦ Τεπελενίου, οὗ τὰ τεῖχη ἐπεκράθητο ἐπὶ τῶν καθέτων βράχων τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῆς Βοϊούσης. Κατηρῆς, ἀλλόκοτος καὶ μεγάλου πρῆξις, ὁ πύργος τοῦ Τεπελενίου μετείχε τοῦ χαρακτῆρος τῆς φυλακῆς, τοῦ φρουρίου συγχρόνως καὶ τοῦ προσκυνήματος. Σπάνια καὶ στενὰ κιγκλιδωτὰ παράθυρα ἠνοίγοντο ἀτάκτως εἰς διάφορα μέρη τοῦ μέλανος τείχους ταπεινὴ δὲ θύρα ὑπὸ σιδηρῶν κλειομένη κιγκλιδῶν, ἦτον ἡ μόνη εἰσοδος τῆς οἰκοδομῆς ταύτης τοῦ μεσαιῶνος, καὶ δύο προμαχώνες, ὧν αἱ βολαὶ ἐδύναντο ἐμπρὸς τῆς δισταυρούμεναι νὰ τὴν προσκτενύωσιν, ὑψούντο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν. Ἐμπρὸς δὲ αὐτῆς γέφυρα δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' εἶδος σχεδίας

ἀκατεργάστου ἦτον τὸ μόνον μέσον συγκοινωνίας ἀπὸ τῆς μίας εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην.

Μετὰ τὴν μακρὰν καὶ ἐπίπονον τῶν πορείων οἱ ἵππεις ἐφθασαν εἰς Τεπελένιον, ὅλοι διάβροχοι καὶ κεκαλυμμένοι ὑπὸ πηλοῦ. Ὀλίγον δὲ κατόπιν αὐτῶν ἐφθασεν ὁ Μάρκος Βάϊας καὶ ἡ σύζυγός του, ὦχροι, πελιδνοὶ, ἐρυθροὺς ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐξηραμένα τὰ δάκρυα. Ἀμα διεξελθόντες τῆς στενωποῦ οἱ ἵππεις, εἶχον ἐπισπεύσει τὸ βράδισμα τῶν ἵππων των, καὶ πολλὰκις ἠπειλήσαν τοὺς δύο δυσχερεῖς οἴτινες τοὺς παρηκολούθουν τινὲς μάλιστα καὶ ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ ἄθλιοι γονεῖς δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ ἔχνη τοῦ τέκνου των· καὶ ὅτε μὲν κρυπτόμενοι ὀπίσω τῶν προεχόντων βράχων, ὅτε δὲ παρηκολουθοῦντες μακροθεν ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων τὴν συνοδείαν, ἐφθασαν εἰς τὸ Τεπελένιον συγχρόνως σχεδὸν μετ' αὐτῆς. Μόλις δ' ἀρχιθέντες οἱ ἵππεις, κατέβησαν τῶν ἵππων των, καὶ εἰς ἐξ αὐτῶν ἐπυροβόλησε ἐν τῷ ἄμα δὲ στρατιῶται τινὲς ἐξελθόντες τοῦ φρουρίου, ἔλυσαν τὴν σχεδίαν, καὶ διαβάσαντες εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην, παρέλαβον τὸν Βεκτακτῆζην μετὰ τῆς συνοδείας του.

Ἐλθὼν δ' οὗτος εἰς τὴν θυρίδα, παρέδωκε τὸν Ἀθανάσιον εἰς δύο Αἰθίοπας ἐλθόντας εἰς ὑπάντησίν του, τοῖς εἶπε λέξεις τινὰς κρυφίως, καὶ διευθύνθη σπεύδων πρὸς τὴν πτέρυγα ἣν κατόκει ἡ Χάμκω, διὰ μακρᾶς παρόδου ὅπου διέτρεβεν ἡ σωματοφυλακὴ τῆς Νέου πολεμιστῆς τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀλῆ, λαμπρὰς ἐνδυμνασίας φέροντες, ἀπετέλουν τὸ ὄραϊον τοῦτο σῶμα. Τὰ στιλπνὰ ὄπλα των ἐκρέμαντο εἰς τὰ τεῖχη· ἔτοιμοι δ' αὐτοῖν ἀσπεύσωσιν ὅπου ἂν διετάττοντο, οἱ μὲν ἐπαίζον κύβους, οἱ δὲ ἐκάπνιζον ἀνακαθήμενοι εἰς τὴν ψίαθον, ἄλλοι ἠπλωμένοι εἰς τοὺς μανδύας των ἐκοιμῶντο, καὶ ἄλλοι τέλος ἐκαθάριζον τὰς διαργύργυς θήκας τῶν ξιφῶν των ἢ τὰ ἐλεφαντοκόλλητα πιστόλιά των. Εἰς ἄλλην δ' αἰθουσαν ἦσαν συνηγμένοι

τινές προϋπάρχουν καὶ μάγισσά τινες Αἰγύπτιαι, ἡ κατζίβελαι χορεύτριαι, ἰσχναί, μελάγχροες καὶ πεφοβισμέναι, φοροῦσαι δὲ χρώματα λαμπρὰ καὶ ποικίλα, καὶ παιπαλωμένα τινα ῥάκη ψευδοχρύσου. Ἐν τινὶ τῶν πυρετωδῶν τῆς παραφορῶν, ἡ Χάμκω, τὰ λοιπὰ πνέουσα, εἶχε ζητήσει νὰ ἰδῆ τινὰς αὐτῶν ὀρχουμένων· ἐπειδὴ ὅμως αὐταὶ διέτριβον εἰς Χόρμοδον, ἐξ ὧρας ἀπέχον τοῦ Τεπελενίου, ἀμέσως οἱ Ἄλθανοὶ ἐξήρθησαν εἰς τὴν ῥάκην τῶν ἵππων των, καὶ μετὰ τέσσαρας ὥρας ἐπέστρεφον φέροντες ἐφ' ἑνὸς τῶν ἐπιπύων των τῆς Αἰγύπτου τὰς μελάγχροας θυγατέρας. Οὕτω περιέμενον αὐταὶ τρέμουσαι τῆς Χάμκω τὰς διαταγὰς· ἀλλ' ἡ Χάμκω εἰς βύθος κατακειμένη, οὐδὲ θέλησιν, οὐδὲ δύναμιν εἶχε πλέον νὰ τὰς ἰδῆ.

Διαβάς λοιπὸν διὰ τοῦ ὀμίλου τούτου τῶν προθύμων καὶ τεταραγμένων ὑπηρετῶν, τεταραγμένων οὐχὶ δι' ἣν ἔτρεφον ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνήμερον κυρίαν των, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον ὃν ἕκαστος εἶχε, μή τις τῶν αἱματηρῶν τῆς φαντασιῶν ἐπιπέσῃ κατ' αὐτοῦ αἰρηθῆναι, ὁ Βεκτακτζῆς ἐφθασεν εἰς τὴν εἰσοδὸν ἐσωτερικῆς αὐλῆς, ἥτις διὰ μακρὰς καὶ περιστύλου παρόδου ἐκoinώνει μετὰ τῆς ἐξωτερικῆς θύρας τῆς κατοικίας τῆς Χάμκω, ὅπου μέλανες εὐνοῦχοι ἐφορούρου.

Τὴν θύραν ταύτην ἐκρούσεν ὁ Βεκτακτζῆς ἐλαφρῶς, καὶ μία τῶν γυναικῶν τῆς Χάμκω ἀνοίξασα ὀλίγον τὸ παραπέτασμα, τὸν ἐρώτησε τί ζητεῖ.

— Ἐφερα τὸ παιδίον τοῦ γκιαούρη, εἶπεν αὐτός. Πρέπει ν' ἀρχίσω τὰ μαῦρα μυστήρια;

— Ὅχι ἀκόμη, εἶπεν ἡ δούλη, ἐπιστρέψασα, ἀφ' οὗ ἐπὶ μικρὸν ἀπεσύρθη, καὶ ἔπειτα πάλιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν.

Ἡ αἴθουσα δὲ αὕτη ἦτον εὐρύχωρον παραλληλόγραμμον ἔχον, παρὰ τὰς Ἀσιανὰς συνθηλαί, ἐπιχαρτώματα εἰς τοὺς τοίχους, σκοτεινοῦ πρασίνου χρώματος μὲ περιπλοκάδας, μεταπεμφθέντα ὑπὸ τοῦ Ἄλθ ἐκ Γαλλίας ἐπίτηδες διὰ τὴν μητέρα του. Περὶ τοὺς τοίχους δὲ ἔθει σοφᾶς ταπεινῆς καὶ πλατῆς ἀλουργοῦ διαχύσου ὑφάσματος μὲ μετὰξοκλώστους κροσσούς, καὶ πυκνὰ παραπετάσματα ἀπέκλειον τὸ φῶς τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου στενοῦ παραθύρου, ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐφώτιζον μόλις τὴν αἴθουσαν ἀμυδρῶς κηρία τινα κείοντα ἐπὶ κρυσταλίνων λυχνοστατῶν. Μεγάλῃ ἐστία, ἔχουσα ὡς ζυγὰ δύο ἀρχαίας κερυάτιδας μέλανος λίθου, περιεῖχε φλέγουσαν ἀνθρακικὴν, καὶ ἐθέρμανε πνιγρῶς τὸ περιέχον. Βόρειος δ' ἄνεμος ἐμυκάτο γοερῶς ἐξω διὰ τῶν μακρῶν καὶ θολωτῶν παρόδων, καὶ οἱ συρημοὶ του ἐμίγνυντο μετὰ τῶν ὑλακῶν τῶν ὠρουμένων κυνῶν.

Εἰς τὴν εὐρύχωρον ταύτην αἴθουσαν μετὰ τῆς ἀθηνῶς ἦσαν καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς Χαϊνίτζα, καὶ μία δούλη Κυπρία. Εἰς τὴν γωνίαν τὴν ἐγγυτέραν τῆς ἐστίας, ἡ Χάμκω εἰς μηλωτὰς ἐνηλιμένη, ἔκειτο ἡ μάλλον ἀνεκάλητο βλέπουσα τὴν θυγατέρα τῆς, ἥτις ἀναμφιβόλως ὑπὸ τῆς ἀγρυπνίας καταβλήθεισα, εἶχεν ἀποκοιμηθῆ, ἐνῶ κεκλιμένη ἐπὶ τῶν ποδῶν τῆς μητρὸς τῆς, τοὺς ἐθέρμανε διὰ τῆς ἀναπνοῆς τῆς. Φωτιζόμενοι, ὅτε μὲν ὑπὸ τῆς λαμπρᾶς φλογὸς τῆς ἐ-

στίας, ὅτε δὲ ὑπὸ τῆς ἀμφιβόλου λάμπσεως τῶν λαμπάδων, οἱ χαρακτηρισμοὶ τῆς εἶχον ἀφατόν τινα ἐκφρασιν ὑπεροφίας, θλίψεως καὶ ἀπελπισίας.

Ἐξ καὶ πεντηκοντούτης τότε ἡ μήτηρ τοῦ Ἄλθ, ἂν καὶ περίφημος ἄλλοτε διὰ τὴν καλλονὴν τῆς, ἔφερεν ὅμως τότε βαθείας ρυτίδας πρώιμου γήραος, ὡς βεβαίως φοβερά τις θλίψις εἶχε χαράξει ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς. Τῆς πολιᾶς τῆς κόμης μακροὶ βόστρυχοι ἐπιπτον ἀτάκτως ἐπὶ τῶν νώτων τῆς. Ἀχρουν τὸ μέτωπόν τῆς, ψυχρὸν καὶ λειὸν ὡς μάρμαρον, καὶ παραδόξως ρυτίδων ἀπηλλαγμένον, προεῖχεν εὐρὴν καὶ θολωτὸν ὑπὲρ δύο κοίλους ὀφθαλμούς, εἰς ὧν τοὺς μεγάλους μέλανας βολβούς ἐστίλθεν ἡ λάμπρις τοῦ πυρετοῦ. Αἱ ἐσκαιμέναι τῆς παρειαὶ ἦσαν ἐρυθραὶ, ἀλλὰ τὰ χεῖλη τῆς εἶχον τὸ χροῶμα τοῦ αἵματος. Τὴν θυγατέρα τῆς ἀτενίζουσα ἀσκαρδαμυκτὶ, ἐστῆριζε τὴν βαρεῖαν καὶ ἀλγοῦσάν τῆς κεφαλὴν εἰς τὴν μίαν τῆς χεῖρα, ἥτις ἰσχνὴ καὶ ἄσαρκος ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν εὐρείαν χειρὶδα τῆς μελανῆς μηλωτῆς τῆς.

Ἡ δὲ Χαϊνίτζα, εἰς τὴν ἀκμὴν οὖσα τότε τῆς νεότητος καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ κάλλους τῆς, ὁμοιάζε πολὺ τὴν μητέρα τῆς, καὶ εἰς ἣν ἔκειτο τότε θέσιν, τὸ εὐκκμπτον σῶμά τῆς ἀνεφαίνετο εὐγενέστερον, ἡ δὲ ἀφρονος καὶ μελανὴ κόμη τῆς, ἐπὶ τοῦ ὕπνου ἀτάκτως πεσοῦσα, ἐκάλυπτε σχεδὸν ὅλον τὸ πρόσωπόν τῆς.

— Ὁ Ἄλθις δὲν ἔρχεται, δὲν θὰ ἰδῶ τὸν Ἄλθιν, ἔλεγεν ἡ Χάμκω ταπεινῆ τῆ φωνῇ, καὶ μὲ ὀφθαλμούς ἀτενεῖς, κοίλους καὶ φλέγοντας. Ἐπειτα δὲ ἐσιώπησε, καὶ ἔμεινε ἐπὶ πολὺν ὥραν ἄφωνος.

— Ὁ Ἄλθις δὲν θὰ ἔλθῃ, ἐπανελάβεν ἔπειτα. Εἶναι εἰς ἐκστρατεῖαν, ὅπου πρὸ τριῶν μηνῶν τόσους ἐθυσίασε στρατιώτας. Ἄν τῶρα τὴν ἐγκαταλείψῃ, τόσον αἶμα ἐχύθη ἀδίκως! Ὅχι, ὄχι, ὁ Ἄλθις δὲν θὰ ἔλθῃ! εἶπε πάλιν, καὶ ἐξήρθη ὀπίσω εἰς τὰ προσκεφάλαια μετὰ κινήματος ἀπελπισίας, εἰς ὃ ἡ Χαϊνίτζα ἐξύπνησεν ἀνασκιρτώσα. Ἐπειτα δὲ συνελθοῦσα,

— Ἐκοιμώμην, μήτερ, νομίζω, εἶπεν. Οἱ πόδες σας εἶναι ψυχροὶ πάντοτε;

— Ὁ Ἄλθις δὲν θὰ ἔλθῃ, ἀπεκρίθη τεθλιμμένως ἡ Χάμκω.

— Ὁ Ἄλθις δὲν θὰ ἔλθῃ, μήτερ.

— Ἀλλὰ πῶς ἀργεῖ! Τὸ αἰσθάνομαι, ἡ ζωὴ μου σβύνει. Τὸν υἱόν μου! Τὸν υἱόν μου! νὰ μὴν ἰδῶ τὸν υἱόν μου!

— Ὁ Ἄλθις θὰ ἔλθῃ! χθὲς τὸν ἐφθασεν ὁ ἀπεσταλμένος σας, ἀπόψε θὰ εἶναι ἐδῶ. Ἠσυχάσατε, μήτερ.

— Καὶ ὁ πόλεμος, καὶ τὸ στράτευμά του!

— Πόλεμον, στράτευμα, θὰ τ' ἀφήτῃ ὅλα διὰ νὰ ἔλθῃ πλησίον τῆς μητρὸς του εἰς ἣν ὀφείλει τὰ πάντα.

— Ὡ! πρέπει νὰ ἔλθῃ, διότι αἰσθάνομαι ὅτι ἀποθνήσκω.

— Ὅχι, ὄχι, μήτερ, δὲν θ' ἀποθάνῃς. Ὁ Βεκτακτζῆς ἤρπατεν αὐτὴν τὴν νύκτα ἐν παιδίον ῥαχιά, καὶ λέγει ὅτι ἡ γοητεία του θὰ ἐπιτύχῃ ἀφούκτως.

— Αἶμα, πάλιν, αἶμα! εἶπεν ἡ Χάμκω καταβεβλημένη.

— Τὸ αἶμα αὐτὸ εἶναι ἡ ζωὴ σου, μήτερ, ὑπέλα-

θεν ἡ Χαϊνίτζα, ἐκπληττομένη διὰ τὸν δισταγμὸν τοῦτον.

— Καὶ διατί νὰ ζήσω πλέον; Δὲν εἶναι ὁ Ἄλῃς Βεζίρης; Νὰ τὸν ἰδῶ μόνον ἀκόμη, καὶ ἔπαιτ' ἄς ἀποθάνω.

— Πρέπει νὰ ζήσης, μῆτερ, εἶπεν ἡ Χαϊνίτζα μ' ἐκφρασιν κατηρηθεῖ καὶ σχεδὸν ἀγρίαν.

— Καὶ διατί; εἶπεν ἡ Χάμκω μετὰ παραφορᾶς. Δὲν ἐπληρώθη ἡ πρόρρησις; τὰ μυστηριώδη σημεῖα ὅσα ἐβλεπον καθ' ἐκάστην εἰς τὸ ἑσπερινὸν λυκαυγὲς ἐπὶ τῆς νηπιότητος τοῦ Ἄλῃ, αὐτὰ δὲν ἐπληθύνθησαν; Ὁ υἱός μου δὲν εἶναι σατράπης τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἑπείρου; Τώρα ἡ ὥρα μου ἦλθεν. Ἐπὶ ζωῆς μου περιεφρόνησα τὸν ἔρωτα ὅλων τῶν ἀνδρῶν, διότι ἡ μήτηρ τοῦ λέοντος τοῦ Τεπελενίου πρὸς ὅλους τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους περιφρόνησιν μόνον ἠμπορεῖ ν' αἰσθανθῆ.

— Ἀληθές, εἶπεν ἡ Χαϊνίτζα. Ὡς μικρὰ κόρη σ' ἐβλεπον, ὠραίαν καὶ νέαν, νὰ μειδιάς καταφρονητικῶς ὅταν ἤκουες τοὺς ἰσχυροτέρους ἀρχηγούς νὰ σὲ ὀμιλοῦν περὶ ἔρωτος.

— Διότι ὁ Ἄλῃς ἦτον υἱός μου! εἶπεν ἡ Χάμκω ὑπερηφάνως.

Ἡ Χαϊνίτζα ἐξηκολούθησε, τοὺς χαρακτῆρας τῆς Χάμκως σπουδάζουσα, ὡς ἂν ἤθελε νὰ ὑπολογίσῃ τὸ ἀποτέλεσμα ἐκάστης τῶν λέξεών της.

— Τῷ ὄντι, μῆτερ, πολὺν καιρὸν τὰ ἄσματα ὅλα τῶν ἀρματωλῶν ἐψάλλον τὴν Χάμκω μόνον, τὴν χῆραν τοῦ Βελῆ, καὶ παρέβαλλον τὸ ὕψος τῆς ἀδαμάστου καρδίας σου πρὸς τὰς ἀγρίας κορυφὰς καὶ τὰς ἀπατήτους χιόνας τῶν Ἀκροκερκυνίων.

† Ὁ Ἄλῃς ἦτον υἱός μου, ἐπανέλαβεν ἡ Χαϊνίτζα, μὲ ἀκτινοβολοῦσαν συναίσθησιν ὑπεροφίας, ἣτις ἐξωογόνησεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν τοὺς ἤδη ὑπὸ τοῦ θανάτου ἠλλοιωμένους τοῦ προσώπου της χαρακτῆρας.

— Εἰς τὰς παιδιάδας καὶ εἰς τὰ ὄρη, ἐξηκολούθησεν ἡ Χαϊνίτζα, τὸ ὄνομα τῆς Χάμκως ἐπροσέφερο πάντοτε μετὰ τρόμου καὶ σεβασμοῦ, καὶ ὁ Ἄλθωνός, ὁ Ὄθωμανός ἢ ὁ Ἑλληγ, ὁ Ἀρματωλός, ὁ Κλέπτης ἢ ὁ Ραγιαῆς, ὅπου τὴν ἀπέντων τὴν προσεκύουν ἐδαφιαίως, ὡς αὐτὴν τὴν Σουλτάναν.

— Καὶ ἐμέθουν, κόρη μου, ἀπὸ τὰς ὑποκλίσεις ταύτας, ὑπέλαβεν ἡ Χάμκω, καὶ ἡ ὑπερφία μου ὑπερήρητο μέχρι τῶν νεφελῶν, καὶ ἂν ἦτον ἀνάγκη, διὰ τῆς ζωῆς μου, διὰ μυρίων βασάνων, ἤθελον ἐξαγοράσαι τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας τοῦτο, διότι ἀντηνακλάτο ἐπὶ τοῦ υἱοῦ μου, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἐξέπηγάζεν, διότι οἱ οὕτω τιμῶντές με, τοῦ Ἄλῃ τὴν μῆτέρα ἐτίμων, διότι, ἀπ' οὗ ἡ τύχη ἐμὲ κατέστησε μῆτέρα του, ἤθελον εἰς βασιλικὸν θρόνον νὰ κάθημαι. Καὶ πιστεύσε με, προσέθηκε ἡ Χάμκω, ἀνορθουμένη ὑπερήφανως, καὶ μετὰ σχήματος μεγαλοπρεπεστάτου μακρόνουσα τοῦ προσώπου της τοὺς λευκοὺς της ἰούλους, ἐκείνη εἰς ἣν ἡ τύχη ἀπεκάλυψεν ὅτι ἀπεκάλυψεν εἰς ἐμὲ, ἐκείνη ἣτις ἔχει τὴν εὐτυχίαν νὰ εἶναι τοῦ Ἄλῃ μῆτηρ, ἐκείνη εἶναι μᾶλλον ἢ βασίλισσα, ἐκείνη δὲν εἶναι θνητή.

Ἰπὸ ἀγρίου υἱοῦ κινουμένη φίλτρου, ἡ Χαϊνίτζα εἶχεν ἐπιτύχει ὃν ἐπέζητε σκοπὸν, διότι ἤθελε νὰ πα-

ροζύνη μέχρι παραφορᾶς τὴν ἀκάθεκτον καὶ ὑπερόπτην μονομανίαν τῆς μητρὸς της, ὅπως ἐκείθεν, ὡς ἐξ ὑψηλοτέρας περιοχῆς, τὴν βυθίσῃ ἀσφαλέστερον καὶ ἐπαισθητότερον εἰς ἄλλην φοβερὰν ἀνάμνησιν, βράσθρον αἰσχύνης καὶ ὕβρεως, ἣτις νὰ παροζύνη τῆς Χάμκως τὸ φιλέκδικον αἰσθημα, καὶ νὰ τὴν πείσῃ εἰς τὴν ἀνθρωποθυσίαν δι' ἣς καὶ μόνος κατὰ βδελυρὰν πρόληψιν ἠδύνατο εἰσεῖτι νὰ σωθῆ ἡ ζωὴ της. Διὸ καὶ βραδέως ἐπαναλαμβάνουσα τὰς τελευταίας λέξεις τῆς μητρὸς της,

— Ἀληθῶς λέγεις, μῆτερ, εἶπεν ἡ Χαϊνίτζα ἐκείνην εἰς ἣν ἡ τύχη ἀπεκάλυψεν ὅτι σοὶ ἀπεκάλυψεν, ἐκείνη ἣτις ἔχει τὴν εὐτυχίαν νὰ εἶναι μῆτηρ τοῦ Ἄλῃ, τοῦ λέοντος τοῦ Τεπελενίου, τοῦ Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, ἐκείνη δὲν εἶναι θνητή.

Ἡ Χάμκω ἀνῶρθωσε τότε τὸ μέτωπόν της ὑπερηφάνως, ὡς ἂν ἔφερε βασιλίσσης διάδημα.

— Ἀλλὰ, διατί, ἐξηκολούθησεν ἡ Χαϊνίτζα, ἔντρομος διὰ τὴν φοβερὰν τρικυμίαν ἣν αἱ λέξεις της ἐμελλον νὰ διεγείρωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τῆς μητρὸς της, διατί ὁ αἰσχιστος ληστής Διάπης, ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ εἴπῃ κατὰ πρόσωπον εἰς τὸν λέοντα τοῦ Τεπελενίου. Ἡ Ἄλῃ σατράπα τῶν Ἰωαννίνων, Ἄλῃ Βεζίρη τῆς Θεσσαλίας, σὺ ὃν γονυπετεῖς καὶ ἔντρομοι πλησιάζουσιν οἱ λαοί, σὺ ὅστις δι' ἐνὸς νεύματος μαυρίζεις τοὺς κατοίκους τοῦ βορρᾶ εἰς τὴν μεσημβρίαν καὶ τῆς μεσημβρίας εἰς τὸν βορρᾶν ὡς ποίμνικα, σὺ ὅστις δι' ἐνὸς νεύματος στέλλεις νέφη στρατιωτῶν καὶ ἀποτεφροῖς καὶ γυμνῶνεις τὰς ἰσχυροτέρας πόλεις, σὺ ὁ πλουσιώτερος βασιλεὺς, σὺ ὁ ὠραιότερος καὶ ἀνδρειότερος τῶν ὠραιότερων καὶ ἀνδρειοτέρων ὀπλαρχηγῶν, σὺ οὗ ὁ Σουλτάνος ἐν μέσῳ τοῦ Διθανίου του μετ' ἀνησυχίας προφέρει τὸ ὄνομα. . .

— Πρόσεξε! πρόσεξε! διέκοψεν ἡ Χάμκω ταπεινῇ τῇ φωνῇ, μετὰ φλογερῶν ὀφθαλμῶν προσηλωμένων εἰς τὴν θυγατέρα της, καὶ προκισθανομένη ἀναμφιβόλως τὴν φοβερὰν πτώσιν ἣτις εἶπετο μετὰ τὸ ὕψος τῆς λαμπρᾶς ταύτης περιγραφεῖς τῆς δυνάμεως τοῦ Ἄλῃ.

— Διατί ὁ ραγιαῆς, ὁ λιάνης καὶ ὁ ληστής, ἐξηκολούθησεν ἡ Χαϊνίτζα μετὰ λαμπρᾶς φωνῆς, πρέπει, μῆτερ, νὰ δύναται νὰ βυθίσῃ τὸν υἱόν σου, τὸν ἀδελφόν μου εἰς ἄβυσσον αἰσχύνης, ἅμα προφέρῃ τὴν λέξιν « Γαρδίκι ! »

Μόλις δ' ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας, καὶ οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου τῆς Χάμκως ἐγίναν πελιδνοί, καὶ εἰς τοὺς πεπλανημένους της ὀφθαλμοὺς ἐλαμψε καταχθόνιος φλόξ. Ἐπειτα δὲ τὰς ἀσάρκους της χεῖρας εἰς τὸ μέτωπον φέρουσα, ὡς ἂν ἐξύπνα ἀπὸ φοβερὸν ἐνύπνιον, ἐκλείσει τοὺς γρόνθους ὡς ἐν σπασμῷ λύσεως, καὶ καλύπτουσα δι' αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς της, ἀνέπεμψε μακρὸν γογγυσμὸν, ἀνακαθημένη εἰς τὸ στρῶμά της. Ἡ Χαϊνίτζα ἐκυριεύθη ὑπὸ τρόμου τότε, καὶ ἐφοβήθη μὴ ἡ ἰσχυρὰ συγκίνησις αὐτῆ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς της, ἣτις ἦτον ἤδη τοσοῦτον ἐξησθενημένη. Ἀλλ' εἰς τὴν Χάμκω ἡ ζωηρότης τῶν ἀναμνήσεων, αἰτίνας διεγέρθησαν ἐν αὐτῇ

τῆ ἔδωκε ψευδῆ τινα καὶ πυρετώδη δύναμιν, καὶ μα-
γιωδῶς ἀνέκραξε·

— Ἦθελον ν' ἀποθάνω, καὶ ἐλητηθῆναι τὴν ἐκδι-
κασίαν μου! Ὅχι! θέλω νὰ ζήσω, νὰ ζήσω διὰ νὰ ἐκ-
δικηθῶ, νὰ ζήσω διὰ νὰ ἰδῶ τὴν πυρκαϊάν τῆς αἰ-
σχροῦ οἰκίας τῆς βδελυρᾶς ἐκείνης πόλεως, νὰ ζήσω
διὰ νὰ ἰδῶ τὴν ἀγωνίαν τοῦ τελευταίου κατοικοῦ τῆς
ἐν ταῖς φρικωδέστεραις βασιλείαις. Ναι, ναι, πρέπει νὰ
ζήσω, ἀπ' οὗ ὁ υἱός μου, παντοδύναμος ὢν, λέγει ὁ-
μως ὅτι δὲν ἔμπορεῖ νὰ μ' ἐκδικήσῃ ἀκόμη. ἀπ' οὗ
δὲν ἐκτύπηται εἰσέτι ἡ τελευταία ὥρα τοῦ μιστοῦ
ἐκείνου λαοῦ, . . . θέλω νὰ ζήσω διὰ νὰ περιμείνω
τὴν ὥραν ἐκείνην. Θέλω νὰ ζήσω μέχρι οὗ ὁ φοβε-
ρὸς λέων μας ἐκδικήσῃ τὴν μητέρα του. Ποῦ εἶναι
ὁ Βεκτακτῆς; Ἄς ἐτοιμάσῃ ἀμέσως τὰς αἱματηρὰς
γοητείας του, καὶ ἄλλας ἀκόμη, χωρὶς ἐλέους χωρὶς
εὐσπλαγγίης, διότι θέλω νὰ ζήσω.

— Νὰ ἐκτελέσῃ τὴν θυσιανὸν Βεκτακτῆς! διάταξεν
ἀμέσως κατεσκευασμένως ἡ Χαϊνίτζα πρὸς τὴν Κυπρίαν
δούλην, ἥτις τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἐξῆλθεν. Ἀλλ' αἰφνης ἡ
Χαϊνίτζα ἀνασκίρτωσα ἔπειθε τὸ οὖς. Μεμακρυμένως
ἤχος μεκτεργατῆ καὶ κυμβάλων ἐπνίξε τὴν ἀ-
κοήν τῆς. Ρίπθεισα δὲ πρὸς τὸ πικρὰ θυρον, καὶ δια-
νοίζοντα τὸ παραπέτασμα, ἀνέκραξε.

— Μητέρα, μητέρα, ὁ Ἄλῃς! . . .

— Ὁ υἱός μου! Ἄ! δὲν χρειάζομαι πλέον τὰς
γοητείας! Τώρα θὰ ζήσω! τοῦ παιδιοῦ ἡ θυσία ν' ἀ-
ναβληθῆ, ἀνέκραξεν ἀποτεινομένη πρὸς ἐπανελθούσαν
τὴν Κυπρίαν μετ' ἀπεριγράπτου ἐξάψεως ἡ Χάμκω,
διότι εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἡ χαρὰ ἐναστάλαξέ τινα
ἐπιείκειαν καὶ συνειδήσεως τύψιν.

— 0 —

ΚΕΦ. Ζ΄.

Ἡ ΔΙΑΘΗΚΗ.

— Μητέρα! . . ., μητέρα μου! Ταύτας μόνως τὰς
λέξεις ἐδυνήθη νὰ προσφέρῃ ὁ Ἄλῃς μεταξὺ κοπετοῦ
ἐναγκαλιζόμενος τὰ γόνατα τῆς Χάμκω, ἧς οἱ χα-
ρακτηρῆς ὑπὸ τοῦ προτεγγίζοντος θανάτου ἀλλοιού-
μενοι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, προεμήνουν τὸ προ-
σεχὲς τέλος τῆς. Ἡ δὲ Χαϊνίτζα μὲ ἀτενὲς τὸ βλέμ-
μα καὶ φλογερὸν, δὲν ἔκλαιεν, ἀλλ' ἠτένιζε μετ' ἀ-
γρίας χαρᾶ, τὸν ἀδελφόν τῆς.

Ἀμα δ' ἐπράνθη ἡ πρώτη ζέσις τῆς συνετεύξεως
ταύτης, ἡ Χάμκω λαβοῦσα διὰ τῶν ὄντων ἐξησθενη-
μένων χειρῶν τῆς τὴν κεφαλὴν τοῦ πρὸ ποδῶν τῆς
γονυπετοῦντος Ἄλῃ, τὴν ἔσυρε πρὸς ἑαυτήν, καὶ μετ'
ἀνησῆχου μητρικῆς φιλοστοργίας ἐρευνῶσα τὴν ὥρειαν
αὐτοῦ φυσιολογίαν, ἥτις τότε ἐξέφραζε βαθυτά-
την καὶ εἰλικρινεστάτην λύπην, ἀνέκραξε μετὰ
ζωηρότητος ἀναλαμπόσεως εἰς τοὺς σθεννυμένους τῆς
ὀφθαλμούς,

— Πάντοτε ὁ ὠραιότερος, ὁ ἀνδρειότερος πάντων.
Ἐπειτα δὲ, ὡς ἀν φοβερὰ τις ἰδέα ἀνεμίγη εἰς
τοὺς λογισμοὺς τῆς, προσέειπε μετὰ παραφροῶς,

— Ἀποθνήσκω, ἀποθνήσκω, καὶ τὸ Γαρδίκι δὲν
ἔπασε τέτρα ἀκόμη, καὶ ὁ ἔσχατος τῶν μιστῶν του
κατοίκων δὲν ἐξέπνευσεν ἀκόμη ἐν ταῖς βασιλείαις!
Ἐπάρατος, ἐπάρατος, ἐπάρατος σύ, Ἄλῃ Τεπελενίε!

— Ἀδελφὴ μου! παραφρονεῖ! φεῦ! θ' ἀποθάνῃ,
ἀνέκραξεν ἡ Χαϊνίτζα, πῆπτουσα γονυπετῆς, καὶ κα-
ταφιλοῦσα μετ' ἀπελπισίας τὴν ἤδη ὑγρὰν καὶ κατε-
ψιγμένην χεῖρα τῆς Χάμκως.

— Μητέρα, μητέρα μου! . . . Ἐγὼ εἶμι, ὁ υἱός
σου, ὁ Ἄλῃς ὅστις ἐρχεται νὰ σ' ἐκδικήσῃ, ἐκράξεν ὁ
σατραπῆς μετὰ φωνῆς τοσοῦτον περιπαθοῦς καὶ τε-
θλιμμένης, ὥστε ἐφάνη κρούσασα τελευταίαν χορδὴν
εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἐκπνεύσεως. Τότε ἡ Χάμκω ἐ-
γερωθεῖσα καὶ καθεσθεῖσα, ἔμεινεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν
ἐν σιωπῇ, ὡς θέλουσα νὰ συνέλθῃ. Ἐπειτα δὲ ἑαυτὴν
τελευταίαν νίκην νικήσασα, εἶπε μετὰ φωνῆς κατ' ἀρ-
χῆς ἡρέμου καὶ σοβαρᾶς, ἔπειτα δὲ κατ' ὀλίγον παρ-
οξυνθείσης εἰς ὑπερτάτην ἐξαψιν·

— Ἄλῃ, υἱέ μου! . . . σὺ εἶσαι! . . . σὲ γνωρί-
ζω . . . καλά. Καὶ σὺ Χαϊνίτζα. Καλά. Τὸ πνευμά
μου εἶναι ἤσυχον τώρα. Ακούσατε τὰς λέξεις ταύτας,
τὰς τελευταίας λέξεις μητρὸς πρὸς τέκνα ἀγαπητά.
Εἶθε νὰ μὴ μ' ἐλλείψῃ ἡ δύναμις ἕως ὅτου εἰπῶ ὅσα
ἔχω εἰς τὴν ὑπερτάτην ταύτην στιγμὴν. Ἄλῃ, πρέ-
πει νὰ μάθῃς τίς εἶναι τοῦ θανάτου μου ἡ αἰτία, τί
πρὸ πολλοῦ χρόνου καταβιβρώσκει τὴν ζωὴν μου.

— Μητέρα, δὲν θ' ἀποθάνῃς, εἶπον συγχρόνως ὁ Ἄ-
λῃς καὶ ἡ Χαϊνίτζα.

— Ὁ ἀποθάνω, θ' ἀποθάνω πρόωρον θάνατον, ὡς
πρόωρος εἶναι καὶ ἡ πολιὰ αὐτῆ κόμη ἥτις καλύπτει
τὴν κεφαλὴν μου. Ἀλλὰ τί ἐλεύκανε τὰς τρίχας μου;
Τί μὲ φέρει εἰς τὸν τάφον; Ἡ ἀπελπισία . . . φοβε-
ρὰ ἀνάμνησις ἥτις καθ' ἡμέραν ὡς σκόληξ μὲ κατα-
τρῶγει, καὶ κατέστρεψε πᾶσαν τὴν δύναμιν τῆς ἀν-
δρείας μητρὸς τοῦ λέοντος τοῦ Τεπελενίου, εἶπεν ἡ
Χάμκω, ρίπτουσα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς τελευταίαν
ὑπερηφανείας ἀκτῖνα.

— Δυστυχῆς ἐγώ! ἐγὼ προσέλασα τὴν φοβερὰν
ταύτην ἀνάμνησιν, διὰ νὰ σ' ἀναγκάσω νὰ ζήσης ἕως
ὅτου ἀπολαύσης τῶν καρπῶν τῆς ἐκδικήσεώς σου,
φιλάτη μητέρα, εἶπεν ἡ Χαϊνίτζα. Ἀλλ' ἄς γίνῃ ἡ
γοητεία, ἡ γοητεία! Πᾶσα στιγμὴ χρονοτριβῆς σὲ
φέρει πρὸς τὸν τάφον Τρέχω νὰ φέρω τὸν Βεκτακτῆν.

— Ὅχι! εἶπεν ἡ Χάμκω ἐπιτακτικῶς. Εἶδα τὸν
υἱόν μου, καὶ ἀπ' οὗ τὸν εἶδα, ἡ ἐκδικήσις μου εἶναι
ἀσφαλῆς. Εἶδα τὸ ξίφος, τὸ μέλλον νὰ σφάξῃ τὰ θύ-
ματά μου.

— Ναι, θὰ τὰ σφάξῃ, μητέρα! Μὰ τὴν πολιάν
σου κίμην, μὰ τὴν θανάσιμόν σου ἀπελπισίαν, σοὶ
τὸ ὄμνυω. Ἄγνοῦ ὅμως τὴν ὥραν τῆς ἐκδικήσεως.
Διὰ νὰ τὴν ἔχω βεβαίαν πρέπει νὰ τὴν περιμείνω.

— Τί μὲ μέλλει ποῖα θὰ εἶναι ἡ ὥρα ἀκοῆς νὰ εἰ-
μαι βεβίαι ὅτι θὰ ἴχῃσῃ πένθιμος καὶ αἱματηρὰ.
Ἐπειτα, ἐπρόσθεσεν ἡ Χάμκω μετὰ φοβεροῦ μειδιά-
ματος, καθ' ἐκάστην δὲν αὐξάνει ὁ μιστὸς ἐκείνος
λαός; πᾶσα γενεὰ δὲν προσθέτει νέα θύματα εἰς τὰ
παλαιά; Ὁ καταχθόνιος δαίμων εὐλογῶν τὰς μητέρας
νὰ τὰς καταστρέφῃ εὐφόρους! νὰ εὐλογῆσῃ τὴν φύσιν,

ώστε να τοῖς διαφιλεύη τὰ δῶρά της· να εὐλογῆσῃ τὸν λαὸν τοῦτον, ὥστε να ὄνειρεύηται τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, ν' ἀγαπᾷ τὴν ζωὴν, προσηλούμενος εἰς αὐτὴν διὰ τῶν φιλάτων, διὰ τῶν πολυτιμωτάτων δεσμῶν· ὥστε να εὐλογῶσι καθ' ἡμέραν τὴν τύχην καὶ να τὴν εὐχαριστῶσιν ὅτι τῆς σήμερον τὰ δῶρα ὑπερβαίνουν τὰ δῶρα τῆς χθές. Καὶ ἐπειτα, ὅταν ἀνατείλῃ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ν' ἀκούσῃ αἰφνηδῶς τὸν βρυχιθμόν σου, να πέσῃ ὑπὸ τοὺς ὄνυχάς σου, ὡ λέων τοῦ Τεπελενίου.

— Καὶ θὰ εἶσαι, μῆτερ, παροῦσα εἰς τὴν αἵματηρὰν ἐκείνην θυσίαν, ὑπέλαβεν ὁ Ἄλῆς, βλέπων μετὰ τρόμου ὅτι τῆς Χάμκως τὸ βλέμμα ἤρχισε να πλαυᾶται ἐκ νέου.

Καὶ τῷ ὄντι παραφορὰ πρόδρομος τοῦ θανάτου ἐφάνη ὅτι τὴν κατέλαβε τότε. Ἄλλ' ὁ παροξυτμός οὗτος τῆς ἀγωνίας παρέστησε τὸ παράδοξον φαινόμενον, ὅτι εἰς τὴν τετραγυμένην φαντασίαν τῆς ἡμιθανοῦς κατώπτρευσε αἰφνηδῶς πιστὴν τοῦ παρελθόντος εἰκόνα, καὶ ἰσχυρὰ ἀντίδρασις τῶν αἰσθημάτων ἀτινα ἐδυνάστευον ὅλην τὴν τὴν ζωὴν, τῇ ἀνεκάλει χρόνους μεγάλης μὲν δόξης, ἀλλὰ καὶ φοβεροῦς δι' αὐτήν.

Τότε ταπεινῇ τῇ φωνῇ, συνεχῶς δικκοπτομένη ὑπὸ εἶδους λαρυγγισμοῦ γοροῦ, καὶ ὑπὸ ἐξέσει ἀσυναρτήτων ὡς ἐν μανίας παραφορᾷ, ἡ Χάμκω ἤρχισεν εἶδος τι μυρολογίου, δερκίνετο προφέρουσα ὡς ἐπὶ τοῦ ἰδίου τῆς τάφου, καὶ ἐν ᾧ ἐξέχει τὴν τελευταίαν κραυγὴν ὑπερηφάνου φιλοστοργίας μίσους καὶ ἐκδικήσεως. Ὁ δ' Ἄλῆς καὶ ἡ Χαϊνίτζα ἤκουον τὰς φοβεράς τῆς ἀποκαλύψεις χωρὶς να τολμῶσιν να τὴν διακόψωσι, τὰς ἤκουον μετ' εὐλαβείας καὶ θλίψεως.

— Ἡ χήρα τοῦ Βελήβησι ἀπέθανεν, εἶπεν ἡ Χάμκω, ἀπέθανεν ἡ χήρα τοῦ Βελήβησι· μέλας φαλακρὸς ἀστὸς ἐκλήθησεν εἰς τὴν σκοτεινὴν τῆς κυπάρισσον, καὶ μ' αἵματωμένον τὸ ῥάμφος, μὲ φλογερὸν τὸν ὀφθαλμόν, εἶπε πρὸς τὴν νεκρὰν διὰ τοῦ λίθου τοῦ τάφου της. « Ἀπέθανεν ὁ ἄνδρας σου φαρμακευμένος ἢ ἀπὸ μάγια ἀπέθανε. Τότε ἡ Χάμκω, ἡ ἀνδρεία κόρη τοῦ Βέη τῆς Κονίτζης, ἡ χλωμὴ νεκρὰ ἐχλώμηνε περισσότερον, καὶ ἀπεκρίθη εἰς τὸν κακὸν ἀστὸν. Ὁ Χάρων ἐπῆρε τὸν Βελήβησι εἰς τὸν ἐρυθρὸν τοῦ μανδύαν, καθὼς μ' ἐπῆρε κ' ἐμὲ, καὶ μὲ ἤπλωσεν ἐδῶ εἰς τὸ χῶμα. Ὁ Βελήβησι μὲν τὴν νεκρικὴν τοῦ φωνῆν διηγῆθη εἰς τὴν Χάρωναν ἀν φαρμακευμένος ἀπέθανεν ἢ ἀπὸ μάγια. Ὑπαγε, ἐρώτησέ τον, τὸν Χάρωναν, ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ να σὲ τὸ εἰπῶ. Ἐγὼ μ' ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸ ψυχρὸν μάρμαρον, ἄλλο δὲν ἠξέσωρ εἰμὴ να κλαίω μὲ παγωμένα δάκρυα τὸν Ἄλῆν, τὸν ὠραῖον υἱόν μου, τὴν Χαϊνίτζαν, τὴν ὠραῖαν κόρην μου. Ἄλλοτε ὑπὸ τὸν γλυκὺν οὐρανὸν καὶ εἰς τὸ λαμπρὸν μου σκράγι τοὺς ἐσφιγγον καὶ τοὺς δυο περιπαθῶς εἰς τὴν ἀγκάλην μου.

Ἐπειτα δὲ ἡ δυστυχὴς μήτηρ, πρὸς ἐαυτὴν ὀμιλοῦσα, ἐξηκολούθησε κινουσα τὴν πολλὰν κεφαλὴν της μετ' ἐκφράσεως ἀπληπισμένης φίλοστοργίας, ἥτις ἐκίνησεν εἰς ὀλοθυμὸς τὸν Ἄλῆν καὶ τὴν Χαϊνίτζαν.

— ὦ! ναί, ἄλλοτε ἦσο, Χάμκω, εὐτυχὴς, ἦσο ὑπερήφανος διὰ τὰ δύο παιδιὰ σου... εὐτυχὴς καὶ

ὑπερήφανος μετ' αὐτῶν, καὶ περιφρονοῦσα τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὸν ἔρωτα τῶν ἀνδρῶν. Μάτην ἔλεγον οἱ Ἀρματωλοί. « Εὐτυχὴς ἡ γυνὴ ἥτις βλέπει τοὺς πολεμιστὰς καταθέτοντας τὸ ξίφος τῶν εἰς τοὺς πόδας της, καταθέτοντας τὸ ὄξυ ξίφος καὶ λαμβάνοντας τὴν γλυκεῖαν λύραν πρὸς χάριν της. Ἡ γυνὴ ἡ δυναμένη να λέγῃ εἰς τοὺς πολεμιστὰς, » Τρέξατε εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰ πεδία, εἰς τὴν θάλασσαν, τρέξατε, καὶ φέρετέ μοι τὰ λάφυρα, » καὶ ν' ἀκούῃ τοὺς πολεμιστὰς τρέχοντας μετὰ κλαγκῆς ὄπλων, καὶ να τοὺς βλέπῃ ἐπανερχομένους καὶ λέγοντας: Ἰδοὺ τὰ παχέα ποίμνια τῶν βοσκῶν τοῦ πεδίου, ἰδοὺ τὰ καμῆλια τοῦ ἐμπορίου τῶν θαλασσῶν, ἰδοὺ τὰ κενεῖοντα πυροβόλα τῶν κλεπτῶν τῶν ὀρέων, διότι δὲν εἶναι κλέπται αἰγῶν, οἵτινες φεύγουν καὶ κρύπτονται, ἀλλ' εἶναι κλέπται ἔχοντες ξίφη καὶ πυροβόλα, καὶ μὴ δίδοντες τὰ ὄπλα τῶν εἰμὴ ὅταν ἀποθνήσκουν. » Ἄλλὰ μάτην ἡ Χάμκω, ἡ εὐτυχὴς, ἡ ὑπερήφανος μήτηρ, ἀπεκρίνετο εἰς τοὺς πολεμιστὰς. « Ὁχι, φυλάττω ὅλην μου τὴν ψυχὴν, ὅλην μου τὴν καρδίαν διὰ τὸν υἱόν μου. Ὠραῖαι καὶ ἀνδρικοί εἶναι αἱ φωναὶ σας· ἀλλὰ προτιμῶ ν' ἀκούω τὴν μυστηριώδη φωνὴν, τὴν μεγάλην ὡς τὴν φωνὴν τῆς καταγιγῆδος, τοῦ κευρανοῦ, ἢ τῆς μυκωμένης θαλάσσης, τὴν φωνὴν ἥτις μοὶ λέγει, εἴτε ἐξυπνος εἶμαι εἴτε ὑπνόττω, ὅτι ὁ υἱός μου ὁ Ἄλῆς, θὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεως, καὶ θὰ γίνῃ βεζύρης. Καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ ἥλιος, καὶ οἱ ἀστέρες, εἰσὶ δι' ἐμὲ ὡς τὸ σῶμα τῆς μεγάλης ταύτης φωνῆς. Διότι ὁ οὐρανὸς εἰς τὰ νύκτα του, ὁ ἥλιος εἰς τὰς ἀκτῖνας του, οἱ ἀστέρες εἰς τὴν λάμψιν των, ἔγραφον ὅτι ἡ φωνὴ ἔλεγεν, ὅτι ὁ υἱός μου θὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης.

— Ἀποθνήσκει, παραλαλεῖ, εἶπεν ὁ Ἄλῆς μετ' ἐγκαρδίου θλίψεως, βλέπων ψυχρὸν ἰδρῶτα ἀπορέοντα τοῦ μετώπου της.

— Μῆτερ, ἀκουσέ μας, γινώρισέμας! ἔκραξεν ἡ Χαϊνίτζα σφίγκουσα τὴν Χάμκω εἰς τὰς ἀγκάλας της μετ' ἀπελπισίας. Ἄλλ' αὐτὴ μὲ λάμποντας τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἐν τῷ φοβερῷ τούτῳ πυρετώδει παροξυμῶ δαπανῶσα τὰς ἐσχάτας ζωτικὰς τῆς δυνάμεις, ἐξηκολούθησε χωρὶς να φαίνεται ἐννοοῦσα πλέον ὅτι τὰ τέκνα της ἦσαν παρόντα.

— Καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ ἤλθον καὶ εἶπον εἰς τὴν Χάμκω, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὅταν ἔζη ἀκόμη ἡ χήρα τοῦ Βελήβησι. « Εἶσαι ἀνδρεία, περιφρονεῖς τὸν ἔρωτά μας, ἀλλ' ἡ καρδία σου εἰς ἄλλον ἔρωτα δὲν εἶναι δεδομένη. Ἡ καρδία σου εἶναι ψυχρὰ πρὸς ὅλους ἡμᾶς, ὡς ἡ χιῶν τῶν ὀρέων ἡμεῖς, θυγατερ τοῦ Βέη τῆς Κονίτζης κηρυττόμεθα ὑπερασπισταὶ τοῦ ὠραίου Ἄλῆ, τοῦ υἱοῦ σου, καὶ τῆς ὠραίας Χαϊνίτζας, τῆς κόρης σου. » Τότε τῆς Χάμκως ἡ καρδία ἐσκόπησεν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, καὶ τότε εὐχαριστήσατο τοὺς ἀρχηγούς, ἔλαβε τὰ ὄπλα της, καὶ τοῖς εἶπεν. « Ἐμπρὸς λοιπὸν, κατὰ τοῦ Βέη τοῦ Γαρδικίου, ὅστις ἔφαρε τοὺς κλέπτας καὶ ἐλεηλάτησεν τὰς ἐπαύλους μας, καὶ ἐφόνευσεν τοὺς κατοίκους των.

— Μῆτερ, μῆτερ, ἀνέκραξεν ἐντράμος ὁ σατράπης,

ὅταν εἶδεν ὅτι τοῦ πνεύματός της ἡ παραφορά τὴν ἐπανερέσεν εἰς τὸ φοβερὸν ἐπεισόδιον, οὗ ἡ μνήμη ἐξήπτε θανάσιμον παρ' αὐτῆς μανίαν.

Ἄλλ' αὐτὴ ἐξηκολούθησε μετὰ φωνῆς διακοπομένης ἦν συνώδευον σχήματα βίαια καὶ σπασμωδικά.

— Ὠραία ἦτον ἡ νύξ, ὦραία ἦτον καὶ σκοτεινὴ ἀφ' οὗ ἐνίκηθησαν οἱ Γαρδικιώται. Εἶχον πολεμήσει ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἑσπέραν ἐπολέμουν ἀκόμη.

Ἡ Χάμκω ἡ λέαινα, καὶ ὁ υἱὸς της ὁ λέων, εἶχον ἀπαυδῆσαι σφάζοντες. Ἐφυγον οἱ Γαρδικιώται, ἔφυγον ὅλοι. Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ ἀρματωλοὶ της ἠθέλησαν ν' ἀναπαυθῶν εἰς μίαν φάραγκα, φάραγκα σκοτεινῆν. Οἱ στρατιῶται ἐξέτεινον τὰς κάπας των εἰς τοὺς γυμνοὺς βράχους . . . καὶ ἐκοιμήθησαν.

Ἡ Χάμκω ἐκρύωνε διὰ τὰ παιδιὰ της. ἐκρύωνεν ὡς τώρα κρυώνει ἐντὸς τοῦ τάφου. Τὰ δυστυχῆ παιδιὰ, ἡ νύξ τὰ ἐπάγωνεν, ἀφ' οὗ τὰ ἔκαυσεν ὅλην τὴν ἡμέραν ὁ ἥλιος καὶ τοῦ πολέμου ἡ θέρη!

Ἦτον σκότος, σκότος βαθύ, καὶ κρότος κανεῖς δὲν ἤκούετο, κανεῖς πλὴν τοῦ ἀνέμου κλαίοντος εἰς τὰς καλάμους τοῦ ἔλους. Ἡ Χάμκω εἰς κοῖλον κρημένον βράχον, ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας της ἀφ' ἐνὸς τὸν υἱὸν της, ἀφ' ἐτέρου τὴν κόρην της, καὶ ἐσφιγγε τὰ παιδιὰ εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ ἐφιλεῖ τὴν κόρην των, ὡς ἂν ἰδύναντο τὰ φιλήματα νὰ τὰ θερμάνωσι . . . καὶ ἔπειτα τὰ ἐκάλυπτε μὲ τὴν ἄκραν τοῦ μανδύου της, καὶ τὰ ἔθαλπεν ἀκόμη μὲ τὴν πνοὴν της. Εἶχε νικήσει τοὺς Γαρδικιώτας, καὶ ὅμως ἦτον δυστυχῆς, δυστυχῆς ὡς μήτηρ, ἥς τὰ παιδιὰ κρυώνουν. Τέλος κ' ἐκεῖνα ἀπεκοιμήθησαν. Ἡ μήτηρ ἠθέλησε ν' ἀγρυπνήσῃ ἐπ' αὐτῶν, ἀλλ' οἱ κόποι τὴν ἐνίκησαν, τὴν ἐκνήραν! τὴν κατηραμένην, τὴν ἀποτρόπαιον! Οἱ κόποι τὴν ἐνίκησαν καὶ ἐκλείσει τοὺς ὀφθαλμούςς . . . Αἶφνας ἐξυπνῆ, καὶ βλέπει αἰχμαλώτους τὰ δύο παιδιὰ της . . . ἠθέλησε τότε νὰ ῥιφθῆ πρὸς αὐτὰ, ἀλλὰ δὲν εἶχε προσέξει ὅτι ἦτον καὶ ἡ ἰδία αἰχμαλώτος. Οἱ ἄνδρῳ Γαρδικιώται, ἀφ' οὗ ἔφυγον πρῶτον, ἀφ' οὗ ἔφυγον ὅλοι, . . . ἐκρύβησαν εἰς τὴν φάραγκα, . . . καὶ ἀφ' οὗ εἶδαν κοιμώμενα τὰ ἀνδρεῖα μας παληκάρια, ἐπλησίασαν ἔρποντες ὡς αἱ δόλια ἀλώπεκες, ἔσφαξαν πολλοὺς ἀνδρεῖους, . . . ἄλλους ἔδασαν διὰ τῆς ἀπάτης . . . καὶ ἠχμαλώτησαν τὴν Χάμκω καὶ τὰ παιδιὰ της. . . Τότε! τότε! . . . ἀνέκραξεν ἡ μήτηρ τοῦ Σατράπου μετὰ τρομερῆς ἡρεμίας, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς πενθίμου, καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀσθενοῦς καὶ συγκεκριμένης, ἐνῶ ὁ Ἄλῆς καὶ ἡ Χαϊνίτζα, γονυπετεῖς, καὶ μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας παρηκολούθουν μετὰ φοβῆς ἐπὶ τοῦ προσώπου της ἐπιφαινόμενα ἤδη τὰ σημεῖα τοῦ θανάτου, — Τότε, ἐξηκολούθησεν ἡ Χάμκω, ἡ μήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ, ἡ νέα παρθένος τοῦ Τεπελενίου . . . καὶ ἡ χήρα τοῦ Βελήβη, ἡ ὑπερόπτις γυνὴ, ἥτις δὲν ἐνόμιζε τὸν ἔρωτα τῶν ἀνδρῶν ἄξιον ἐαυτῆς, . . . ἡ θυγάτηρ τοῦ Βέη τῆς Κονιτζῆς, εἰς ἣν ἡ μεγάλη ἀγνωστος φωνὴ εἶπεν ὅτι ὁ υἱὸς της θὰ γίνῃ σατράπης, . . . ἡ γυνὴ ἥτις ἀνεγίνωσκε τὴν πρόβησιν ταύτην εἰς τοὺς ἀστέρας . . . αὐτὴ ἡ γυνὴ με-

τὰ τῆς θυγατρὸς της, ἀλυσσόδετο: καθλωθήσαν εἰς μίαν αἰθουσαν τῆς οἰκίας τοῦ Βέη τοῦ Γαρδικίου, καὶ αἱ θύραι τῆς οἰκίας ἠνεώχθησαν, καὶ παρεδόθησαν εἰς τὴν ὕβριν καὶ τὴν ἀτιμίαν, καὶ παρεδόθησαν εἰς ὅλους τοὺς Λιάπηδας, τοὺς Κλέπτας καὶ τοὺς Γκιούρας, ἡ χήρα τοῦ Βέη, καὶ ἡ κόρη της, παιδίον ἀκόμη . . . ἡ κόρη της! Καὶ ἔπειτα ἡ χήρα, ἡ κόρη καὶ ὁ υἱὸς ἐδιώχθησαν ἀπὸ τοῦ Γαρδικίου ὡς βδελυροὶ ἀλήται, καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Τεπελένιον . . .

Εἰς τὴν φοβερὰν δὲ ταύτην ἀνάμνησιν, ἔσχατον αἰσθημα αἰδοῦς καὶ αἰσχύνῃς ἀνεβίβασεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἀνεπαίσθητον εὐθύημα εἰς τὰς ἡδὴ πελιδιὰς καὶ νενεκρωμένας της παρεΐας. Ἐπειτα δὲ, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συνιζάνουσα, ἐξηκολούθησε μετὰ φωνῆς ἐκλειπούσης καὶ διακεκομμένης:

— ὦ! ἡ δυστυχῆς μήτηρ! ἡ δυστυχῆς μήτηρ! . . . τίς ποτὲ θὰ μάρθῃ τὴν καταισχύνῃν της καὶ τὴν βάναν της . . . καὶ τὴν λύσῃν της, αὐτῆς τῆς τόσον ὑπερηφάνου . . . αὐτῆς καὶ τῆς θυγατρὸς της, διότι ἦσαν μήτηρ καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἄλῆ! . . . ὦ! πῶς πᾶσαν ἡμέραν, πᾶσαν ὥραν ἔτρεφε καὶ συνεπέζειν ἐν ἐαυτῇ τὸ μῖσός της, καταρωμένη τὴν γυναικεῖαν ἀδυναμίαν της καὶ τῆς ἐκδικήσεως τὴν βραδύτητα . . . Καὶ τότε γιῶν ἔπεσεν εἰς τῆς Χάμκω τὴν κεφαλὴν, καὶ ἡ καρδία της μετεβλήθη εἰς πάγον . . . Καὶ μετὰ ταῦτα ἠθέλησε νὰ ἰδῇ τὰ παιδιὰ της πάλιν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέθανε . . . Ἀπέθανε! καὶ τῶρα ἀφ' οὗ ἡ Χάμκω ἀπέθανε . . . τίς θὰ τὴν ἐκδικήσῃ; . . . Σὺ υἱέ μου! Ἐκδικήσῃν, Ἄλῆ Τεπελένιε! . . . Αὐτὴ εἶναι τῆς ΧΑΜΚΩΣ Ἡ ΔΙΑΘΗΚΗ! . . . Ταύτας τὰς λέξεις ἐπρόφερε τελευταίως μετὰ φωνῆς ἤχηρᾶς, σπασμωδικῶς ὀρθωθείσα ὡς ἂν μετὰ τὴν μακρὰν παραφορὰν συνήρχετο, καὶ ἀνελάμβανε στιγμιαίαν δύναμιν ὅπως ἐκφράσῃ ἅπαξ ἀκόμη τὸ διπλοῦν αἶσθημα τὸ κυριοῦσαν πᾶσάν της τὴν ζωὴν, τὴν φιλοστοργίαν καὶ τὴν ἐκδίκησιν!!

Καὶ ταῦτα εἶπούσα, ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ στρώματός της νεκρά.

— Μήτηρ! εἶπον συγχρόνως ὁ Ἄλῆς καὶ ἡ Χαϊνίτζα μετ' ἀπεριγράφτου ἐκφράσεως. Μήτηρ! θὰ σ' ἐκδικήσωμεν!!!

Μετ' ὀλίγον δ' ἡ Κυπρία δούλη ἐξῆλθε τῆς αἰθούσης εἰς τὴν αὐλὴν, ὅπου περιέμενον ὁ Βεκταντζῆς μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ δυστυχοῦς Ἀθανασίου, ἔχοντες δεδεμένας τὰς χεῖρας. Ἡ μήτηρ του ἐκράτει αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας της καὶ τὸν ἔβρεχε διὰ τῶν δακρυῶν της, ἐνῶ ἡ καρδία της ἐπαλλεν ἰσχυρῶς, κυμαινομένη μετὰ ἐλπίδος καὶ φόβου. Ὁ δὲ πατὴρ του ἴστατο πλησίον του ὠχρὸς καὶ ἀκίνητος, ὡς ἀγαλμα τῆς ἀπελπισίας.

Ἄμψ δὲ εἶδαν τὴν δούλην ἐξερχομένην, ἡ Δέσπω νομίσασα ὅτι ἔρχεται νὰ διατάξῃ τὸν θάνατον τοῦ παιδίου, ἐνέκλεισεν αὐτὸ σπασμωδικῶς εἰς τὸ στῆθος της, ὡς ἂν ἤλπιζε νὰ τὸ προφυλάξῃ εἰς τὸ ἀσθενὲς προοπύριον ταῦτο. Ὁ δὲ πατὴρ του πλησίασας, ἔθεσε τὴν χεῖρά εἰς τὴν κεφαλὴν του, ὡς δίδων αὐτῇ τὴν τελευταίαν του εὐλογίαν.

— Η Χάμκω απέθανεν ! ἐκήρυξεν ἡ Κυπρία, ἄμω παρέστη εἰς τὴν θύραν.

— Ὁ Ἀθανάσιός μου ! ἐσώθη ὁ υἱός μου ! ἔκραξεν ἡ Δέσπω χύνουσα ποταμούς δακρῶν ἀνεκφράστου ἀγαλλιάσεως, καὶ σρίγγουσα αὐτὸν μετὰ παραφορᾶς εἰς τὸ στῆθός τις.

Ἀλλὰ προσελθοῦσα ἡ δούλη προσέθηκε·

— Τὸ παιδίον τοῦτο ὁ σατράπης τὸ διατηρεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

— Συμπορᾶ ! ἀνέκραξεν ὁ Μάρκος. Τώρα ἀπόλεσα τὸν υἱόν μου ! Δὲν ἐφόνευσαν τὸ σῶμά του, ἐφόνευσαν τὴν ψυχὴν του.

— c —

ΚΕΦ. Η΄.

Η ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ.

Εἰκοσιτέσσαρα ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς Χάμκως, καὶ κατὰ τὸ 1812 τὸ Γαρδικί, τὰ εὐπρεπῆ αὐτοῦ προσκυνήματα, οἱ ὑψηλοὶ αὐτοῦ μιναρέδες, τὰ λίθινα τεῖχη του, οἱ πύργοι καὶ αἱ ἐπάλλξεις του, ἴσταντο ἀκόμη ὄρθια καὶ ἀνέπαφα, ἐβδομήκοντα δύο βέηδες κατῶκουσιν τὴν πόλιν ταύτην, καὶ διοικητῆς αὐτῆς ἦν αὐτὸς ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Σουλτάνου.

Πρὸ εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν εἶχεν ἀποθάνει ἡ Χάμκω, καὶ πρὸ εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν καθ' ἡμέραν ὁ Ἀλῆς ἐν βῆμα προῦχώρει πρὸς τὸ Γαρδικί. Μὴ ὑποπτεύοντες τὸν ἐπιχειρῶν αὐτοῖς κίνδυνον, οἱ Γαρδικιώται ἐβλεπον ἀπὸ τῶν ἐπάλλξεων τῶν τὴν δύναμιν τοῦ Ἀλῆ ὀγκουμένην, προϊῶσαν, περιζωνούσαν τὴν πόλιν, ὡς ὀγκοῦται, προχωρεῖ, καὶ ἐγκλείει εἰς τὴν δολίαν του ζώνην τὸν βράχον ὃν μέλει νὰ κατακλύσῃ ὁ ὑπερχειλὴς ποταμός.

Διατί δὲ τοσοῦτον βραδεία ἡ ὥρα τῆς ἐκδικήσεως ; Διότι τὸ Γαρδικί ἦτον ἡ ἔδρα τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Σουλτάνου, διότι καθ' ἦν ἡμέραν ὁ Σατράπης ἤθελε τολμήσει νὰ προσβάλλῃ τὸ Γαρδικί, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἤθελεν ἀποφασισθῆ ὁ ἄλευρος τοῦ Σατράπου, διότι προσβάλλον τὸ Γαρδικί, τὴν τελευταίαν πόλιν ὅπου ἠσκειτο ἀμέσως ἡ Σουλτανικὴ δύναμις, ὁ Ἀλῆς ἐκπύρτυετο ἀντάρτης, καὶ προδότης πρὸς τὸν κυριάρχον του.

Ὅπως δυνηθῆ ἐπομένως νὰ κινήθῃ κατὰ τοῦ Γαρδικίου ἐν ἀσφαλείᾳ ὁ Ἀλῆς, ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρα ἔτη ὑποκρινόμενος, ἔκρυπτε τοὺς σκοποὺς του, πᾶσά του δ' ἡ πολιτικὴ ἔτεινε εἰς τὸ νὰ μονώσῃ τὴν πόλιν ταύτην ἀπὸ πάσας τὰς ὑποκειμένης αὐτῆ, καὶ κυριεύων κατ' ὅλη γον τὰς περικυκλούσας χώρας, οὕτως ἀσφαλεστέως νὰ τὴν περικλείσῃ εἰς τὰ δίκτυά του. Ἀλλ' ἐνῶ ἐκυρίευσεν ὅλα τῆς Ἠπειροῦ τὰ βεηλίκια, εἰ ὦ ἠνάγκασε τοὺς βέηδας καὶ σατράπας, ἐρχόμενοι εἰς τὴν αὐλήν του νὰ τὸν προσκυνώσιν, ἡ ὑποταγὴ του πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐφαίνετο βαθυτάτη, οἱ φόροι οὓς εἰσέπραττε διὰ τὴν ὑψηλὴν Πύλιν τῆ ἐστέλλοντο ἀκριβέστατα. Ἐπιπληττόμενος ἐπὶ τῇ ἀφρονίᾳ τῶν πόρων οὓς ἐξέλιβε τῆς Ἠπειροῦ ἡ πιέζουσα αὐτὴν

σιδηρᾶ χεῖρ τοῦ Ἀλῆ, ἀδιαφορῶν διὰ τὴν αὐξησιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς βλάβην τῆς δυνάμεως τῶν γειτόνων του, ὁ Σουλτάνος ἠρέκεσθη ἀναθεῖς εἰς τὸν ἀνεψιόν του τὴν φρουρὰν τῆς σπουδαίας θέσεως τοῦ Γαρδικίου, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸν σκοπὸν τῶν μυστικῶν τοῦ Σατράπου μηχανημάτων, οὐδὲ νὰ προβλέπῃ ὅτι ἤθελε φθάσει ἡμέρα καθ' ἣν ὁ Ἀλῆς, τὸ προσωπεῖον ἀφαιρῶν τέλος, ἤθελε προσβάλλει τὴν πόλιν ταύτην, καὶ ἡ Πύλη δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ τὴν σώσῃ ἢ νὰ τὴν βοηθήσῃ. Τῷ ὄντι κατὰ τὰ 1812 πᾶσα κοινωνία μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Γαρδικίου εἶχε διακοπῆ, διότι ὁ Ἀλῆς ἐκυρίευσεν ὅλης τῆς Ἀλβανίας, ὅλων τῶν ὁδῶν καὶ τῶν παρόδων, καὶ εἶχε δεκαπέντε χιλιάδας ἀφωσιωμένων στρατιωτῶν, καὶ δεκατρία δραχμῶν ἑκατομμύρια εἰσόδημα, δι' οὗ περιστοιχίζετο ὑπὸ βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας. Ἡ στιγμή λοιπὸν εἶχε φθάσει καθ' ἣν ὁ Ἀλῆς ἐδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν φοικτὴν διαθήκην τῆς Χάμκως.

Ἐξήκοντα δύο ἐτῶν ἦτον τότε, καὶ κατῶκει εἰς Ἰωάννινα. Κατάκλειστος ἐν τοῖς ἀοράτοις μυχοῖς τοῦ σαρχίου του, ἔδωκε τῆς ἐκστρατείας τὴν διαταγὴν καὶ τὸ σχέδιον, καὶ κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τὸν μῆνα τοῦ θανάτου τῆς Χάμκως, τὰ στρατεύματά του ἐκινήθησαν κατὰ τοῦ Γαρδικίου καὶ κατὰ τοῦ Ἀργυροκάτρου, πόλεως ἣτις ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κλεῖς τῆς ἄλλης. Νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Γαρδικίου, τῆς μόνης αὐτοκρατορικῆς πόλεως ἐν Ἀλβανίᾳ, τῆς πόλεως ἣτις εἶχεν ἐβδομήκοντα δύο βέηδες, καὶ ἦν ἐκυβέρνησ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Σουλτάνου, ἦτον μέγα ἀναμφιδόλως ἐγκλημα. Ἀλλ' ὁ Βεζίρης εἶχε διατάξει, καὶ ἤθελε τέλος νὰ ἐκδικήσῃ, καὶ τὴν ζωὴν του διακινδυνεύων, τὴν ὕβριν τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς του. Εἶχε διατάξει, καὶ τὰ στρατεύματά του ὑπήκουσαν. Εἰς ἀπόρητον σχεδὸν κείμενοι θέσιν αἱ δύο πόλεις, ἐπὶ μακρὸν ἀντέστησαν. Ἀλλ' ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Σουλτάνου ἐθανατώθη, καὶ ἠνυχκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσιν οἱ Γαρδικιώται ὅμως συγκατένευσαν νὰ ὑποταγῶσι μόνον ἀφ' οὗ λιμὸς καὶ δίψα εἶχον ἀρχίσει ν' ἀποδεκατιζῶσι τοὺς κατοίκους, ὅπου ταχέως συνέβη, διότι οἱ σκαπανεῖς τοῦ σατράπου ἔκοψαν τοὺς ὄχετους τῶν πηγῶν τῶν δύο τούτων πόλεων, αἰτινες κεῖνται εἰς βράχων κορυφᾶς ἀποτόμους, καὶ ἡ στενὴ πολιορκία ἀπέκλειε τὴν προσέλευσιν τῶν τροφῶν. Τότε δὲ συγκατένευσαν εἰς συνθήκας καὶ οἱ Γαρδικιώται, θεωροῦντες τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Ἀλῆ ὡς συνέπειαν τοῦ συστήματος αὐτοῦ, τοῦ νὰ καταλάβῃ διὰ κατακτήσεως πᾶσαν τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν. Τὴν δὲ ὕβριν τὴν γενομένην ποτε εἰς τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν του οὐδὲ νὰ φαντασθῶσι καὶ ὡς ἀφῆρμην τῆς ἐκστρατείας αὐτοῦ ἐδύνατο, διότι ἐκτοτε ἡμισὺς εἶχε παρέλθει αἰὼν, διότι σχεδὸν ὅλη ἡ τότε ζῶσα γενεὰ ἦτον τῆς πράξεως ἐκείνης ἀθάνα. Ὅτι δὲ μᾶλλον τοὺς ἐνεθάρρυνεν ἦσαν αἱ δοθεῖσαι εἰς τοὺς ἀρχηγούς αὐστρακὶ διαταγαὶ νὰ σεβασθῶσιν ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως, τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων καὶ τῆς ιδιοκτησίας. Ἰδοὺ περικοπαὶ τῆς συμβάσεως ταύτης, ἀποδεικνύουσι τὸ εἰρηνικὸν καὶ ἐπιεικὲς πνεῦμα καθ' ὃ ἐγένετο ;

α' Ο Μουσταφά Πασάς, ὁ Σελίμ Βέης Γέγας, ἐκ τῆς πρώτης φυλῆς τῶν Γέγηδων, καὶ ἐβδομήκοντα δύο Βέηδες, ἀρχηγοὶ τῶν λαμπροτέρων φυλῶν τῶν Σκιπετάρων, θέλουσι μεταβῆ ἑλευθέρως εἰς Ἰωάννινα, ὅπου θέλουσι τοῖς ἀποδοθῆ πᾶσαι αἱ τῆ ἀξία αὐτῶν προσθήκους τιμαί. Θέλουσι δὲ τοῖς δοθῆ αἱ οἰκογένειαι καὶ αἱ ἰδιοκτησίαι τῶν. Ὅλοι ἀνεξικρέτως οἱ κάτοικοι τοῦ Γαρδικίου θέλουσι θεωρεῖσθαι ὡς οἱ πινοτότεροι φίλοι τοῦ Ἀλῆ, Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις θέλει λάβει τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν του προστασίαν. Οὐδεὶς δὲ θέλει καταζητηθῆ δι' οὐδὲν συμβᾶν προγενέστερον τῆς ἀλώσεως. »

Ἐκατέρωθεν ἀντηλλάγησαν ὅρκοι ἐπὶ τοῦ Κορναίου, καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ κατέλαβον πᾶσαν τὴν πόλιν.

Ὁ Μεχμέτ Βέης Γόκως ὁμοίως, εἰς τῶν προϋχόντων τοῦ Γαρδικίου, αὐτὴν ταύτην τὴν παράδοξον ἠπίοτητα τοῦ Ἀλῆ τρομάξας, ἥτις τόσον ἐναντία ἦν εἰς τὴν συνήθη θηριωδίαν του, δὲν ἠθέλησε ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἰωάννινα, κ' ἐσοτήμησε ν' αὐτοχειρασθῆ μετὰ τῆς γυναικὸς του. Οἱ δὲ λοιποὶ Βέηδες, εὐπιστότεροι αὐτοῦ, ἀπῆλθον ὑπὸ στρατιωτῶν συνοδευόμενοι τοῦ Ἀλῆ. Ὅλη των ἡ ὁδοπορία ἦτον διηνεκῆς ἐορτή. Κατὰ διαταγὴν τοῦ σατράπου οἱ λαοὶ τῶν πόλεων τοὺς ἐδέχοντο μετ' εὐφημιῶν καὶ ἐν κρότῳ ὀργάνων, καὶ ὅταν ἐφθασαν εἰς Ἰωάννινα, ἀντήχησαν καὶ ἐκεῖ αἱ σάλπιγγες καὶ τὰ τύμπανα, καὶ κόραι, ἀνθέων κἀνίστρα φέρουσαι, καὶ ὑπὸ νέων ἀκολουθούμεναι λυριστῶν, ὡς ἐν ἀρχαίαις θεωρείαις, ἢ ὡς αἱ ψάλλουσαι τὴν ἐρισίωνην, ἦλθον νὰ ὑποδεχθῶσι τοὺς αἰχμαλώτους.

Ὁ δὲ Ἀλῆς, πλουσιώτατα ἐνδεδυμένος, μειδιῶν καὶ μὲ φαιδρὸν τὸ βλέμμα, προσῆλθε τρία βήματα εἰς ὑπάντησιν τῶν Βέηδων, ἐνηγκαλίσθη φιλικώτατα τοὺς πρωτίστους αὐτῶν, λέγων αὐτοῖς ὅτι τοὺς ἐθεώρει τοῦ λοιποῦ ὡς μέλη τῆς οἰκογενείας του. Προσέθηκε δὲ ὅτι ἐξηλοτύπει, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης ἐξηλοτύπει, βλέπων τὸ Γαρδικί ἐπὶ τοσοῦτον καιρὸν ἀποκεχωρισμένον τῶν ἰδιοκτησιῶν του, διότι ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ Σουλτάνου πόλεις, εἶχε καὶ αὐτὴ δικαίωμα εἰς τοῦ Βεζίρη τὴν φιλίαν καὶ προστασίαν.

— Ἀφ' οὗ ὁμοίως ἡ εὐτυχία τῆς πόλεως ταύτης ὑπέταξε καὶ αὐτὴν ὑπὸ τὴν δυνάμιν μου, θέλω προσφερθῆ πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς παιδίον ἀχάριστον ἀλλ' ἀγαπητὸν, τὸσφ ἀγαπητότερον ὅσφ περισσότερον καιρὸν εἴμεθα ἐστερημένοι αὐτοῦ.

Ἐντελῶς ἀπατηθέντες ἀπὸ τὴν ὑπόκρισιν ταύτην, οἱ Βέηδες προθύμως ἐπέισθασαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ σαραγίον τῆς λίμνης, ὅπου τοῖς εἶχον ἐτοιμασθῆ πολιτελεῖς κατοικίαι. Ἀλλὰ μόλις εἰσῆλθον εἰς τὰ σκοτεινὰ ἐκεῖνα καταγῶγια, καὶ ἐσφάγησαν, καὶ τὰ σώματα των ἐρρίφθησαν, βορρᾷ τῶν ἰχθύων.

Τὸ τρομερὸν ἦδη κακούργημα τοῦτο ἦτον ἱκανὸν ὅπως καταστήσῃ τὸν Ἀλῆν ἐνοχὸν ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου. Οὐχ ἦττον ὁμοίως ἐσπευσε ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Γαρδικί, κατεχόμενον πάντοτε ὑπὸ τῶν στρατευμάτων του. Τὴν προτεροίαν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἔλαβεν ἐπιστολὴν τῆς Χαϊνίτζας, ἥτις εἰς Λίβοδον ἐδρεύουσα, εἶχε μάθει τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως. Μετὰ τὸν θάνα-

τον τῆς Χάμκως ἡ Χαϊνίτζα, ἀξία ἐκεῖνης θυγάτηρ καὶ κληρονόμος τῶν ἀνοσιουργιῶν της, εἶχε νυμφεῖσθαι χωρὶς ἔρωτος, ἀλλ' ὡς τυφλὴ ἐκτελεστής τῶν σκοπῶν τοῦ ἀδελφοῦ της, τὸν Σολιμάν, Βέην τοῦ Βερατίου, γείτονα καὶ σύμμαχον τῶν Γαρδικιωτῶν, καθ' οὗ δὲ ὁ Ἀλῆς ἔτρεφεν ἀνέκαθεν ἄγριον καὶ κρυπτὸν μῖσος. Τοιαύτη ἦν πάντοτε τοῦ Ἀλῆ ἡ πολιτικὴ πρόωτον προσέδεν εἰς ἐχυτὸν τὸ θυμὸν του διὰ τῆς πλεκτικῆς τῆς φιλίας καὶ τοῦ αἵματος, καὶ ἔπειτα ἐθέλων ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ τὸν διαφύγῃ, τὸ ἐκτύπη μετ' ἀσφαλείας. Δύω ἔτη μετὰ τὸν γάμον του, τὸν Σολιμάν εἰδολοφόνησεν ὁ ἀδελφός του Ἰσμαήλ, κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἀλῆ· ἡ δὲ Χαϊνίτζα ἐνυμφεῖσθαι τὸν ἀδελφοκτόνον, καὶ αὐτὸν ἐθανάτωσεν ὁ Ἀλῆς. Οὕτως ὁ Σατράπης τῶν Ἰωαννίνων ἐκυρίευσεν τὰ κτήματα τῶν δύο ἀδελφῶν. Τὴν δὲ αἰματηρὰν ταύτην κληρονομίαν προθύμως τῷ ἀφῆκεν ἡ ἀδελφή του, καὶ συνέπραττεν εἰς ὅλα τὰ αἰσχρὰ τοῦ ἀδελφοῦ της κακούργήματα, ἢ τοῦλάχιστον μετ' ἀπαισίου ἀδιαφορίας ἔβλεπεν αὐτὰ, θεωροῦσα ὅλους τοὺς φοβερύς τούτους φόνους ὡς μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐκδικήσεως ἣν εἶχεν ὁμῶσαι εἰς τὴν μητέρα της.

Ἄλλ' ὡς ἡ μήτηρ της ἀνήμερος δεχθεῖσα πρὸς τοὺς ἄνδρας της, πρὸς τὰ παυδία της ἠσθάνετο εἶδος θηριωδῶδους καὶ παραφόρου φιλοστοργίας, τὴν ἀγάπην τῆς λακίνας, ἥτις παρ' αὐτῆ ἐκορυφουτο μέχρι μανίας. Δι' οὗ καὶ εἰς λυσσώδη ἀπελπισίαν κατήχησεν, ὅταν εἶδε πρῶτῶν ἀποθανόντα τὰ τρία παυδία τὰ ἐκ τῶν δύο της γάμων. Τὸ ἔσχατον παιδίον της, ὁ Ἀδὴν βέης, εἶχεν ἀποθάνει δύο περίπου μῆνας πρὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Γαρδικίου.

Ἡ θλίψις τῆς Χαϊνίτζας ὄρια δὲν ἐγνώριζε, καὶ ἐξεφρίζετο διὰ συμπτωμάτων ἀγρίας παραφροσύνης. Οἱ ἱατροὶ, διότι δὲν ἐδυνήθησαν νὰ σώσωσι τὸν υἱὸν της, ἀνεσκοποίσθησαν. Δις ἐρρίφθη ἡ ἰδία εἰς τὴν λίμνην, ἀλλὰ τὴν ἔσωσαν ἐν καιρῷ· δις ἠθέλησε νὰ πυρπολήσῃ τὴν κατοικίαν της, καὶ νὰ καῆ ὑπὸ τὰ ἐρεπίτια αὐτῆς μετὰ τῶν γυναικῶν της· ἔπειτα δὲ, παύσασα νὰ μελετᾷ αὐτοχειρίας καὶ ἐμπρησμούς, συνέτριψεν ὅλους της τοὺς καθρέπτας· καὶ ὅλα τὰ κοσμήματα τοῦ σαραγίου, ἔβαψε μέλανα τὰ ὑελίζ τῶν παραθύρων, ἔθραυσε μὲ τὴν σφύραν ὅλους της τοὺς ἀδάμαντας, ὅλους τοὺς πολιτίμους της λίθους, καὶ τοὺς τοῦ υἱοῦ της ἀκόμη, ἐφόνευσε ὅλους τοὺς ἵππους της, καὶ ὅλους τοὺς δούλους τοῦ Ἀδὴν βέη, καὶ ἔπειτα, σάκκον ἐνδεδυμένη, ἀπεφάσισε νὰ κοιμᾶται τοῦ λοιποῦ ἐπὶ τῆς τέφρας, ἐν μέσφ τοῦ ἐρήμου της σαραγίου.

Ἐν ᾧ λοιπὸν διήρκει ὁ παροξυσμὸς τῆς παραφόρου θλίψεως ταύτης, ἡ Χαϊνίτζα ἔμαθε τοῦ Γαρδικίου τὴν ἄλωσιν, καὶ ἀμέσως ἔγραψε πρὸς τὸν ἀδελφὸν της·

« Δὲν θὰ σ' ὀνομάσω πλέον οὔτε Βεζίρη οὔτε ἀδελφόν, ἀν δὲν τηρήσῃς τὸν πρὸς τὴν μητέρα μας ὅρκον σου. Ἄν εἶσαι υἱὸς τῆς Χάμκως, πρέπει νὰ καταστρέψῃς τὸ Γαρδικί, νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς κατοίκους του, καὶ νὰ παραδώσῃς εἰς τὴν διάκρισίν μου τὰς γυναῖκάς του καὶ τὰς κόρας του. Ἐφῶ ὅλοι νὰ φονευσθῶν, θέλω νὰ κοιμῶμαι τοῦ λοιποῦ εἰς σπρώματι πλήρη ἀπὸ τὰς κόμας των. Ἐκυρίευσεν τὸ Γαρδικί.

μὴ λησμονεῖς ποῖας ὑπέστημεν ὕβρεις κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ταπεινώσεως καὶ αἰχμαλωσίας μας.»

Γῆν ἐπαύριον τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἐκίνησεν ὁ Ἄλῃς πρὸς τὸ Γαρδίκι, μέλων καθ' ὁδὸν νὰ μείνῃ εἰς Λίδωσον, νὰ ἰδῇ τὴν Χαϊνίτσαν. Πρὶν δὲ τῆς ἀναχωρήσεώς του ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας, ὁ γνωστός γεωγράφος Κ. Πουκεσίλ, ἔχων νὰ οὐκίση πρὸς τὸν Ἄλῃν, ἐπορεύθη πρὸς τὸ στρατόν, ὅπου μεγάλη ὑπῆρχε κίνησις, διότι ἀπὸ πρώτας παρήλαττον τὰ στρατεύματα, ἀπῆρχοντο τὰ φορητὰ, καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἄλῃ, ὅλοι ἐνοπλοὶ, τὴν διχταγῆν του περιέμενον ὅπως ἰππεύσωσιν.

Ἐπιπλαγείς διὰ τὰς λέξεις ταύτας τὰς τόσον ξένας εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἄλῃ, ὁ πρόξενος δὲν ἐτόλμα νὰ τὸν πιστεύσῃ, καὶ ἡ φυσιογνωμία του ἐπρόδωκεν ἀνχιμφιδόλως τὸν δισταγμὸν του, διότι ὁ Σατράπης ἐξηκολούθησεν ὡς καταβεβλημένος ὑπὸ τῆς θλίψεως, καὶ ὡς εἰς δαϊνὴν συνειδότης ἐνδίδων τύψιν.

— Φεῦ, υἱέ μου! Τὸ παρελθὸν δὲν εἶναι πλέον εἰς τὴν ἐξουσίαν μου! ἔχουσα τόσον αἶμα, ὥστε τὸ κῦμά του ἐγείρεται νὰ μὲ πνίξῃ, καὶ δὲν τολμῶ νὰ στραφῶ νὰ ἰδῶ ὀπίσω μου.

Εἰς τὰς λέξεις ταύτας, αἵτινες τῷ ἀνεπόλησαν πάντα τὰ κακουργήματα τοῦ Ἄλῃ, ὁ πρόξενος ὑπ' ἀκου-

Όταν δ' ἔφθασεν εἰς τὰς ἐνδοτέρας τοῦ παλατίου αἰθούσας, ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐμήνυσεν εἰς τὸν σατράπην ὅτι θέλει νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, καὶ ὅταν ἠνεώχθη τῆς θύρας τὸ χρυσοστόικτον παραπέτασμα, εἰσελθὼν εὔρε τον Ἄλῃν καθήμενον σὺννον. Οἱ χαρακτηρισμοὶ τοῦ προσώπου του ἦσαν πάντοτε μεγαλοπρεπέστατοι, τὸ λευκὸν γένειόν του ἐκυμάτει βαθύ ἐπὶ τοῦ στήθους του, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔφερε πῖλον πορφυροῦν χρυσοσπάρυφον, ἡ μηλωτή του ἦτον ἀλουργῆ καὶ τὰ ὑποδήματά του ἐξ ἔρυθροῦ κατυφέ. Ἡπλωμένος δ' εἰς τὰ παχέα του προσηφέλαια, τὴν μακρὰν κερσσίνην του κρατῶν καπνοσύριγγα, ἔνευσε πρὸς τὸν πρόξενον νὰ προσέλθῃ, καὶ πρὸς τοὺς

σίας φρίκας κυριευθεῖς, ἠθέλησε ν' ἀποσύρῃ τὴν χεῖρά του ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Ἄλῃ· ἀλλ' αὐτὸς τὸν ἠτένισε μετὰ βλέμματος τοσαύτην θλίψιν καὶ ἀπελπισίαν ἐκφράζοντος, ὥστε ὁ Γάλλος δὲν ἀπέκρουσε τοῦ σατράπου τὴν χεῖρα.

— Πίστευσέ με, υἱέ μου, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἄλῃς μετὰ φωνῆς τρεμούσης ἀπὸ συγκίνησιν· ἐπεθύμησα δῶρα τῆς τύχης, καὶ τὰ ἀπέλαυσα κατὰ κόρον. Ἐπεθύμησα σαράγικα καὶ βασιλικὴν θεραπείαν, πολυτέλειαν καὶ δύνανται, καὶ πάντα τὰ ἔλαβα. Παραβάλλων τὴν τρυπάν ὅπου κατόκει ὁ πατήρ μου πρὸς τοὺς ἡγεμονικοὺς τοῦτους οἰκου, ὅλους καταστύβοντας χρυσοῦ, λαμπρῶν ὀπλων καὶ ταπήτων πολυτελῶν, ἔπρεπε νὰ νομίζω ἔμα-

Ὁ Ἄλῃ Πασῆς.

αὐλικούς του νὰ μακρυνθῶσι· καὶ ὅταν ὁ πρόξενος κατὰ τὴν ἐπιτομασίαν ἐκάθησεν εἰς τὰ δεξιὰ του, ὁ σατράπης ἔφραξεν ὡς ἀπὸ μακροῦ ἀννεύων ὄνειρου, ἔλαβε φιλικῶς εἰς τὰς χεῖράς του τὴν χεῖρα τοῦ Γάλλου, καὶ ὑγρὸν βλέμμα ἀνατείνων πρὸς οὐρανόν, εἶπε μετὰ φωνῆς ἐκφραζούσης βαθεῖαν συγκίνησιν·

— Ἄλλαξε, υἱέ μου, γνώμην περὶ ἐμοῦ. Δὲν σὲ λέγω πλέον νὰ μ' ἀγαπᾷς, θὰ σὲ βιάσω νὰ γίνῃς φίλος μου, παραδεχόμενος σύστημα ἐντελῶς ἐναντίον τοῦ μέχρι τοῦδε. Τὸ στάδιόν μου ἐτελείωσε καὶ θέλω εἰς τὸ τέρμα τῆς ζωῆς μου νὰ δεῖξω, ὅτι ἂν ἦμην ἄλλοτε αὐστηρὸς καὶ ἐπιφοβός, ἤξεύρω ὅμως νὰ σέσωμαι καὶ τὴν δυστυχίαν, καὶ νὰ εἶμαι φιλόανθρωπος.

τὸν τὸν εὐδαιμονέστερον τῶν ἀνθρώπων, ὡς οἱ πολλοὶ μὲ νομίζουσι. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἀλβανοὶ, οἱ τρέμοντες ὑπὸ τοὺς πόδας μου, μὲ φθοιοῦσι δ' αὖ τὴν εὐδαιμονίαν μου. Ἄν ὅμως ἤξευρον πόσον ἀκριβὰ ἀγαθὰ εἰσὶν αὐταὶ αἱ ματαιότητες, θὰ τοὺς ἐκίνουν εἰς οἶκτον! . . . Ἐλυτίασα τὸ πᾶν εἰς τὴν φιλοδοξίαν μου. Ὅλων αὐτῶν ὅσοι μὲ περιστοιχίζουσι, ἐθανάτωσα τοὺς συγγενεῖς . . . Ἄλλ' ἂς μακρύνω τὰς πικρὰς αὐτὰς ἀνκμνήσεις. Οἱ ἐχθροὶ μου εἶναι τώρα εἰς τὴν ἐξουσίαν μου, καὶ θέλω νὰ τοὺς προσηλώσω εἰς ἐμαυτὸν δι' εὐεργετημάτων. Θέλω τὸ Γαρδίκι νὰ γίνῃ τὸ ἄθος τῆς Ἀλβανίας, καὶ ἐκεῖ σκοπὸν ἔχω νὰ διέλθω τὸ ἐπίλοιπον τῶν ἡμερῶν μου. Ἴδου τὰ τελευταῖά μου

σχέδια. . . Δὲν σοὶ προτείνω, ἀγαπητέ μου υἱέ, νὰ μὲ συνοδεύσης εἰς τὴν ὁδοιπορίαν μου· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον θὰ ἐπιστρέψω, καὶ τότε θὰ καταβῶμεν εἰς Πρέβεζαν, νὰ συνευθυμήσωμεν τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἔαρος. Γράψε, σὲ παρακαλῶ, ὅσα σοὶ εἶπα, πρὸς τὸν πρέσβυ σου, διότι οἱ ἐχθροὶ μου μὲ συκοφαντοῦσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ καλὸν εἶναι νὰ προλάβῃ ἢ ἀλήθειαν τὰς διαβολὰς των.

Μετὰ τὴν συνέντευξιν δὲ ταύτην, ὁ σατράπης ἀπειχαιρέτησε τὸν πρόξενον, ἀνέβη εἰς τὴν ἀμαξάν του, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἔφθασεν εἰς Λίβωνον, τὴν κατοικίαν τῆς Χαϊνίτζας, ἧτις ἦτον πάντοτε παραδεδωμένη εἰς ἀθυρίαν σκοτεινὴν καὶ ἀγρίαν. Ἐλθὼν δὲ, ὁ Ἄλῆς ἔμεινε πολλὴν ὥραν κατάκλιετος μετ' αὐτῆς· καὶ τῆς συνδιαλέξεώς των μὲν οὐδὲν ἐγένετο γνωστὸν, ἀλλ' ἡ παράφορος θλίψις τῆς Χαϊνίτζας ἐφάνη αἰφνιδίως κοπάζουσα. Τὰ κοσμήματα τῶν οἰκῶν της ἀποκαταστήσασα πάλιν εἰς τὰς οἰκείας θέσεις, ἢ διατάξασα μετὰ σπουδῆς νὰ κατασκευασθῶσιν, ἔδωκε λαμπρὰν ἐρωτὴν εἰς τὸν ἀδελφόν της, ὅστις τὴν ἐπαύριον τῆς εὐωχίας ἀνεχώρησεν εἰς Γαρδίκι μεθ' ὅλης τῆς συνοδείας του.

Ποτὲ ὁ Ἄλῆς δὲν εἶχε δειχθῆ χαριέστερος καὶ φιλοδρότερος. Ἡ ὁδὸς ἀπὸ Λίβωνου εἰς Γαρδίκι ἦτον ὠραία κατὰ τὴν ἐκρινὴν ἐκείνην ὥραν τοῦ χρόνου ἐν Ἠπειρῷ, γλῶη παχεῖα ἐκάλυπτε τὰ πεδία, καὶ πολύχρους ἀνεμώναι, ἰάκινθοι καὶ νάρκισσοι τὰ κατεπόκιλλον, καὶ ἔχονον εἰς τὸν ἀέρα ἀρώματα θελκτικώτατα. Τῆς ροῖας τὸ λαμπρὸν φύλλον ἤρχιζε τὴν ὄψιν του βλάστησιν, καὶ τὸ δένδρον τῆς Ἰουδαίας ἐκάλυπτετο ἀπὸ ροδόχορᾶ ἀνθη. Οἱ λευκοὶ πελαργοὶ ἔφθανον μετὰ σπουδῆς, διότι ὁ μάρτυς εἶχεν ἔλθει, οὐχὶ ὅμως αἱ χελιδόνες, οὐχὶ οἱ ἔποπες, οὐχὶ αἱ τριγόνες, τῆς θερμότητος φίλαι· ἀλλ' αὐταὶ περιέμενον ὑπὸ τὸν φλέγοντα ἥλιον τῶν τροπικῶν, νὰ φθάσῃ ὁ ἀπρίλλιος πρὶν προκύψωσι. Τινὲς δ' ἀνυπόμονοι ἀηδόνες, εἰς τῶν μυρσινῶν καὶ τῶν σχοίνων τὸ παχὺ κρυπτόμεναι φύλλωμα, εἶχον φθάσει πρὸ τοῦ χαρίεντος τούτου μηνός, καὶ ἡ καθαρὰ φιλέσημός των φωνὴ ἐραίνετο ἀμιλλωμένη πρὸς τὴν τῶν ὁδοιπόρων ψαλτῶν, οἵτινες τὴν λύραν εἰς τὰς χεῖρας, περιεῖρχοντο τὰ χωρὶς τῆς Ἀλβανίας, τραγοῦ δόντες τὰς χελιδόνας καὶ τῶν κλεπτῶν τοὺς ἔρωτας καὶ τὰ ἔργα. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ Ἄλῆς ἔφθασεν εἰς Χανδρίαν, φρούριον ἀκοδομημένον ἐπὶ βράχου, ὀλίγον πέραν τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Κελυδνοῦ, ὅθεν ἀνακαλύπτεται μακρόθεν ἐν λαμπρῷ πανοράματι ἡ κοιλὰς τῆς Δρυνοπόλεως, ἡ πόλις τοῦ Γαρδικίου, αἰσκοτειναὶ καὶ ἀγρίαι Ἀντιγόναι φάραγκες, τὰ γιγαντιαίως ἐπισταυρωμένα ὄρη τῆς Μουσσούνας, καὶ αἱ πλούσιαι καὶ εὐκαρποὶ Ἀργυριναὶ πεδιάδες.

Ἀμέσως ἀπὸ πρώτας οἱ κήρυκες τοῦ Ἄλῆ, ἀλουργοῦς ἐνδεδυμένοι μανδύας, ἀνῆλθον εἰς Γαρδίκι, φέροντες ἐκ μέρους τοῦ ὑπόχρισιν γενικῆς ἡμνηστείας καὶ συγχωρήσεως. Συγχρόνως δ' ἐμήνυσεν ὁ Ἄλῆς ὅλους τοὺς Γαρδικιώτας, ἀνδρας καὶ παιδιὰ, ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους μέχρι τοῦ ἐσχάτου γήρους, νὰ ἔλθωσιν εἰς Χανδρίαν ἢ ἀκούσωσιν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ Βεζύρου τὸ στόμα τὴν εὐτυχίαν των.

Καίτοι ἀγνοῶν τὸ τραγικὸν τέλος τῶν βέλδων, ὁ λαὸς ὅμως οὗτος, ὡς πᾶσα ἡ Ἠπειρος, ἤξεύρων τὴν θηριώδη τοῦ Σατράπου καρδίαν, καὶ τὴν ψευδῆ γλυκύτητα ὑφ' ἣν ἐκρυπτε τὴν διάθεσιν του, ἐδέχθη ἐντρομος τὴν τοιαύτην εὐμενῆ πρόσκλησιν, ἀν καὶ χωρὶς νὰ προβλέπῃ ἐντελῶς τοὺς σκοπούς του. Αἱ γυναῖκες, αἰτινες κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἄλῆ ἔμελλον νὰ μείνωσιν εἰς Γαρδίκι, ὠλοφύροντο γοερῶς, κ' οἱ ἄνδρες ἐπρόφερον κατάρως. Πολλοὶ λαβόντες τοὺς υἱούς των εἰς τὰς ἀγκάλας των, ἐβρίβησαν ἀπὸ τοῦ Γαρδικίου τὰς ἐπάλλξεις εἰς τὸν Κελυδόνον. Ἀλλὰ τέλος ἔπρεπε νὰ ὑπακούσωσι, καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι, οἱ ἄνδρες μετὰ τῶν παιδιῶν, εἰσῆλθον εἰς τὴν πεδιάδα τὴν ἐκτεινομένην ἐμπρὸς τῆς Χανδρίας, ὅπου τοὺς περιέμενον ὁ Ἄλῆς, περιστοιχισμένος ὑπὸ τετρακιςχιλίων δορυφόρων. Οἱ προὔχοντες τῆς πόλεως ἠθέλησαν να ῥιφθῶσιν εἰς τοὺς πόδας του· ἀλλ' αὐτὸς, προλαμβάνων αὐτούς, ἐνηγκάλισθη φιλικώτατα τοὺς γεροντοτέρους, τοὺς ὠνόμασε τοὺς ἀγαπητοὺς τῆς καρδίας του, τοὺς ἀγαθοὺς του πατέρας, τοὺς ὠμίλησε περὶ τοῦ ἀρχαίου καλοῦ καιροῦ τῆς Ἠπειροῦ, περὶ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς αὐτοὶ ἡμιλλῶντο πρὸς τοὺς ἐπιδειξιωτέρους καὶ νεωτέρους τῶν περιοίκων τοῦ Γεπελενίου περὶ τοῦ ἄθλου τοῦ δρόμου, τῆς πάλης καὶ τοῦ τοξεύματος, τὸ δὲ ἄθλον τοῦτο ἀπένευεν ἡ μήτηρ του Χάμικω, κρυπτομένη ὀπισθεν τοῦ παραθύρου. Τοὺς ὠμίλησεν ἀκόμη καὶ περὶ τῶν περιφημοτέρων κλεπτῶν τῶν καιρῶν ἐκείνων, ὧν τὸ ὄνομα διέσπειρε τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων· περὶ τῆς μητρὸς ὅμως, περὶ τῆς ἀδελφῆς του, περὶ τῆς ὕβρεως τῆς γενομένης εἰς τὴν οἰκογένειάν του, οὐδὲ λέξιν ἐπρόφερον.

Οὕτως ὅλας τὰς ἀκαταμαχίτους καὶ δολεράς μεταχειρισθεὶς γοητείας του, ὁ Ἄλῆς ἐνεθάρρυνε τοὺς δυστυχεῖς τούτους, τοὺς συνεκίνησε, καὶ κατέπαυσε τοὺς φόβους αὐτῶν. Ἐπειτα δὲ τοὺς ἐξέτασε μετὰ συμπαιθείας περὶ τῶν ἀναγκῶν των, περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς πόλεως των, ἦν, ὡς ἔλεγεν, ἤθελε νὰ ἰδῇ ἀνοήσαν ὑπὲρ πάσας τὰς πόλεις τῆς Ἀλβανίας. Διελέχθη δ' εἰσέτι καὶ περὶ τῶν ὁδῶν ἃς διενοεῖτο ἢ ἀνοίξῃ, καὶ περὶ τῶν ὁχετῶν οὓς ἤθελε νὰ κατασκευάσῃ. Καὶ τοσαῦτα καταψευσάμενος τῶν θυμάτων του, τὰ ἀπέπεμψε, παρακαλέσας αὐτὰ νὰ τὸν περιμείνωσιν ἐπ' ὀλίγον εἰς πλησιόχωρον ξενοδοχεῖον, ὅπου ἔμελλεν ἐλθὼν νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτῶν περὶ τῶν μελετωμένων βελτιώσεων τούτων, καὶ περὶ ἐλαττώσεως φόρων.

Τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο ἦτον μεγίστη αὐλὴ τετραγώνος, ἔχουσα μίαν μόνην θύραν. Τὰς τρεῖς πλευρὰς αὐτῆς περιστοιχίζον τεῖχη ὀγκώδη, τὴν δὲ τετάρτην καπεῖχεν ἡ κατοικία. Περὶ δειλὴν λοιπὸν, πρὸ τῶν ἡλίου δυσμῶν, ὅλος ὁ λαὸς τοῦ Γαρδικίου εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν ταύτην, καὶ ἀμέσως ἡ θύρα ἐκλείσθη καὶ ὠχυρώθη.

Τότε κατέβη ὁ Ἄλῆς ἀπὸ τὸν πύργον τῆς Χανδρίας, ἐν λαμπρῷ φορέῳ φερόμενος ὑπὸ Βλάχων ὑπηρέτων. Φθὰς δὲ εἰς τοῦ ὄρους τοὺς πρόποδας, ἀνέβη εἰς τὸ πολυτελὲς ὄχημα, οὗ τὰ προσκεφάλαια ἦσαν κάσιμρινα καὶ χρυσοστόκτα, καὶ ἐπ' αὐτῶν κατακείμενος χαύων, καὶ ὑπὸ μελανῶν κεκαλυμμέ-

νος μηλωτών, διέταξε τὸν ἠνιοχὸν του νὰ περιέλθῃ τὸ ξενοδοχεῖον, καὶ ὅταν ἐξ αὐτοψίας ἐβεβαιώθη ὅτι οὐδεὶς Γαρδικιώτης ἐδύνατο νῆ διαρῦγη, ἐστάθη αἰφνηδῶς, ἀνέστη ὄρθιος, κρατῶν εἰς χεῖρας τὸ πυροβόλον, καὶ πρὸς τὰ στρατεύματά του στραφεῖς,
— Κτυπάτε ! ἐφώναξε, δεικνύων διὰ τοῦ ὄπλου του τὸ ξενοδοχεῖον.

Ἄλλ' οἱ Ἄλβανοὶ ἠρνήθησαν διὰ τῶν ἀρχηγῶν των νὰ μολύνωσι τὰς χεῖρας των εἰς τοιαύτην ἀποτρόπαιον ἀνθρωποκτονίαν. Ὁ Ἄλῆς ἐστράφη ἔπειτα πρὸς τοὺς Χριστιανικοὺς στρατιωτάς του, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔμεινον σιωπηλοὶ καὶ ἀκίνητοι. Τότε αὐτὸς, ἀπαθὴς πάντοτε, καὶ δις ἢ τρίς χασμῶμενος, ὅπερ παρ' αὐτῷ ἦν πάντοτε σημεῖον φόβου καὶ συμπεπιεσμένου θυμοῦ, ἐνευτε πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν δούλων τοῦ σαδραγίου, πανσπερμίας αἰσχυρῶν καὶ ἐξηρειωμένων ἀνδραγίων, καὶ ἐν τῷ ἅμα προέβησαν προσκυνήσαντες οὗτοι, ἀνέβησαν εἰς τὰ τεῖχη, καὶ ἤρχισεν ὁ πυροβολισμὸς.

Τῶν βδελυρῶν αὐτῶν ὄντων ὁ βδελυρότερος ἀρχηγὸς ὠνομάζετο . . . Ἄθανάσιος Βάις !

Ἡ σφαγὴ διήρκεσε μέχρι τῆς ἐσπέρας, καὶ ὅταν ὁ ἥλιος ἔδυσε, δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲ εἰς Γαρδικιώτης πλῆν, ἀνὴρ, παιδίον ἢ γέρον. Τὸ ξίφος συνεπλήρωσε τὸ ἀτελὲς ἔργον τῶν πυροβόλων.

Αἱ δὲ γυναῖκες καὶ αἱ παρθένοι εἶχον μείνει εἰς τὸ Γαρδικίον. Αὐταὶ ἦσαν ἢ μοῖρα ἢ ἐπεφυλάχθη ἢ ἐκδικήσεις τῆς Χαϊνίτζας. Ὑπὲρ τὰς ἑνεακοσίας, περιύβρισθεῖσαι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ὠδηγήθησαν εἰς Λίθριθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀνίλεος θυγάτηρ τῆς Χάμκως διέταξε νὰ κοπῶσιν αἱ κόμαι των, καὶ νὰ πληρωθῇ ἐξ αὐτῶν μέγα στῶμα μεταξωτόν. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀπαισίου κατημένη τροπαίου, ἔφρεν ἐμπρὸς τῆς τὰ θύματά της, καὶ ἀφ' οὗ ἐγονάτισαν ὄλαι, ἐπρόφερε τὸ θέσπισμα τοῦτο, ὃ ἐπανελάβον οἱ δημόσιοι κήρυκες.

— Οὐαὶ εἰς τὸν ὅστις δώσῃ ἄσυλον, ἢ ἄρτον ἢ ἐνδυμα εἰς τὰς γυναῖκας, τὰς κόρας καὶ τὰ παιδιά τοῦ Γαρδικίου ! Τὰς καταδικάζω νὰ πλανῶνται εἰς τὰ δάση, καὶ, ἀποθανοῦσαι τῆς πείνης, νὰ γίνωσι βορὰ τῶν θηρίων !

Πρὶν ἀνχωρήσῃ ἀπὸ Γαρδικίου, ὁ Ἄλῆς εἶχε διατάξῃ νὰ γυμνωθῶσιν οἱ νεκροὶ, καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν, σωρευθέντα εἰς πολλὰς καὶ μεγίστας σχεδιάς, νὰ παραδοθῶσιν οὕτως εἰς τὸ βῆμα τοῦ Κελυδνοῦ, ὅπως τὰ πλωτὰ κοιμητήρια ταῦτα ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Βοϊούσαν, καὶ μετ' αὐτῆς διαβάντα σχεδὸν πᾶσαν τὴν Ἄλβανίαν, περιφέρωσιν ἀπὸ Τεπελενίου μέχρι τοῦ Ἀδρίου τὸ φοβερὸν μῆνυμα τῆς ἐκδικήσεως τοῦ Ἄλῆ.

Θέλων δὲ νὰ διακωνίσῃ τὸ τρομερὸν αὐτῆς μνημόσυνον, ὁ Σατράπης ἔστησε στήλην μέλανος λίθου ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς τοῦ ξενοδοχείου τῆς Χανδρίας, καὶ ἐπέγραψεν αὐτὴν Ἑλληνιστί, Τουρκιστί καὶ Ἀλβανιστί, περίπου ὡς ἔπειτα.

Ο ΚΡΑΤΑΙΟΤΑΤΟΣ ΣΑΤΡΑΠΗΣ ΑΛΒΗΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΕΙΤΟΝΑΣ ΤΟΥ.

ΕΓΩ Ο ΒΕΖΙΡΗΣ ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ

ΟΤΑΝ ΦΕΡΩ ΚΑΤΑ ΝΟΥΝ ΤΗΝ ΣΦΑΓΗΝ ΗΤΙΣ

ΣΥΝΕΒΗ ΕΑΩ, ΛΥΠΟΥΜΑΙ.

ΕΙΘΕ ΤΟΙΑΥΤΗ ΣΥΜΦΟΡΑ

ΝΑ ΜΗ ΣΥΜΒΗ ΠΛΕΟΝ ΑΛΛΟΤΕ !!!

ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΠΡΟΤΡΕΠΩ ΤΟΥΣ ΓΕΙΤΟΝΑΣ ΜΟΥ

ΝΑ ΜΗ ΒΛΑΨΩΣΙ ΠΟΤΕ ΤΟΝ ΟΙΚΟΝ ΜΟΥ,

ΚΑΙ ΝΑ ΥΠΑΚΟΥΟΥΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΛΗΣΙΝ ΜΟΥ,

ΑΝ ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΖΟΥΝ ΕΥΤΥΧΕΙΣ.

ΟΣΟΙ ΥΠΟΤΑΣΣΟΝΤΑΙ

ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ ΑΦΩΣΙΩΜΕΝΟΙ ΕΙΣ ΕΜΕ

ΘΑ ΖΩΣΙΝ ΕΝ ΕΙΡΗΝῃ.

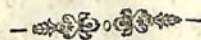
Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΑΥΤΗ ΤΩΝ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΩΝ

ΣΥΝΕΒΗ ΤΗΝ 15 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1812,

ΗΜΕΡΑΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ,

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΩΡΑΝ,

ΠΕΡΙ ΗΛΙΟΥ ΔΥΣΜΑΣ.

ΟΜΙΓΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΠΑΡΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ.

—ο—

Ἄνεπλος ἦτο ὁ οὐρανὸς καὶ εὐδῖος καὶ εὐώδης ὁ ζέφυρος· ἡ αὐγὴ μόλις εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὑποφώσκῃ. Ἐντεῦθεν ἕτερον τὴν ὄψιν μου στάχεις ὑψίκομοι καὶ χλοεροὶ, καὶ ἐκείθεν βράχοι ὠχροὶ μαρμάρου μ' ἐπεδείκνυον τὰς σοβαρὰς καὶ ἀποτόμους πλευράς των. Ἡ ἡμίονός μου ἐτριπόδιζε χαριέντως. Ἐντὸς δὲ δύο ὥρῶν ἔφθασα ἀπὸ Ναούσης εἰς Παροικίαν, πρωτεύουσαν τῆς καλλιγύναικος Πάρου, ὅθεν σκοπὸν εἶχον νὰ μεταβῶ εἰς Ἀντίπαρον διὰ νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ περίφημον σπήλαιόν της.

Ἡ φιλοξενία εἶναι ἀρετὴ κοινὴ μεταξὺ τῶν κοιτικῶν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἀμιλλα λοιπὸν συνεστήθη σφοδρὰ, κινδυνεύσασα νὰ μεταβληθῇ καὶ εἰς ἀψιμαχίαν, τίς πρῶτος νὰ δεχθῇ ξένον, οὐτινος μάλιστα τὸ ὄνομα δὲν ἦτο τότε ἀγνωστον παρ' αὐτοῖς.

Ὡς κατὰδικος ἰστάμην ἀναμένων τὴν ἐκβασιν τοῦ ἀγῶνος· διότι ἡ καρδιά μου, εὐγνωμονοῦσα, μὲ ἀπέτρεπε τοῦ νὰ προτιμῶ τὰς ἐξ ἴσου εὐμενεῖς καὶ ἐξ ἴσου προθύμους προτάσεις ἐκείνου ἢ τούτου. Ἀλλὰ τέλος ἐνίκησε γέρον ἀριστοκράτης ἐπελθὼν, εἰς ὃν πάντες ἐνέδιδον.

Περὶ τὸν ἴσως νὰ εἶπω ὅτι ἀριστα κατεβρόχθισαν οἱ εικοσιπενταετῆς ὀδόντες μου τὸ πολυτελὲς ἀριστον τοῦ Νέστορος μου. Τίς, νέος, σφριγῶν, ὑπηρετῶν τὴν πατρίδα, ἐπιδοκιμαζόμενος, καὶ λαμπρὸν διορῶν τὸ μέλλον αὐτῆς, περιπλανώμενος εἰσέτι ἐντὸς πελάγους ἐλπίδων, δὲν αἰσθάνεται ὄρεξιν νὰ καταφάγῃ καὶ αὐτὸν τὸν ταύρον Μίλωνος τοῦ Κροτωνιάτου;

Μόλις ἀπεσκευύσθη ἡ τράπεζα, καὶ ὑπηρετῆς εἰσελθοῦσα εἶπε πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην ὅτι ἡ γραῖα μήτηρ του ἐπεθύμει νὰ μὲ γνωρίσῃ.

Οἱ νησιῶται τοῦ Αἰγαίου καὶ κατ' ἐξοχὴν αἱ νη-

σιώτιδες, ὡς σπανίως ἀποδημοῦντες, καὶ σπανίως βλέποντες ξένους, (ξένους δὲ ὀνομάζουσι πάντας τοὺς μὴ γεννηθέντας ἐν τῇ νήσῳ αὐτῶν), ἀγαπῶσι τοὺς ἐξωθεν ἐρχομένους. Εἰς πολλὰς μάλιστα τῶν νήσων διακρίνουσιν αὐτοὺς καὶ διὰ κομψοτάτου καὶ ἐκφραστικωτάτου ἐπιθέτου, *ξενοχαράγους* (*) ἀποκαλοῦντες.

Ἐκ τοιαύτης ἀρχ περιεργείας φερόμενη καὶ ἡ γραῖα ἐζήτησε νὰ μεῖ ἴδῃ. Μεταβάς ἀμέσως εἰς τὸν κοιτῶνά της, εὔρον αὐτὴν καθήμενη ἐπὶ ἀνακλίντρον εὐρυχώρου, προαιωνίαν μὲν ἔχοντος, κατὰ τὸ φαινόμενον, τὴν καταγωγὴν, ὡς ὅλα σχεδὸν τὰ ἐπιπλα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, περιεργωτάτη; ὁμως κατασκευῆς. Τὸ ξύλον τοῦ ἦτο μαῦρον καὶ στιλπνόν, ἡ δὲ ῥάχισ καὶ οἱ βραχίονες αὐτοῦ λεπτοεργῆ, ἐγκολαπτά, καὶ πολυποικίλως τετορευμένα, ἐπίδεικνύοντα πολλαχοῦ μικρὰ τεμάχια κατόπτρου κεκολλημένα ἐντὸς κοιλωμάτων.

Ἄλλ' οὐδὲν ἦτον περιέργων μ' ἐφάνη καὶ τῆς γραίας τὸ ἔνδυμα. Καυχωμένη ὅτι κατήγετο ἐκ τινος τῶν πρώτων καὶ ἀρχαίων οἰκογενειῶν τῆς γείτονος Νάξου, ὅπου σώζονται καὶ σήμερον τὰ γνωστότερα τῶν Φραγκικῶν ὀνομάτων, ὡς τὸ τοῦ Κίστη, καὶ Συμμαρίπα, καὶ Γριμάδην, καὶ Βαρότση, καὶ πολλὰ ἄλλα, ἐσεμνύοντο φέρουσα καὶ ἀρχαίαν στολήν.

Ἐβύθη μὲν αὐταρσεκείας νεανικῆς ἐχρωμάτισε τὰς ἐόρτυδιωμένας παρεῖάς της, καὶ τὸ βλέμμα της διετοξεύθη ζωηρότερον ἀπὸ τοὺς ἀπλανεῖς ὀφθαλμούς της, ὅταν μὲ ἤκουσεν ἐκθειάζοντα τὸ ἔνδυμά της, καὶ βεβαιοῦντα, (ἴσως ὅχι ἐν πεποιθήσει,) ὅτι τὸ ἐπροτίμων ὅλων τῶν νεωτέρων γυναικείων ἱματισμῶν.

— Ἴδου φρόνιμος ἄνθρωπος, ἀνέκραξεν ἀνασκιρτήσασα. Τὸ ἔνδυμά μας τότε, κύριε, ἦτον καὶ ὠραῖον καὶ σεμνόν· δὲν ἦτον, ὡς τὰ σημερινά, ἀδιάντροπον. Ἐπρεπε νὰ μ' ἐβλεπες, ἐπρόσθεσε κομψευομένη καὶ συστέλλουσα τὰ χεῖλη, ὅταν ἤμην νέα· ἤμην τὸ θαῦμα τοῦ κόσμου ὅλου. Νά! ἰδὲ τὴν ἐγγόνην μου, — καὶ ἐδακτυλοδεικτικτῆ παρθένον μορφήν ἔχουσαν ἀγγέλου, ἥτις μὲ εἶχεν ἤδη μαγεύσει ὅταν ἐλθόντα μ' ἐπρόσφερε γλύκυσμα καὶ καρέν. — εἶναι ἀπαράλλακτη. Ἐὰν ἔχῃς ὑπομονὴν, κάθησε νὰ τὴν εἰπῶ νὰ φορέσῃ μίαν μου ἐνδυμασίαν ἀπὸ τὰς καλητέρας, καὶ ὅταν τὴν ἰδῆς, εἰπέ πῶς εἶδες ἐμὲ τὴν ἰδίαν.

— Ἐὰν ἔχω ὑπομονὴν! ἔσπευσεν ν' ἀποκριθῶ. Ἀησμονεῖτε λοιπὸν, κυρία, ὅτι τὸ ὠραῖον ἔνδυμά σας

(*) Ὁ Κοραῖς (* Ἀτακτα, τόμ. Β'. σελ. 382—383) λέγει ὅτι ὀνομάζεται σήμερον ἡ *ξενοχαράγος* πρόσωπον, τὸ ἔχον ἴδιον χαρακτῆρα, φυσιογνωμίαν ἰδίαν, ὡς ἔλεγον καὶ οἱ ἀρχαῖοι, *χαρακτῆρ πρόσωπο*. Ἄλλ' ἡ ἐτυμολογία δὲν εἶναι αὕτη, εἰς τὰς νήσους τοῦλάχιστον τοῦ Αἰγαίου. Οἱ ποιμένες, πρὸς διαστολὴν τῶν ἰδίων προβάτων, αἰγῶν, κλ. χαράσσουσιν ἐκαστος ἰδίον τι σημεῖον ὅπως τῶν ὠτίων αὐτῶν, καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ὀνομάζουσι *χαραγήν*. Ἐὰν ποτε ποιμένος τινος κτήνη εἰσχωρήσωσιν εἰς ξένην πόλιν, τὰ παρείσαστα αὐτὰ ὀνομάζονται *ξενοχάραγα*, ὡς φέροντα ξένην χαραγὴν, καὶ ἀποπέμπονται. Ἐντεῦθεν τὸ ἐπίθετον ἐδόθη κατ' ἐπέκτασιν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰς τὰ φαγητά, καὶ εἰς τὰ ἄλλα. Ὅθεν λέγουσι *ξενοχάραγον* τὸν ξέθεν ἐλθόντα καὶ καλὴν ἔχοντα τὴν ὄψιν, καθὼς καὶ *ξενοχάραγον* φαγητόν, τὸ ξεῖλαρτον τὴν γεύσιν.

φερόμενον ἀπὸ τὸ ὠραϊότερον τοῦτο πανομοιότυπόν σας, εἶναι ἰκανόν, ὄχι μόνον νὰ ἐμπνεύσῃ ὑπομονὴν, ἀλλὰ καὶ νὰ προσηλώσῃ ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ τὰς πλέον ἀνυπομόνους φύσεις;

Ἡ ἀπάντησίς μου; ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, δὲν ἦτο πολλὰ οὐζύμωρος· καὶ ὁμως, ἡ νέα ἐπιχαρίτως ὑπομειδιάσασα, ὡς ἀστραπὴ μετέβη εἰς ἄλλον θάλαμον διὰ ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν μάρμην της.

Ὁμολογῶ ὅτι, ἂν κ' ἐβιαζόμην νὰ θαυμάσω τὸ σπήλαιον τῆς Ἀντιπάρου, ἡ καρδία μου ἐδιάζετο μᾶλλον νὰ θαυμάσῃ τὴν ἐγγόνην τῆς καλῆς γραίας. Μεταξὺ δύο φυσικῶν ὑποκειμένων, τοῦ ἐνὸς ἀψύχου καὶ ζοφεροῦ, καὶ τοῦ ἄλλου ζωηροῦ καὶ λαμπροῦ ὡς ὁ ἥλιος, δισταγμοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσιν. Ἄλλως ἡ Πάρος εἶναι ἄλλη νῆσος τῆς Κίρκης, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς ὁποίας ἐναυάγησαν, ὄχι μόνον ὁ Σούπερ-βος, (*) ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ αἰ στρατιωτικῆς καρδίας· διὰ τί ἡ ἰδική μου, ἥτις δὲν ἦτο πώποτε ὀπαδὸς τοῦ Ἄρεως, ἔπρεπε τάχα νὰ φανῆ δυσκαμπτοτέρη ἐκείνων; Καὶ ἐλησμόνησα μὲν αὐτὴ ἔτρεχε δώδεκα ἡ καὶ πλεσιτέρους κόμους ὡς ἡ τοῦ ἀειμνήστου συγγραφῆς τοῦ Κυνηγοῦ ἐπὶ τῆς μακαρίτιδος Ἀμαζόνος, ἐνθυμοῦμαι δὲ μόνον ὅτι ἐπεθύμησα νὰ ἐδυνάμην νὰ προσφέρω θυσίαν, ὡς ἄλλος Μίνως, εἰς τὸν ἐν Πάρῳ βωμόν τῶν Χαρίτων.

Ἡ ἀγγελόμορφος νέα δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπανέλθῃ φροῦσα τὴν πλουσιωτέραν καὶ κομψοτέραν τῶν στολῶν τῆς μάρμης της.

Ἐὰν εἶχον ν' ἀπευθύνω πρὸς μόνην αὐτὴν ἐκφράσεις φιλόφρονας, ἤθελον βεβαίως σπεύσει νὰ εἰπῶ ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ της κατέπλεγον καὶ τὰ χεῖλη της ἐγόητευον ὑπὸ πᾶν εἶδος καλύπτρας, ὅτι ἀπὸ τὸ ὕψους σῶμά της δὲν ἐδίωκε τὰς χάριτας οὐδ' αὐτὴ ἡ ὀρθοστάδιος ἐσθῆς τῶν γυναικῶν τῆς Κίνας· ἀλλὰ δὲν ἤθελον διστάσει καὶ νὰ προσθέσω ὅτι, ἴσως τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο ἦτο καλὸν διὰ τὰ μάρμας, διὰ τὰς ἐγγόνους ὁμως ἦτο ἀποτρόπαιον.

Ἄλλ' ἡ γραῖα ἐφάνετο θηρεύουσα, διὰ τὴν στολήν της τοῦλάχιστον, τὴν λατρείαν μου, πολὺ ἐνθερμότερον τῆς νέας. Ἦρχισα λοιπὸν τὰ ἐγκώμια τὰ ὁποῖα ἐβιαζόμην νὰ ἐπαναλαμβάνω καθόσον μὲ ὠνόμαζεν ἐν ἑκάστῳ τῶν ἀπειρῶν τεμαχίων τὰ ὁποῖα συνεκρότου τὴν στολήν. Ἀνύψωσα διὰ τοῦ στόματος μέχρι τρίτου οὐρανοῦ καὶ τὸ *Μεσογίλερον*, καὶ τὸ *Στομαχικόν*, καὶ τὸν *Λινοβουστον*, καὶ τὰ *Μπουστοβράσοια*, καὶ τὸ *Κολόβι*, καὶ τὸ *Μπουστοματικόν*, καὶ τὴν *Προστοποδιά*, καὶ τὴν *Μπόλια* ἢ *Χρυσομπόλια* καὶ τὸ *Φουστάνι*, καὶ αὐτὰ τὰ *Κοιτουροπάποισα* της, φροντίζων ὁμως ν' ἀνυψῶ διὰ τοῦ νοῦς τὴν φέρουσαν αὐτά. (**)

— Τὸ πλοῖον εἶν' ἔτοιμον, ἐσάλπισεν αἰφνης φωνῆ· ἡ φωνὴ τοῦ οἰκοδεσπότου, ὅστις, διὰ νὰ με ὑποχρεώ-

(*) Le Superbe, δίκροτον Γαλλικὸν ναυαγῆσαν τὸ 1833 παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Πάρου.

(**) Τὸ 1824 ἴδον Ναξίας φεροῦσας ἔνδυμα ὡς τὸ τῆς ἀνωτέρω εἰκόνας, πλην ἴσως ἀνεπαισθητῶν τινῶν διαφορῶν. Χωρικαί τινες μάλιστα προσεκόλλουν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ μικρὸν κάτοπτρον.

ση ἔτι μᾶλλον, ἔμελλε νὰ μὲ συνοδεύσῃ εἰς Ἀντίπαρον. Ὁ καλὸς οὗτος γέρον δὲν ὑπωπτεύετο ὅτι καὶ ἄκων μ' ἐκρήμνιζεν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὴν νῆσον ἐκείνην τῆς Καλυψοῦς.

Τέσσαρες νέοι καὶ εὖρωστοι κωπηλάται, ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν παρέλαβον σχοινία καὶ κλίμακας, καὶ μᾶς ὠδήγησαν εἰς τὸν λιμένα. Ἐκεῖ δὲ, ἐπιβάντες ἐπὶ πλοιαρίου μικροῦ, ἐφθάσαμεν εἰς Ἀντίπαρον ἀγανακτῶν ἐβάδιζον διὰ μέσου ἀκανθῶν καὶ τριβύλων, καὶ καταπεπονημένοι πολλὰκις ἐπεθύμωσα νὰ ἐπιστήψω εἰς τὸ πλοιαρίον.

— Μὴν ἀδημονῆτε, αὐθέντα, γρήγορα θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν χώραν διὰ ν' ἀναπαυθῆτε, μ' ἔλεγον οἱ κωπηλάται μεγαλυνόμενοι.

Ἐρθῶσαμεν τέλος πάντων καὶ εἰς τὴν πόλιν, ἐὰν

ταῖνε ν' ἀγοράσω ἀρχαιότητας καὶ σταλακτίτας. Αἱ ἀρχαιότητες τὰς ὁποίας ἐξέθεσεν ἀμέσως ἐνώπιόν μου δὲν ἦσαν διόλου περιεργοὶ καὶ ὅμως, ἐλεήσας αὐτὸν, ἠγόρασα τέσσαρα ἢ πέντε νομίσματα χάλκινα. Μόλις ἴδον ἄλλοι ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἀρχαίων ἔμποροι τὴν γενναϊότητά μου, ἥτις τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἦτο πολλὰ ἀξιοθαύμαστος, καὶ ἐπέπεσαν ἄπληστοι κατ' ἐμοῦ, πολιορκήσαντές με πανταχόθεν τοσοῦτω στενῶς, ὥστε βαρυνθεὶς ἔδωκα καὶ πρὸς αὐτοὺς δείγματα τῆς ἐλευθεριότητός μου.

Ἄλλ' ἔπρπε τέλος πάντων νὰ ἐπισκεφθῶμεν καὶ τὸ σπήλαιον. Ἐκλέξαντες λοιπὸν τέσσαρας ὁδηγοὺς μεταξὺ τῶν τριάκοντα οἴτινες, περιστοιχίσαντες ἡμᾶς, μᾶς ἐπιλάτευσον κρῶζοντες, καὶ παρακαλοῦντες, καὶ ἐξυμνοῦντες ἕκαστος τὴν ἰδίαν ἐπιτηδειότητα,

Νάξια Γυναῖκες.

πρέπη νὰ ὀνομάσω οὕτω πως ἐξήκοντα περίπου καλύβας περιχοῦσας διακοσίους ἢ καὶ τριακοσίους ρακενδύτας. Καὶ εἰς τὰς πολυπληθεστέρους νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὅταν ἐμφανισθῇ τις ξένος, συρρέοντες καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ παιδιά, χαίνωσιν ἐνώπιόν του ὡς πρὸ παραδόξου τινὸς ὄντος. Φαντάσθητε λοιπὸν τί ἔγεινεν εἰς τὴν Ἀντίπαρον, ὅπου οὐδὲ βρέφος ἔμεινε χωρὶς νὰ ἔλθῃ καὶ αὐτὸ εἰς προὔπαντήσιν μας. Διὰ στενῆς καὶ ἀκαθάρτου ὁδοῦ, μετέβημεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐγκριτοτέρου τῶν κατοίκων, ὅστις μᾶς ὑπεδέχθη ὄρθιος, καὶ μᾶς εἰσήξεν εἰς πρόσγειον αἰθούσαν στερωμένην παραθύρων, καὶ πλήρη καπνοῦ.

— Ἐδῶ συνέρχονται, μὲ εἶπε μὲ φωνὴν σιγαλὴν ὁ πρῶτος τῶν κωπηλατῶν, ὅλοι οἱ εὐγενεῖς.

— Ἄν δὲν μὲ τὸ ἔλεγε, δὲν θὰ τὸ ὑπωπτεύομην. Ἐνῶ δὲ ἰστάμενος πλησίον τῆς θύρας περιειοραζόμενον τὰς φυσιογνωμίας τῶν τε ἀριστοκρατῶν καὶ τοῦ ὄχλου τῆς Ἀντιπάρου, νέος τις προσελθὼν μ' ἐπρό-

παρηκολούθησάμεν αὐτοὺς, ποτὲ μὲν διασχίζοντες κοιλιάδας κριθοφόρους, ποτὲ δὲ κρημνοβατοῦντες, καὶ ἄλλοτε καταλύοντες ὑπὸ σικὰς ἢ ἐλαίας προκιωνίας.

Ἴδωμεν τέλος πάντων καὶ τὸ σπήλαιον τέσσαρα περίπου στάδια ἀπέχον τῆς θαλάσσης.

Ἄνωθεν τῆς ὁπῆς αὐτοῦ ὑψοῦτο ἀψὶς μεγαλοπρεπῆς, ὑποβασαζομένη ἀπὸ σταλακτίτας καὶ στολιζομένη ἀπὸ κισσῶν καὶ ἄλλα φυτὰ χλοερῶτατα. Ἄλλὰ μόλις εἰσῆλθον εἰς τὸ ζοφερὸν ἐκεῖνο ἄντρον, καὶ ἐρρίγωσα ὄλος ἐνθυμηθεὶς τοὺς ἀθανάτους στίχους τοῦ Δάντη δι' ὧν περιγράφει τὰς πύλας τοῦ ἄδου. Μ' ἐφαινετο τῶντι ὅτι ἤκουα φωνὴν κρᾶζουσας,

Per me si va nella città dolente.
Per me si va nell'eterno dolore !

Ἐνῶ δὲ οἱ ὁδηγοὶ ἠτοίμαζον τὰς κλίμακας, ἀνάψας λαμπάδα, ἠγωνιζομένη νὰ ἐξεγείρω τὸ θάρρος μου

Ἐκρεμάσθη ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὴν κλίμακα, καὶ καταβάς εἰσῆλθον κατὰ πρῶτον ἐντὸς στενῆς τινος, διόδου ἧς τινος οἱ τοίχοι ἦσαν ὄλοι κρυσταλωτοί. Κρεμασθεὶς δὲ καὶ πάλιν ἀπὸ σχοινίον κατέβη εἰς ἄλλο βράθρον, δώδεκα περίπου πόδας κατωτέρω τοῦ πρώτου, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς τοίχους μόλις ἐπλησιάσαμεν τὰς λαμπάδας μας, καὶ διεδόθησαν ἀκτίνες τοσοῦτῳ ἀστραπηθόλοι, ὥστε κατεπλήγη ἡ ὄρασις μου καὶ ἐζήτησα νὰ ἀναχωρήσω ἀμέσως. Ἄλλ' εἰς τῶν ὀδηγῶν μὲ ἀπέτρεψε· διότι, πρὸ τῶν ποδῶν μου σχεδὸν ἠνοιγέτο ἀβυσσος τοσοῦτῳ ἀχανῆς, ὥστε οὔτε νὰ ἐμβλέψω εἰς αὐτὴν δὲν ἐτόλμησα. Ὁμολογῶ ὅτι ὁ κίνδυνος ἐσθῆσεν ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ὁποίαν πρὸ μικροῦ ἔτι ἠσθάνομην τοῦ νὰ ἴδω τὸ περιώνυμον ἐκεῖνο σπήλαιον. Καὶ ἡ καρδία μου εἶχεν ἐπίσης διατρέξει πρὸ τινων ὤρων κινδύνους, ἀλλ' ἐκεῖνοι, ἀγνοῶ διὰ τί, δὲν μὲ εἶχον καταποτήσει!

Ἐνθαῦθα βυθισθεὶς ἀπὸ τοὺς ἀτρομήτους ὀδηγούς μου, διέβη ἀκροποδητὴ σχεδὸν περὶ τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου, καὶ εἰσῆλθον εἰς αἶθουσαν, οἱ σταλακτῖται τῆς ὁποίας ἦσαν τοσοῦτῳ τεχνιέντως προσηρμοσμένοι, καὶ μάλιστα περὶ τὸν θόλον, ὥστε μ' ἐφάνετο ὅτι εὐρισκόμην ἐντὸς κτιρίου γοθτικοῦ. Τὸ ἔδαφος ἦτο ὑγρὸν καὶ ὀλισθηρότατον, καὶ διὰ νὰ μὴ πέσω, δὲν ἐδίπταζον νὰ τείνω ἀδιακόπως τὰς χεῖρας διὰ ν' ἀρπάξω πᾶν τὸ προστυχὸν στήριγμα. Σημειωτέον δὲ ἐν περνεθῆσαι ὅτι ὁσάκις αἱ κατωφέρεια ἦσαν ὑπὲρ τὸ δέον καταρρέπει, δὲν συνεστελλόμεθα ὄλοι νὰ μιμηθῶμεν τὸν τρόπον τοῦ βαδίζειν τῶν τετραπόδων.

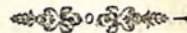
Μετὰ πολλοὺς κινδύνους καὶ κόπους, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν μεγάλην αἶθουσαν ἣτις, ὡς μὲ εἶχον εἰπεῖ, ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ θαυμαστότερον μέρος τοῦ σπηλαίου. Ἄλλ' ὅτι προσέβαλε τοὺς ὀφθαλμούς μου, εἶναι βεβαίως ἀνώτερον πάσης περιγραφῆς. Μ' ἐφάνη ὅτι ἤμην ὄχι ἐντὸς σπηλαίου, ἀλλ' ἐντὸς μεγαλοπρεποῦς ναοῦ. Φαντάσθητε αἶθουσαν 720 μὲν ποδῶν μῆκος ἔχουσαν, 678 δὲ πλάτος, καὶ 360 ὕψος, φωταγωγομένην ἀπὸ μυριάδας ποικιλοχρῶων τιμαλφῶν λίθων ἐκτοξεύοντων ἀστραπάς! Ὁ θόλος ὑπεβαστάζετο ἀπὸ λεπτοφουεστάτας καὶ περικύμψους στήλας ὡς ἂν ἦσαν λελαξευμένα ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Φειδίου, καὶ πέριξ ἡμῶν παραστάδες ὀγκώδεις καὶ κολοσσιαίαι, ἐφάνοντο ὑποστηρίζουσαι τὴν ὅλην οἰκοδομήν. Παντοῦ ἔδραπες σωροὺς σταλακτῖτου ὀμοιάζοντες ἀγάλματα, καὶ πρὸς τὸ κέντρον εἶδος θυσιαστηρίου, ὡς τὰ τῶν Δυτικῶν ἐκκλησιῶν, προσερευδομένου ἐπὶ κίωνων ἐξαισίαν.

Ἐνταῦθα, πρὸς τις τῆς Γαλλίας ὀνόματι Nointel, ἐπιστρέφων τὸ 1673 ἔτους ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐτέλεσε τὴν θεῖαν λειτουργίαν, διαμείνας, ὡς λέγει ὁ Τουρνεφόρτιος, τρεῖς ὀλοκλήρους ἡμέρας, (τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων) ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, ὁμοῦ μετ' ἄλλων πεντακοσίων συνοδοιπόρων. Ἐκατὸν λαμπάδες ὀγκώδεις καὶ τετρακόσιαι λυχνίαι, καίουσαι νυθημερῶν, ἐφάνετον, προσθέτει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, τὸν ὑπόγειον ἐκεῖνον παράδεισον!

Ἄλλὰ καὶ ἐγὼ ἐντυχθὼ ἀναπνεύσας τὸν νοῦν, ἐλησμόνησα καὶ τὸν ἐπίγειον ἄγγελον τῆς Πάρου, καὶ

τὸν κόσμον ὅλον, καὶ καθήσας ἐν σιωπῇ, ἐθαύμαζον τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς ἀπαραμίλλους καλλογὰς τῶν κτισμάτων του! Ἡ καρδία μου κατενύγη μέχρι δακρύων καὶ ὁμῶς, παραφερθεὶς ἀπὸ ματαιότητα ἀνθρωπίνην, ἠθέλησα νὰ παραπέμψω εἰς αἰῶνας τὸ ἄσημον ὄνομά μου, ἐγχαράξας αὐτὸ πλησίον τῶν ἄλλων ἀντικόντων εἰς ἐνδεδόξους περιηγητὰς ἐπισκεφθέντας, ὡς κ' ἐγὼ, τὰ ὑποχθόνια ἐκεῖνα ἀνάκτορα!

N. Δ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

ΠΕΡΙ ΚΑΡΥΑΤΙΩΝ.

—

Ἐκ τῶν ἀξίων λόγου ἀντικειμένων τῆς Ἀρχαιολογίας, εἶναι βεβαίως καὶ ἡ ἔρευνα περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐν τοῖς Ἱεροῖς καθυδρύμασιν ἀπαντωμένου εἶδους τῶν κίωνων, τῶν παριστώντων γυναικείους ἀνδριάντας, κομψῶς καὶ πλουσίως ἐνδεδυμένους, καὶ τὸ ὄνομα Καρυάτιδες φέροντας. Νομίζομεν δὲ ὅτι, διεξερχόμενοι τὸ ἀντικείμενον τοῦτο μετὰ τῆς προσηκούσης συντομίας, καὶ ἐπιφέροντες τὰς ἀναγκαίαις κρίσεις ἐπὶ τῶν ὄσων οἱ τε ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι ἐξέθεσαν, θέλομεν πληρώσει τὴν εὐχαρίστησιν τῶν ἀναγνωστῶν μας.

Ὁ μόνος τῶν ἀρχαίων μνηστὴν τῶν ἀνδριαντομόρφων τούτων κίωνων ποιούμενος εἶναι ὁ Βιτρούβιος (Lib. I. Cap. 1.). Ὑπ' αὐτοῦ μανθάνομεν εἶδησιν ἣτις ἀληθῶς ἀπέβη τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μετὰ τῶν Νεωτέρων· μᾶς διηγεῖται ὅτι ἡ ἐν Πελοποννήσῳ πόλις Κάρυκι (Παρὰ τῷ Ὀρχομενῷ - Παυ. Η'. ἰδ. 5.), συμμαχήσασα τοῖς Πέρσαις κατὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐπέτυχε τὴν ἀγανάκτησιν τούτων, οὔτινες, μετὰ τὴν κατὰ τῶν βαρβάρων νίκην των, κυριεύσαντες τὴν, τοὺς μὲν ἀνδρας ἀπαντας ἐφόνευσαν, τὰς δὲ γυναίκας ἀπήγαγον αἰχμαλωτίδας. Ἴνα δὲ δι' αὐτῶν μεταφέρωσι τοῖς μεταγενεστέροις τὴν αἰσχύνην τῆς πόλεως ἐκεῖνης, οἱ τότε Ἀρχιτέκτονες, ἀντὶ κίωνων, ἐχρῶντο εἰς τὰς δημοσίας οἰκοδομὰς γυναικείους ἀνδριάσι, τὰς αἰχμαλωτίδας τούτας ἀπικονίζουσι, καὶ αὐταὶ, κατ' αὐτὸν, εἰσὶν αἱ καλούμεναι καρυάτιδες. Ἄλλ' ὁ Λέσειγγ (Mélanges d'Antiq.) πολλὰ ὀρθῶς ἀποκρούει τὴν εἶδησιν ταύτην ὡς μυθώδη, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι εἶναι πάντῃ ἀπίθανον νὰ ὑποθέσῃ τις τὴν ἄσημον ἐκείνην πόλιν (α), συλλαβοῦσαν ποτὲ τὸν σκοπὸν συμμαχίας μετὰ τῶν ἀλαζόνων καὶ ἀπειραγίμων Περσῶν, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλπίζωσι τόσον ἀπὸ τῆς συμπράξεώς της, ὅσον νὰ φοβῶνται τὴν ἐπιβουλὴν της. Πρὸς τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Λέσιγγίου δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν παντελῆ τῶν ἄλλων Συγγραφεῶν τοιοῦτου γεγονότος ἀποσιώπησιν.

(α) Τὸ ἄσημον αὐτῆς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν μᾶς γίνεται ἄλλως γνωστὴ, εἰμὴ διὰ τῆς ὡς ἐν παρόδῳ ἀναφορᾶς τοῦ μόνου ὀνόματός της ὑπὸ Θεουκίδου (H. - 55.) καὶ Παυσανίου (ὅστις μάλιστα τὴν καλεῖ χωρὶς· H. ἰδ. 5), ἐνῶ οἱ Γεωγραφῖαι, Στραβῶν, Πτολεμαῖος καὶ ἄλλοι οὐδὲ τοῦτο μᾶς παραδίδουν.

σιν, και μάλιστα εκεινων, οιτινες, προγενεστεροι του Βιτρουδίου, και εκ προθεσεως τα Περσικα διεξεληθόν-τες, εισιν εκεινου αξιοπιστοτεροι.

Εκ των σωζομενων παλιν της τεχνης λειψανων γινεται βεβαιον, οτι το ειδος τουτο των κιονων ουδαμου απανταται εν πολιτικοις, αλλ' εν ιεροις μονον καθιδρυμασιν εφηρμοσμενον, ως εις το εν Αθιναίς Πανδρόσιον, εις τον εν Καρία τάφον του Μανσώλου κτλ. εξ ου συνάγεται οτι τα τοιαυτα αγάλματα δεν ειναί πιθανόν να παρίστανον ατιμων αναμνήσεων πρόσωπα, ως τας την αισχύνην των πατέρων κληρονομήσασας αιχμαλωτιδας του Βιτρουδίου, (οστις κατὰ τον Στουάρτον (Antiq. d. Ath.) υπαινιττεται μάλιστα τας του Πανδρουσιου Καρυάτιδας), αλλ' άλλας τινας Παρθένους, αγαθου δαιμονος τέκνα, ως ηθελεν αρμοζει εις ιερα οικοδομηματα, των οποιων ο εξωτερικος μάλιστα κόσμος προωρισται ν' ανυψώνη την ψυχην του προσερχομενου εις τους ποδας της θεοτητος, και να την εξοικειη μετ' αυτης. Πόσην δε η θρησκεία ειχε επιρροην εις την τεχνην, η αρχαιοτης απασα ομολογει, και ουδε αυτος ο εξοχος των τεχνητων Φειδίας ηθελε ποτε δια της γλυφιδος του ν' αναδειχθη θαυματουργός, αν το θρησκευμα του δεν παρεδέχτο θεόν τοσουτον μεγαλοπρεπη, ως τον Ολύμπιον. Οτι δε ουχ' ηττον του θρησκευματος, και η φιλοσοφία ενεψύχωνε την γλυφίδα του τεχνητου εις τας διαγραφάς της, τουτο εύκόλως κατανοειται, αφού ενθυμηθώμεν, οτι της τεχνης σκοπος ειναί η απεικόνισις των λεπτοτέρων της ψυχης κινήσεων, τούτεστιν η εκφρασις των μυστηριωδεστερων ιδεων και αισθημάτων. Και οπόσην αρραγε ψυχολογικην ερευναν δεν απαιτει το θαυμάσιον του Λαοκόοντος Σύμπλεγμα, όπως μας αποκαλύψη το υφος της τεχνης του; Επ' αυτου εν πολλοις διασκεπτόμενος ο κλεινός Βιγελιάνος, ήναγκάσθη τέλος να διακηρήξη, οτι η Έλλάς ειδε πλέον παρά μίαν φοράν τον φιλόσοφον και τον καλλιτέχνην εις το αυτό πρόσωπον ήνωμένους, οτι ελαβε πλέον παρά ένα Μητρόδωρον (α), και οτι η φιλοσοφία εκί-νει την χειρά της εις την τεχνην, και εδιδεν εις τα σώματα διάπλასιν και ψυχην ανωτέραν των κοινών (Imit. nel. oper. Gr. d. Pit. e. d. Scult.). Τοιούτων λοιπόν ούσων των τροφών της τεχνης, πώς ηθελεν εισθαι πιθανόν να υποθέσωμεν, οτι ποτε τη επέτρεψαν την συνοίκησιν της αισχύνης μετὰ της δόξης, και της ατιμίας μετὰ της αγιότητος; Και βεβαια τοιούτον πνευμα ηθελεν αποκαλύψει άμέσως το Πανδρόσιον, αν υπετίθετο περιστοιχισμένον από τα όντα του Βιτρουδίου, των οποιων η παρουσία ηθελεν αναμνησκει άμαρτήματα, και η εν τη αιχμαλωσία διαγωγή μωμων. Η ρηθείσα επομένως του συγγραφέως τούτου ιδέα περι της αρχής των Καρυάτιδων και του σκοπου των ανεγειράντων αυτάς καθ' ολας τας όψεις της θεωρουμένην, αποδεικνύεται πάντη άνυ-

πόστατος και μυθώδης: και ηθελεν ίσως φανη όμοια-ληθεστερα, αν ανεφερέτο εις πολιτικά καθιδρύματα, όπου ηδύνατο να ευρη τον λόγον της εις τα της πολιτείας νόμιμα, ως η εν Σπάρτη Περσική Στολ, στηριζομένη επί των ανδριάντων των αιχμα-μαλώτων Περσών, ειχε τον λόγον της εις την δι-αιώνισιν της πατρώας δόξης, και της ηττης των βαρβάρων (Vitv. I-I-Παυσ. ΙΓ. ιά.).

Είναί λοιπόν συγγενεστερον με το πνευμα της θρη-σκείας, της φιλοσοφίας και της υπηρετρίας αυτών τέ-χνης να παραδεχθώμεν, οτι το ειδος τουτο των αν-δριαντομόρφων κιονων εις τα ιερα καθιδρύματα, υπηνί-τετο ευμενη πνεύματα, προσφερόμενα, ούτως ειπειν, εις την θεραπείαν των Θεων η Ηρώων, των οποιων τους Να-ους η τα μνήματα επί κεφαλής εφερον. Και τοιούτοι αγα-θοδαιμόνες δύνανται μετὰ μεγάλης πιθανότητος να θεω-ρηθώσιν αι χαριεσταται του Πανσανίου Παρθένου, αιτινες δια των χορών και άσματων των, εν Καρύαις της Λα-κωνίας, επρόσφερον ετησίως τον φόρον της λατρείας των εις την Καρυάτιδα Αρτεμιν. Και τω όντι, δι' αυτών η θρησκεία ηδύνατο να επιτάσση την θεοσέ-βειαν, η φιλοσοφία να διδάσκη την παρθενικην αιδώ, και η τέχνη να επιδεικνύη την χάριν της και τα θέλητρα. Και εκ των νεωτέρων όσους ήμεις συνεβου-λεύθημεν, ουδεις ειναί ο μη παραδεχόμενος την γνώ-μην ταυτην: μάλιστα δε ο Λεσσίγγιος (mél. ang. d. Antiq.), ο Στουάρτος (Antiq. d. Ath.), ο Μιλλίνος (Dict. d. Beaux-Arts.), ο Ροζέρτος (Antiq. d. Ath.) μετ' ενθουσιασμου κηρύττονται υπέρ αυτης: οι δε όλιγοι εκεινοι, ους ετύχομεν αποκορούοντας τον Λεσ-σίγγιον, ως πολεμούντα την γνώμην του Βιτρουδίου, άλλο δεν έχουσι ν' αντιτάξωσιν, ειμη οτι το όνομα Καρυάτιδες πολλά βεβιασμένως, λέγουσιν, ηθελε δυ-νηθη τις ν' αποδώση εις τας Παρθένους του Παν-σανίου. Αλλά το επιχείρημα των τουτο, διόλου άνι-σχυρον, υποθέτει και άγνοιαν της Έλληνικης δια-λέκτου, διότι τα Καρυάτιδες ενταυθα δεν ειναί εθνικόν η Πατρωνυμικόν, ως το παρά Βιτρουδίου, αλλ' απλούν επίθετον, το όποιον η φύσις της διαλέκτου, χωρίς παντάπασιν να παραβιάση τους γραμματικούς κανόνας της, ηδύνατο μάλιστα ν' αποδώση και εις τας Σπαρ-τιάτιδας παρθένους, ως ταύτας κυρίως συγκροτούσας την εν Λακωνική Κώμη πανήγυριν της Καρυάτιδος Αρτέμιδος.

Των καλλίστων όμως τούτων της Αρχιτεκτονικής κοσμημάτων, έγινε, φαίνεται, τοσουτον όλίγη χρήσις παρά τοις αρχαιοις, ώστε δεν διεσώθη ήμιν άλλο ά-ξιον παραδείγματος λειψανον, ειμη εκειναι του Παν-δρουσιου, αιτινες αληθώς εισιν απεικονίσματα των ώ-ραιότερων γυναικων, επί συνεχούς στηλοβάτου ιστα-μένων, και επί της κεφαλής φερουσών ανάλογον κιονό-κρατον, συνιστάμενον εξ άβάκου και κεκοσμημένου έ-χίνου, εφ' ου στηρίζεται ο θριγκός της προστάσεως.

Περι τούτων τινές των νεωτέρων, εν οίς και ο Μύλ-λερος (Archeolog. § 110, 4.) δοξάζουσιν οτι δεν ειναί Καρυάτιδες, αλλά Κανηφόροι, ειλημμένοι από την εορ-τήν των Παναθηναίων. Αλλ' η σύγχυσις αυτη των μεν μετὰ των δε, προήλθεν αναμφισβόλως από της πολλής

(α) Φιλόσοφος και άριστος Ζωγράφος (ήκμ. 174. Π. X.) τουτον οι Αθηναίοι ηρέσθησαν να αποστείλωσι τω Π. Εμιλίω, οστις τοις εξήτησεν ένα φιλόσοφον δια τα τέκνα του, και ένα Ζωγράφον δια τους θριάμβους του. (Plin. 35, il— και Cic. Orat. 4.)

αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας ὁμοιότητος κατὰ τε τὴν στολὴν καὶ τὴν ἄλλην διαγραφὴν, ὥσπερ καὶ ἀπὸ τῆς κακῆς ἐφαρμογῆς, ἣν οὗτοι ἔκαμον τῶν δευτέρων, ὑπολαβόντες, ὅτι ὠρίσθησαν ἀνάκαθεν νὰ ὑποβαστάζωσι θριγκῶς ὡς αἱ πρῶται, ἐνῶ τοιαύτην περι τούτων ἰδέαν δὲν φαίνεται ποτὲ γὰρ συνέλαβεν ὁ ποιητὴς τῶν. Ὁ Κικέρων

Καρνάτις.

(Verr. 4) μᾶς ἀναφέρει τὸν Πολύκλειτον, ποιήσαντα δῖω τοιαύτας ἐξ ὀρεγκάλκου, αἰτίνες, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἐξηργάσθησαν ὕλης, μᾶς δίδουσι νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ὠρίσθησαν πρὸς ἄλλην τινα χρῆσιν, ἢ τὴν ὑποστήριξιν θριγκῶν. Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἐν τῇ πόλει Ἀθῆνῃ τῆς Ἀσίας δέικνυνται τέσσαρες κληφόροι, ἐν χρῆσει Καρνατίδων, πρὸς τὴν εἴσοδον δύο μικρῶν ἀντρῶν,

ὡσπερ ποτὲ, κατὰ Πλίνιον, ἄλλαι ὁμοίαι, ἔργα τοῦ Σκόπκ, ἐκόσμουσαν τὰς οἰκοδομὰς τοῦ Ἀπινίου, ἀλλ' ἅπασαι αὗται, κατὰ Μιλλίον (Diction. des beaux Arts.), καὶ ἄλλους διασήμεους ἀρχαιολόγους, δὲν προσεβλήθησαν ἐκεῖ, εἰμὴ ἰδιοτροπία τῆς νεωτέρας Ἀρχιτεκτονικῆς, ἣτις κρίνασα αὐτὰς καταλλήλους εἰς τοιαύτην ὑπηρεσίαν, διέστρεψε τὸν πρωτότυπον χαρακτῆρα τῶν.

Περὶ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν αἱ τοῦ Πανθήροσιου Καρνατίδες ἀνηγέρθησαν, τίποτε δὲν γνωρίζομεν· καὶ ὁ Πausanias, ὅστις ἐπεσκέφη τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀρκετὰ ἀκριβῶς τὰ ἐν αὐτῇ περιέγραψεν, οὐδ' αὐτὸς μᾶς λέγει τι περὶ τούτων. Ὅπως δὲ καὶ ἂν ἔχη, ὁ Στουάρτος τάττει αὐτὰς ἀρχαιότερας τοῦ Βιτρουβίου (κυτόθ.) Ἰσαύτως καὶ περὶ τῆς ἐκφράσεως τῆς διαθέσεώς τῶν οὐδὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡμῖν παρεδόθη· οἱ δὲ νεώτεροι διαφοροτρόπως περὶ τούτου δοξάζουσι· τινὲς μὲν θέλουσιν αὐτὰς ὡς ἐν ἀπλῇ στάσει παριστανόμενας, κατ' αὐθαίρετον τοῦ τεχνίτου ἐκλογὴν, τινὲς δὲ, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιλλίος (κυτόθ.) ὡς ἐν χορῶ, ὅπως εἰς τὴν πανήγυριν τῆς Καρνατίδος· καὶ ἡ τελευταία αὕτη δόξα, ἂν καὶ ὀλίγον τολμηρὰ, εἶναι ὅμως ἢ πιθανωτέρα, διότι, ἀφ' οὗ ἅπαξ παρεδέχθημεν ταύτας ὡς τὰς τοῦ Πausanias Καρνατίδας, ἐπόμενον εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν καὶ ὅτι οἱ τεχνίται ἐχρεώσθουν νὰ ταῖς δώσωσι, καθὼς μορφήν καὶ κόσμον, οὕτω καὶ διαθέσιν τὴν ἰδιάζουσαν εἰς ἐκείνας.

I. Ν. ΔΕΥΚΑΔΙΟΣ.

Σ. Ε. Δύω χωρία Καρύας ἀναφέρει ὁ Πausanias, τὸ μὲν, ἐν Βιβλ. Η'. Κεφ. 14'. ὡς κείμενον πλησίον τοῦ Φενεοῦ, τὸ δὲ ἐν Βιβ. Γ'. Κεφ. Γ'. ὡς γειτνιαζόν τῇ Σελασίᾳ, οὐδέτερον δὲ ὡς τοῦ Ὀρχομενοῦ πλησιόχωρον. Ἐν τῷ πρὸς τῇ Σελασίᾳ ἔκειτο τὸ ἀγαλμα τῆς Καρνατίδος Ἀρτέμιδος, καὶ ἀγορὰς ἐνταῦθα αἱ Λακεδαιμονίων παρθένοι κατὰ ἔτος ἰστάσι, καὶ ἐπιχώριος αὐταῖς καθέστηκεν ὄρησις. » Περὶ τούτου καὶ ὁ Λουκιανὸς (π. Ορχ. 10) «Λακεδαιμόνιοι μὲν, ἄριστοι Ἑλλήνων εἶναι δοκοῦντες παρὰ Πολυδεύκου καὶ Κάστορος Καρνατίειν μαθόντες (ὄρχησεως δὲ καὶ τοῦτο εἶδος ἐν Καρύαις τῆς Λακωνικῆς διδασκόμενον).» Ῥητῶς μὲν περὶ τῆς ἐποχῆς τῆς κατασκευῆς τῶν τοῦ Ἐρεχθίδου Καρνατίδων οὐδὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἐκ τριῶν ἐπιγραφῶν, τῆς μίας ἐν Λονδίῳ (Boeckh, C. I. N. 160) καὶ δύο τῶν ἐν Ἀκρόπολει (Rangabé, Antiq. Hell. N. 56 καὶ 57) ἐξάγεται μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὁ ναὸς τῆς Πολιάδος ἢ τοῦ Ἐρεχθίδος ἀνηγέρθη ἐν Ὀλ. 92 καὶ 93, καὶ ἄνευ οὐδεμίας ἀμφιβολίας σύγχρονος τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν γλυπτικῶν αὐτοῦ κοσμημάτων. Ἴσως μάλιστα καὶ περὶ τοῦ καλλιτέχνου τοῦ πλάσαντος αὐτὰ δὲν εἶναι ἀδύνατος πᾶσα εἰκασία. Πολλοὶ τῶν συγγραφέων ἀναφέρουσι τὸν Ἀθηναῖον γλύπτην Καλλιμάχον, σύγχρονον τοῦ Φειδίου, ἐφάμιλλον δὲ τοῦ Καλάμιδος καὶ τοῦ Ἀλκαμένους, τὸν Κακίζοτεχνον ἢ ὀρθότερον Κατατηξίτεχνον κληθέντα, καθ' ὃ, ἐπὶ τὸ ἀρχαιώτερον, τὸ πᾶς τέχνης μεγαλοφανὲς εἰς τὴν περὶ τὰ καθέκαστα περιέργειαν κατατήκοντα. Αὐτὸς κατὰ Πausanias (Α'. 19) ἠργάσθη εἰς

τοῦ Ἐρεχθείου τὴν κόσμησιν, καὶ κατεσκευάσεν ἐν σχήματι φοίνικος τὴν χαλκὴν καπνοδόχην τοῦ ἀστέ- σπου λύχνου τῆς Ἀθηνᾶς. Περὶ αὐτοῦ δὲ μᾶς διδά- σκει καὶ ὁ Πλίνιος (Φ. Ι. 34, 19), ὅτι ἐποίησε α Λα- καίνας ὄρχουμένας». Διατί ἐν Ἀθήναις ὄρχουμένας Λακαίνας, καὶ κατὰ τί διέφερον αἱ ὄρχουμέναι Λά- καιναι τῶν ἄλλων ὄρχουμένων γυναικῶν; Ἴδωμεν ὅτι ἡ ἔθνικὴ καὶ χαρακτηριστικὴ αὐτῶν ὄρχησις ἦν ὁ Κα- ρυάτισμός. Δὲν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ἄρα, ὅτι ὁ Πλίνιος ἔγραψε Λακαίνας ὄρχουμένας ἀντὶ Καρυα- τίδων, ἀντικαταστήσας ἀντὶ τῆς εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὀ- λίγον γνωστῆς ἐκείνης λέξεως τὴν σημασίαν αὐτῆς ἣν εἶρεν εἰς τὰς σημειώσεις του; Τοῦλάχιστον πιθανότε- ρον φαίνεται ὅτι ὁ Ἀθηναῖος καλλιτέχνης, ὁ τοῦ Ἐρεχθείου ἀναλαβὼν τὴν κόσμησιν, ὡς ὁ Φειδίδης εἶχεν ἀναλάβῃ τὴν τοῦ Παρθενῶνος, κατεσκευάσε μᾶλλον τὰς δι' αὐτὸ Καρυάτιδας, ἢ τὸ παραδόξον ἐκεῖνο διὰ τὰς Ἀθῆνας ἔργον, καὶ ἀλλαχόθεν μὴ μαρτυρούμενον, τὰς ὄρχουμένας Λακαίνας. P.

—ο—

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΙ.

ὑπὸ Κ. Π.

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλάδιον ΜΘ').

—ο—

Ἡ ἰδρυσις κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς, ἡ κατὰπαυσις τῶν κατὰχρήσεων, ἡ ῥύθμισις τῆς παραλελυμένης διοι- κήσεως, ἡ ἀνθρώπις τῆς ἐσωτερικῆς ἀσφαλείας ἤθελον καὶ μόναι ἀρκέσει νὰ τιμῆσωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θε- οφίλου. Ἄλλ' ὁ ἡγεμὼν οὗτος εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς πλείστας ἄλλας δυσχερείας. Τὸ βασίλειον ἐπιέζετο πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ ἀγανὲς Μωαμεθανικὸν Κράτος, τὸ ὅποιον μέχρι τῆς καταλύσεως τῶν Ὀμειαδῶν, ἦτοι μέχρι τῶν μέσων τῆς προηγουμένης ἑκατονταετηρίδος, εἶχε δια- τελέσει ἠνωμένον ὑπὸ ἓνα κυριάρχην καὶ ἐξᾶπλωθῆ ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τῶν Πυρηναίων, ἦτο ἤδη διηρημένον εἰς τέσσαρα μεγάλα κλάσματα τὸ μέγιστον πάντων, τὸ Ἀσιανόν, τοῦ ὁποίου ἤρχον ἔτι ὀλοκλήρου οἱ Ἀβ- βασιδαί, κατέχοντες καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς τὸ ἀνα- τολικώτερον μέρος ἦτοι τὴν Αἴγυπτον· τὸ περὶ τὰ τέ- λη τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, ἐν τῇ σημερινῇ Τύνιδι, ἰδρυθὲν κράτος τῶν Ἀγλαβιτῶν· τὸ ἐν τῷ δυ- τικωτέρῳ μέρει τῆς βορείου Ἀφρικῆς συστηθὲν μι- κρὸν πρότερον, ἐν ἔτει 789, κράτος τῶν Ἐδρισιδῶν· καὶ τὸ ἔτι πρότερον, περὶ τὰ μέσα τῆς ὀγδόης ἑ- κατονταετηρίδος, ὑπὸ τοῦ τελευταίου τῶν Ὀμεια- δῶν ἰσοσπασθὲν ἀπὸ τοῦς Ἀββασιδᾶς Ἰσπανικόν. Οἱ Ἀββασιδαί τῆς Ἀσίας δὲν ἔπαυον ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατεχομένης ἔτι μι- κρᾶς Ἀσίας. Οἱ Ἀγλαβίται τῆς Τύνιδος, ἀπὸ κοινού μετὰ Ἀράβων πειρατῶν τῆς Ἰσπανίας, ἀφῆρσαν, ἐν ἀρχῇ τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀπὸ τοῦς Βυζαν-

τινοὺς τὸ πλεῖστον τῆς Σικελίας· τελευταῖον οἱ πει- ραταὶ ἐκεῖνοι τῆς Ἰσπανίας, οὔτινες καὶ Ἀνδαλου- σιοὶ πειραταὶ καλοῦνται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐκυρίευσαν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ πατρὸς τοῦ Θεοφίλου, ὡς προείπομεν, τὴν νήσον Κρήτην, καὶ, καταστήσαντες αὐτὴν ὀρμητήριον τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν, ἀπεβιβά- σθησαν, ἐν ἀρχῇ τῆς τοῦ Θεοφίλου βασιλείας, εἰς τὴν Θράκην, ἐδήλωσαν ἅπασαν τὴν παραλίαν καὶ ἀπήγα- γον πολλοὺς αἰχμαλώτους. Μία μάλιστα αὐτῶν μοῖ- ρα ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν μεσογαϊοτέραν χώραν, διέσχισεν ἅπασαν τὴν Θράκην καὶ ἔφθασε μέ- χρι τοῦ ὄρους Λάτρου, ἐν τῇ κάτω Μοισίᾳ, ὅπου ἐλή- στευσε πλούσιόν τι μοναστήριον καὶ ἔσφαξεν ἅπαν- τας αὐτοῦ τοὺς μοναχοὺς. Καὶ ὁ μὲν δαικιητὴς τῆς ἐπαρχίας Κωνσταντίνος Κοντομύτης, ἐπελθὼν μετὰ δυνάμειν ἰκανῆς, περιέζωσε καὶ κατέκοψεν αὐτούς. Ἄλλὰ οἱ σύντροφοὶ των, ὀρμήσαντες ἀφ' ἑτέρου ἐπὶ τὸν βασιλικὸν στόλον, κατετρόπωσαν αὐτὸν, κατὰ μῆνα Ὀκτωβρίου τοῦ 831, πλησίον τῆς Θάσου, κυ- ριεύσαντες ἢ καταποντίσαντες ἅπαντα αὐτοῦ τὰ πλοῖα ὥστε οἱ πειραταὶ ἐκεῖνοι θαλασσοκρατοῦντες δὲν ἔπαυον ληστεύοντες τὰς Κυκλάδας.

Ὁ Θεόφιλος ἐνόησεν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀντι- παραταχθῇ συγχρόνως καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς ἐκείνους ἐχθροὺς· ὅθεν, μετὰ τινὰς μικροῦ ἀξίας λόγου ἐχθρο- πραξίας ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀπεφάσισε νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς τὸν Ἀββασίδην Μωμούν, ἢ, καθὼς τὸν λέγουσιν οἱ Βυζαντινοὶ, Μωμούμ, ἵνα ἀπεριστάτως δυνηθῇ νὰ καταβάλῃ τοὺς πορθητὰς τῆς Κρήτης καὶ τοὺς δορυ- κτήτορας τῆς Σικελίας.

Ὁ Μωμούν ἦτο υἱὸς τοῦ πολυθρυλλήτου Καλίου Ἀαρόν, τοῦ ἐπικληθέντος Ἀλ' Ρασίδ ἦτοι δικαίου, καὶ ἐκυριάρχει τῆς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ 813 ἔτους. Ἦτο δὲ, ὡς οἱ πλείστοι μεγάλοι τοῦ Ἀραβικοῦ κόσμου ἄνδρες, παραδόξον κράμα ἀρετῆς καὶ κακίας, μεγαλοφυίας καὶ μικρολογίας· οἰνοπότης, ἄσωτος, σοφιστὴς καὶ δίκαιος ἄγριος τῶν ἑτεροδόξων τοῦ ἰδίου θρησκευμα- τοῦ· αἰρέσεων, ἀνεδείχθη ἀφ' ἑτέρου ἀνεξίτητος πρὸς τοὺς χριστιανούς· ἐν πολέμῳ δὲ ἐνεργὸς καὶ ἀτρόμητος, καὶ ἐν εἰρήνῃ θερμὸς προστάτης τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Ἐκ διαταγῆς τοῦ Καλίου αὐτοῦ, ὁ Νε- στοριανὸς Χοναῖν μετέφρασε τὸν Εὐκλείδην καὶ τὴν ἀστρονομίαν τοῦ Πτολεμαίου, τὴν ἑκτοτὴ φέρουσαν τὸ ἀραβικὴν μὲν ἔχον ἀπήχησιν, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ τίτλου παραφθαρὲν ὄνομα Ἀλμαγέστ. Καὶ ὁ Σαβαῖος δὲ ἦτο πυρολάτρης Θεβίτ ἐπεξεργάσθη τότε τὸν Εὐκλείδην, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης μετηνέχθη εἰς τὴν Ἀραβικὴν, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Μωμούν, καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ἕλληνες συγγραφεῖς. Μάλιστα δὲ ἐνε- ψύχωσεν ὁ Καλῖφης ἐκεῖνος τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν ἀστρονομίαν, παρήγγειλε τὴν μαθηματικὴν ἐξακρίβω- σιν τῆς περιφερείας τῆς γῆς, διατάξας ἐπὶ τούτῳ τὴν ὑπὸ τῶν τριῶν περιωνύμων μαθηματικῶν, Μωάμεθ, Χο- σαῖν καὶ Ἀχμέτ, διεξαχθεῖσαν ἀξιωματικῶς ἐν τῷ πεδίῳ Σαν- δσάρ, τὴν καὶ ἐπαναληφθεῖσαν ἕνεκα πλείονος ἀκρι- βείας. Πρὸς τούτοις ὁ Μωμούνσυνήγαγε τεχνίτας, κα- τασκεύασαντας ἀστρονομικὰ ἐργαλεῖα καὶ ἰδρυσε

πλησίον τοῦ Βαγδατίου ἀστεροσκοπεῖον, ἐν ᾧ ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῶν παρατηρήσεων ἐκείνων καὶ ὑπολογισμῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἔπειτα εἰς ἅπαντα τὰ τμήματα τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους ἐξακολούθησις καὶ βελτιώσεις κατέστησε δυνατὴν τὴν σύνταξιν τῶν πινάκων τῆς τῶν οὐρανίων σωμάτων κινήσεως, ἄνευ τῶν ὁποίων ὁ Κέπλερ καὶ ὁ Νεύτων δὲν ἤθελον δυνηθῆναι νὰ δημιουργήσωσι τὴν νεωτέραν ἀστρονομίαν.

Δὲν περιωρίζετο δὲ ὁ μέγας Ἀββασιδὴς εἰς τὸ νὰ συλλέγῃ περὶ ἑαυτὸν τοὺς ὁμοφύλους ἐπιστήμονας καὶ τεχνίτας, ἀλλὰ προσεκάλει εἰς τὴν αὐλήν του ἅπαντας τοὺς σοφοὺς, οἰοῦντι ὅτι γένους καὶ θρησκείματος ἂν ἦσαν, καὶ ἐπιτρέπων αὐτοῖς πᾶσιν περὶ τὴν λατρείαν τῶν ἐλευθερίαν, μεγάλως ἐπεδαψίλευεν εἰς αὐτοὺς τιμὰς καὶ εὐεργεσίας. Ἰδίως ἀξιολογούμενοι εἶναι οἱ ἀγῶνες τοὺς ὁποίους κατέβαλεν, ἵνα φέρῃ εἰς Βαγδάτιον τὸν Λέοντα, ἓν τῶν σωφωτέρων εἰκονομάχων τῆς τοῦ Θεοφίλου ἐποχῆς. Ὁ Λέων οὗτος ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ σπουδάζας αὐτὸς τὰ γραμματικὰ καὶ ποιητικὰ, ἐπορεύθη ἔπειτα εἰς Ἄνδρον, ἵνα διακρούσῃ τῶν περὶ φιλοσοφίας, καὶ ῥητορικῆς, καὶ μαθηματικῆς παραδόσεων περιφήμου τινὸς τῆς νήσου ἐκείνης διδασκάλου, τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀνδρός τούτου δὲν εὐρέθη ἱκανὴ νὰ κορέσῃ τὴν φιλομάθειαν τοῦ Λέοντος, ὅστις, ἀφοῦ ἔμαθε παρ' αὐτοῦ ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ μάθῃ, περιῆλθε τὰ μοναστήρια, ἀνερευθῶν τὰς βιβλιοθήκας αὐτῶν καὶ ἀντιγράφων τὰ βιβλία ὅσα ἐπραγματεύοντο περὶ τῶν ἀντικειμένων ὅσα ἤθελε νὰ διδασκῆται. Μέγαν δὲ οὕτω εἰσαγαγὼν θησαυρὸν γνώσεως, ἐξέχωρησεν εἰς ὄρη ἔρημα καὶ ἐνταῦθα, μακρὰν πικρὰν περιπαιχμῶν, διὰ μελέτης ἀόκνου καὶ εὐφυῆς θυμικῆς κατέστη ὁ ἐπιτηδειότερος γεωμέτρης καὶ ἀστρονόμος τοῦ κράτους. Τότε ἐπκνήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, πανέστερος ἔτι παρ' ὅτι ἦτο ὅτε ἀνεχώρησεν ἀπὸ αὐτῆς καὶ κατώκησεν εἰς κητόλιμα εὐτελές, τὸ ὁποῖον κατέστη μετ' ὀλίγων σχολῆ περιώνυμος καὶ ἐδέησε νὰ αὐξήσῃ, ἵνα δυνηθῆναι νὰ περιλάβῃ τὸ πλῆθος τῶν νέων ὅσοι προσήρχοντο νὰ ἀκροασθῶσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀνδρός. Εἰς τῶν νέων τούτων, ὅστις εἶχε πολὺ προκόψει εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἐπιστήμην, γενόμενος γραμματεὺς στρατηγού τινος καὶ παρακολουθήσας αὐτὸν κατὰ τινὰ πόλεμον, τροπῆς συμμάχης, ζωγραφῆσεν ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ παραδίδεται εἰς ἓν τῶν ἐπιφανῶν περὶ τὸν Καλίφην ἀνδρῶν. Μικρὸν δὲ τῶν ἡμερῶν, ἀκούων τὸν δεσπότην αὐτοῦ ἐγκωμιάζοντα τοὺς γεωμέτρης τῆς αὐλῆς, ὁ δούλος εἶπεν, ὅτι ἔχει εἰδῆσιν τινὰ τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ ὅτι ἐπεθύμει πολὺ νὰ ἀκροασθῆ τῶν σοφῶν ἐκείνων διδασκάλων. Ἐμαθε τοῦτο ὁ Μικρὸν, καὶ προσκαλέσας, μετὰ χαρᾶς πολλῆς, τὸν νέον, συνδιελέχθη μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐθεώρησεν ἄξιον τῶν νὰ ἀκούσῃ τοὺς παρ' αὐτῷ διδασκάλους τῆς γεωμετρίας, τοὺς ὁποίους ἔλεγε μηδὲν ἔχοντας τὸν ἐνάμιλλον, καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην. Ὁθεν παραστάντες οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες ἤρχισαν νὰ διαχαράττωσι σχήματα τρίγωνα καὶ τετράγωνα καὶ νὰ ἀναφέρωσι τοὺς στοιχειώδεις τῆς ἐπιστήμης κανόνας, διδάσκοντες, ὅτι τὸ σχῆμα τὸδε τήνδε φέρει τὴν

κλήσιν καὶ τὸδε τήνδε, ἀλλὰ αἰτίαν καὶ λόγον καὶ τὸ διότι, μηδαμῶς ἀποδίδοντες. Τότε ὁ νεανίας, θεωρῶν αὐτοὺς γαυριῶντας καὶ μέγα φρονούντας ἐπὶ τῇ περὶ γραφῆ τῶν σχημάτων, ἀεπὶ παντὸς λόγου, ὦ οὔτοι » εἶπε α καὶ πράγματος, τὸ διότι τὸ κύριον ἔχει. Ὑμεῖς δὲ τὴν ὑπαρξίν μόνην λέγοντες, τοὺς δὲ λόγους παρατρέχοντες, οὐκ ἤκιστα μοι διαμαρτάνειν δοκεῖτε, τὸ κυριώτερον ἀγνοοῦντες. » Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ ἠπόρησαν καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ ἐξηγήσῃ τὰς αἰτίας ταύτας, καὶ αὐτὸς διηρμήνευσεν καὶ ἐξήγησεν, ὅτι τοῦτο μὲν διὰ τοῦτο, καὶ τοῦτο διὰ τοῦτο ἔχει τοιοῦτον ὄνομα καὶ σχῆμα, θαυμάσαντες οἱ Ἀράβες καὶ πεισθέντες, τὸν ἠρώτησαν ἂν ἔχη καὶ ἄλλους τοιούτους ἐπιστήμονας ἄλλοις τὸ Βυζάντιον. Καὶ ἀπαντήσαντος αὐτοῦ, ὅτι εἶναι πολλοὶ καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἔσχατος τῶν μαθητῶν καὶ ὅχι ἐκ τῶν διδασκόντων, τὸν ἐξέτασαν πάλιν περὶ τοῦ διδασκάλου, ὁποῖός τις εἶναι καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἐν τοῖς οὖσιν, ὁ δὲ ἀπεκρίθη, ὅτι ζῆ, ὅτι καλεῖται Λέων, ὅτι εἶναι πτωχότατος, μὴ ἔχων προσηλωμένον τὸν νοῦν εἰς ἄλλο τι ἄλλ' ἢ μόνικις ταῖς ἐπιστήμαις. Ὁ Μικρὸν γράφει εὐθὺς πρὸς τὸν Λέοντα τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν. « Ἐκ τοῦ ἕκτου τοῦ δένδρου καὶ ἐκ τοῦ μαθητοῦ ἐγνωμὴν τὸν διδάσκαλον. Ἐπεὶ γοῦν τηλιόστος εἶ τοῖς συμπολίταις, τῆς γνώσεως καὶ σοφίας » καρπὸν μὴ δρεπόμενος, μὴ ἀπαξιώσης ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς, καὶ τῆς σῆς μετὰδῶναι σοφίας. Ἐρχομένῳ γὰρ σοι αὐχένα ὑποκλινεῖ γένος ἅπαν τὸ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ πλούτου καὶ δωρεῶν ἀξιοθήτη ὦν οὐδ' εἰς πώποτε τῶν ἀνθρώπων ἠξιώται. » Ἐδῶκε δὲ τὸ γράμμα εἰς τὸν νέον, ὑπεστέθη εἰς αὐτὸν δωρεὰς πολλὰς, ἂν καταπέιθῃ τὸν Λέοντα νὰ ἔλθῃ, καὶ ἀπήτησεν παρ' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι αὐτὸς τοῦλάχιστον θέλει ἐπανέλθει εἰς Βαγδάτιον.

Δὲν ἠξέουρομεν τι ἤθελε πράξει σήμερον ὁ λόγιος Ἕλληνας ὅστις ἤθελεν ἀξιοθῆ τοιαύτης, παρὰ ἡγεμόνος μεγάλου, προσκλήσεως. Ἀλλ' ὁ Βυζαντινὸς Λέων, ὅστις ἔζη εἰς ἐποχὴν τὴν ὁποῖαν θεωροῦμεν μηδὲν ἔχον ἐμπραίνουσαν φιλοπατρίαν καὶ ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, ἐθεώρησεν ἄτοπον νὰ δεχθῆ, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Βασιλέως, ἐπιστολήν παρὰ ἔχθρων. Ὁθεν, προσελθὼν εἰς τὸν Λογοθέτην τοῦ δρόμου, δηλαδὴ τὸν γενικὸν διευθυντὴν τῶν ταχυδρομείων, Θεόκτιστον, διηγήθη τὴν ἀφίξιν τοῦ μαθητοῦ καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐπιστολήν τὴν παρὰ τοῦ κλήφου κομισθεῖσαν, τὴν ὁποῖαν καὶ ἐκβαλὼν ἐνεχείρισεν ὁ Λέων εἰς τὸν ὑπάλληλον ἐκεῖνον. Ὁ Θεόκτιστος ἀνέφερεν ἀμέσως τὸ γεγονός εἰς τὸν Θεόφιλον ὅστις, προστάτης ὢν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἐπίτης ἐνθερμος, ὅσον καὶ ὁ Μικρὸν, δὲν ἠθέλησε νὰ στερηθῆ ἢ πρωτεύουσα αὐτοῦ τῆς τοῦ ἀνδρός ἐκείνου σοφίας, καὶ περιποιηθεὶς αὐτὸν πολυειδῶς καὶ πλουτίσας, τὸν προέτρψε νὰ διδάσκῃ τοῦ λοιποῦ δημοσίᾳ, προσδιορίσας αὐτῷ ἐπὶ τούτῳ τὸν θεῖον νόμον τῶν τρισαράκοντα καλλιπικῶν μαρτύρων. Οἱ χρονολογῆται λέγουσιν ὅτι τότε κατὰ πρῶτον ὁ Θεόφιλος ἐγνώρισεν τὸν Λέοντα, ἀλλὰ τοῦτο φαίνεται πᾶσι πᾶσι ἀπίθανον, διότι ὁ Λέων ἦτο πρῶτος ἐξ ἀδελφῶν τοῦ Ἰωάννου γραμματικοῦ, τοῦ διατελέσαντος διδασκάλου καὶ φί-

λου περισπουδάστου τοῦ βασιλέως ἐκείνου.

Ὁ Μαμουν, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Λέων δὲν συγκατατίθεται νὰ κατὰλῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, πέμπει εἰς αὐτὸν ἀπορίας τινὰς ζητημάτων γεωμετρικῶν καὶ ἀστρονομικῶν καὶ παρακαλεῖ νὰ τὰς λύσῃ καὶ διευκρινήσῃ· ὁ δὲ Λέων οὐ μόνον τὰ ζητήματα ἔλυσε ἀρμοδίως, ἀλλὰ, διὰ νὰ κινήσῃ ἔτι μᾶλλον τὸν θαυμασμὸν τοῦ Καλίφου, προσέθηκε καὶ τινὰ τῶν μελλόντων σημεῖα προγνωστικά, διότι κατὰ δυστυχίαν τότε καὶ οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ Ἀραβες ἀστρονόμοι ἀνεμίνυον μετὰ τῆς καθαρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεῖνης καὶ πολλὴν ἀστρολογικὴν νοθείαν. Ὁ Καλίφης, λαθὼν ἀνά χειρὰς τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Λέοντος, ὑπὲρ ποτε εθαύμασε τὴν σοφίαν ἐκείνην καὶ ἐπόθησε νὰ ἴδῃ τὸν ἔξοχον ἄνδρα. Ὅθεν πέμπει ἤδη πρεσβείαν πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόφιλον καὶ ἐπιστολὴν, διαλαμβάνουσαν, κατὰ τὸ τοῦ Κεδρηνοῦ κείμενον, τὰ ἑξῆς. α Ἐβουλόμην μὲν αὐτό σοι ἀμφικέσθαι, ἔργον γνησίου φίλου ἀποπληρῶν. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἀνακειμένη μοι ἀρχὴ ἐκ θεοῦ καὶ ὁ ὑπὸ τὴν χειρὰ μου τελῶν πλείστος κατεξουσίας λαὸς τοῦτο οὐ συγχωρεῖ, ὃν ἔχεις ἐπὶ φιλοσοφίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐπιστήμαις διαβόητον ἄνδρα, βραχύν τινα χρόνον αἰτῶ ἐξαποστεῖλαί μοι, τῆς αὐτοῦ ἐπιστήμης μεταδώσοντά μοι ἐκκαιμένῃ καὶ ταύτης ἐρωτικῶς ἔχοντι. Μὴ ἀναβολὴ δὲ διὰ τὸ σέβας καὶ τὴν τοῦ γένους ἀλλοτριότητα ἔσοιτο, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι τοιούτοις ἀξίοι φίλοις ἐπιεικέσι τε καὶ χρηστοῖς, πέραν τὸ τάχος λαβέτω ἡ αἴτησις. Χάρις δέ σοι ὑπὲρ τούτου καταβλήθησεται χρυσίου μὲν ἑκατὸν κεντηνάρια, εἰρήνη δὲ καὶ σπονδαὶ ἀτελεύτητοι καὶ ἀίδιοι. »

Ἄλλ' ὁ Θεόφιλος ἐπέμεινε μὴ θέλων νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς ἀλλοφύλους τὸ ἀγλαίσμα ἐκεῖνο τῆς βασιλείας του καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος· καὶ ἀποποιήσας εὐπρεπῶς τὴν τοῦ Καλίφου αἴτησιν, διὰ μείζονος ἤ γε τιμῆς τὸν Λέοντα. Βραδύτερον δὲ, ἐπὶ τῆς πανοικουχίας τοῦ Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ, ὅστις ἦτον τριαρχίας τοῦ συγγενῆς τοῦ Λέοντος, ὁ τελευταῖος, ὡς προείρηται, κατὰ ῥητὴν τοῦ Θεοφίλου ἀπαίτησιν, χειροτονήσθη ἀρχιερεὺς Θεσσαλονίκης, καὶ πλείστον ὑπὸ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἐτιμήθη, διὰ τε τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετήν. Συνέβη δὲ ἀρχιερατεύον τας αὐτοῦ ἐν Θεσσαλονικῇ ἀφορία τοιαύτη κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην, ὥστε οἱ κάτοικοι εἰς τὸ ἔσχατον περιήλθον τῆς ἀμνηχανίας καὶ πολλοὶ ἐτοιμάζοντο ν' ἀποδημήσωσιν. Ὁ Λέων παρεμύθησεν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς συμφορᾶς ἐκείνης καὶ ἰδίως τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι τὸ κακὸν δὲν δύναται νὰ ἦναι εἰμὴ πρόσκαιρον καὶ ὅτι ἀνάγκη νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσι τὰς γεωργικὰς αὐτῶν ἐργασίας, διότι ἀφεύκτως μετὰ τὴν ἀκαρπίαν θελεῖ ἐργασίας, ἐφόρει, μέλλουσα νὰ ἀποζημιώσῃ αὐτοὺς διὰ τὰ παρελθόντα παθήματα· ὅπερ συνέβη τῶντι καὶ ἐτι μᾶλλον πύξῃσε τὴν πρὸς τὸν ἀγαθὸν ποιμενάρχην εὐλάβειαν τῶν Θεσσαλονικαίων. Δὲν διέμεινε δὲ ἀρχιερατεύων εἰμὴ τρία ἔτη· διότι ἀποθανόντος τοῦ Θεοφίλου κατελύθη ἡ τῶν εἰκονομάχων αἵρεσις καὶ καθρέθησαν πάντες οἱ τὰ τῆς αἵρέσεως ταύτης ἀπαζόμενοι· ὅθεν συγκαθηρέθη καὶ ὁ Λέων. Τοιαύτη ὁμοίως

ἦτο ἡ τοῦ ἀνδρὸς παιδεία καὶ τοιαύτη ἡ διάκρισις ἢ ἡ περσοποιημένη Βυζαντινὴ κυβέρνησις ἐποίει μεταξὺ τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ δογμάτων καὶ τῆς ἄλλης ἰκανότητος, ὥστε οὐδὲ τότε ἔμεινε παρηγκωνισμένος· ἀλλὰ διωρίσθη, ἐπὶ δαψιλῆι χορηγίᾳ, ὑπὸ τοῦ Βάρδα πρῶσιτάμενος τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ἢ ἔδρυσεν ὁ Καῖσαρ οὗτος, ἐπὶ Μιχαῆλ, ἐν Μαγναύρα· διότι κατὰ μὲν τὴν ἄλλην αὐτοῦ πολιτείαν ὁ Βάρδας δύναται πολλάκις νὰ θεωρηθῆ ψόγου ἄξιος, συνετέλεσε δὲ οὐ μικρὸν εἰς τὴν τῶν γραμμάτων ἀναζωπύρξιν, συστήσας, ἐκτὸς τῆς εἰρημένης φιλοσοφικῆς σχολῆς, καὶ ἑτέραν, τῆς γεωμετρίας, τῆς ὁποίας ἔφορον ἀνέδειξε Σέργιον τινα, φοιτητὴν τοῦ Λέοντος διατελέσαντα, καὶ ἄλλην τρίτην, τῆς ἀριθμητικῆς καὶ ἀστρονομίας, καταστήσας διδάσκαλον αὐτῆς τὸν Θεοδήγιον, μαθητὴν καὶ τοῦτον τοῦ μεγάλου φιλοσόφου· πολλάκις δὲ καὶ αὐτὸς παρευρίσκετο εἰς τὰς ἀκροάσεις τῶν καθηγητῶν ἐκείνων καὶ ἐνεθάρρυνε τὴν προθυμίαν τῶν διδασκομένων. Ὡστε ἡ πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων, ὅλως σχεδὸν ἀπεσθηκυῖα ἐπιστήμη, ἢ ἐπὶ τῶν εἰκομάχων καὶ ἰδίως ἐπὶ Θεοφίλου, ἀρχίσασα νὰ ἀναλαμβάνῃ ἐπιρρῶσιν τινὰ καὶ προκοπὴν, δὲν ἔπαυσεν ἕκτοτε προστατευομένη καὶ καρποφοροῦσα.

Καὶ τὸν μὲν Λέοντα ὁ Θεόφιλος δὲν ἐξέπεμψεν, ὡς προείρηται, πρὸς τὸν Μαμουν· ἀλλ' ὠφελήθη ἀπὸ τῆς φιλικῆς τούτου διαθέσεως, ἵνα ἐπιχειρήσῃ διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης· καὶ πρὸς διεξαγωγὴν, τῶν διαπραγματεύσεων τούτων, ἐξελέξατο ἄνδρα ἐπιτηδεϊότατον, τὸν μετέπειτα πατριάρχουσαντα Ἰωάννην Γραμματικόν.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀνήκεν εἰς τὸν περιφανῆ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἶκον τῶν Μωροχαρζανίων, καὶ ὑπῆρξεν εἰς τῶν κυριωτέρων πρωτοργῶν τῆς ἀνανεώσεως τοῦ τῶν εἰκονομάχων δόγματος, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου. Ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς, νεώτατος ἔτι, εἶχε λάβει τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ ἕνεκα τῆς παιδείας καὶ εὐφυίας αὐτοῦ, τάχιστα προσχειρίσθη ἡγούμενος τῆς τῶν καλλινίκων μαρτύρων Σεργίου καὶ Βάκχου μονῆς, τῆς ὁποίας οἱ μοναχοὶ ἐν τῷ βασιλικῷ ἐτέλουν κλήρω. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, κατὰ τὰ πρῶτα δηλαδὴ ἔτη τῆς τοῦ Λέοντος βασιλείας, ἐπεκράτει ἡ ὀρθοδοξία, διότι ἡ αἵρεσις τῶν εἰκονομάχων, ἢ ἐν ἀρχῇ τῆς προηγουμένης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, διὰ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ἰσχύσασα, εἶχε καθαιρεθῆ τῷ 787, ἐπὶ Εἰρήνης, ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθείσης ἐβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου, ἣτις ἠνείκρωσε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καθ' ὅλον τὸ βασίλειον. Ὁ διάδοχος τοῦ πατριάρχου Ταρασίου, τοῦ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ταύτην συνετέλεσαντος, Νικηφόρος, ὅστις ἀπὸ λαϊκῶν ἐν τρισὶν ἡμέραις εἶχε χειροτονηθῆ διάκονος, ἱερέως καὶ ἀρχιερέως, ἦτο ὀρθόδοξος. Οἱ δὲ μετὰ τὴν Εἰρήνην βασιλεύσαντες Νικηφόρος, Σταυράκιος καὶ Μιχαῆλ Ράγγαβες, οὐδὲν εἶχον ἐπιχειρήσει κατὰ τῶν ὑπὸ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκείνης συνόδου κανονισθέντων. Ἐν τούτοις ἡ ὀρθοδοξία ἦτο μὲν τὸ ἐπικρατοῦν τοῦ Βασιλείου δόγμα καὶ ἡ μεγάλη τοῦ ὕψηκτου πλειονοψηφία ἦτο προσηλωμένη εἰς αὐτήν, πολλοὶ ὁμοίως ἄνθρωποι, ἀνατραφέντες μὲν ἐπὶ τῶν

Ἰσχυρῶν βασιλέων, ἀποτελοῦντες δὲ τὸ ἐνεργητικώ-
τερον καὶ ἐν μέρει τὸ λογιώτερον τοῦ ἔθνους μέρος,
ἠσπάζοντο ἔτι τὴν τῶν εἰκονομάχων αἰρέσιν· ἰδίως
δὲ τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ τὰ τοῦ δόγματος τού-
του ἐπρόσβουε, καὶ ἄπορον δὲν εἶναι, ὅτι ὁ Λέων αὐ-
τός, ὅστις, πρὶν βασιλεύσει, εἶχε διατελέσει εἰς τῶν
διασημωτέρων τοῦ στρατοῦ ἀρχηγῶν, μετὰ τῆς μερί-
δος τούτης συνετάσσετο, ἔχων πρὸς τούτο καὶ ἄλ-
λους, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, σπουδαιοτέρους λόγους· οὐκ
ὀλίγοι δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ κλήρου ἀνδρῶν εἰς τοὺς
εἰκονομάχους ἀνήκον, ἐν οἷς καὶ ὁ νέος ἡγούμενος τῆς
τοῦ Σεργίου καὶ Βάχου μονῆς.

Οἱ ὀρθόδοξοι χρονογράφοι μιλῶντες κατὰ τοῦ Ἰω-
άννου τοῦ Γραμματικοῦ ἀξιοῦσιν, ὅτι αὐτὸς παρέ-
συρε τὸν Λέοντα ἀπὸ τῆς εὐθείας εἰς τὴν σκολιάν τῆς
ἀσεβείας ὁδόν, διότι, λέγουσι, παριστάμενός ποτε ἐν
τῇ ἐκκλησίᾳ, πλησίον τοῦ βασιλέως, καὶ ἀναγνώ-
σθέντων τῶν λόγων τούτων τοῦ Μ. Κεραλαίου τοῦ
Ἰωάννου· «Τίνι ὁμοιωμάτι ὁμοιωσάτε αὐτόν; Μὴ
» εἰκόνα ἐποίησε τέκτων, ἢ χρυσοχόος χωνεύσας
» χρυσίον περιεχούσῃ αὐτόν; » ὁ περικυβερτὴς ἐκεῖ-
νος, πλησιάζας εἰς τὸ οὖς τοῦ ἡγεμόνος, εἶπεν αὐτῷ·
«ἀσύνετος τοῖς λεγομένοις, ὦ βασιλεῦ, καὶ μὴ λάθῃ σε
τὸ ἀληθὲς καὶ τοιαύτης ἔχου λατρείας ὅποιόν σοι ὑπο-
τίθηναι ὁ προφήτης.» Ὁνομάζουσι δὲ αὐτὸν ὑποκριτὴν
καὶ βεβαιωῦσιν, ὅτι, διὰ τὴν ἀπατήσασάν τὸν τυρλὸν ὄχλον,
ἠσχολεῖτο περὶ μηχανικὰ τεχνάσματα, ἰσχυρίζομενος,
ὅτι δύναται ν' ἀποκαλύψῃ τὰ μυστήρια τοῦ μέλλοντος
καὶ τοῦ παρελθόντος διὰ χαλκῆς λεκάνης, ἐξ οὗ καὶ
Λεκανομάντις ἐπεκλήθη. Καὶ μὴ ἀκούμενοι εἰς τὸ
ὑβριστικὸν τοῦτο ἐπώνυμον, παρέφθειραν τὸ ὄνομα
αὐτοῦ Ἰωάννης εἰς Ἰαννης, τὸ ἐνθυμίζον ἓνα τῶν
περιφώμων ἐν τῇ Ἰερῇ Γραφῇ μάχων τὸν Φαραῶ. Καὶ
οὐδ' εἰς τούτο τὸ στίγμα εὐχαριστηθέντες, προσεπα-
κάλεσαν αὐτόν Ἰακώβον ἢ Ἰακώβον, ὅπερ, κατ'
αὐτοὺς, ἐσήμαινεν Ἐβραϊστὴ τὸν πρόδρομον καὶ συν-
εργὸν τοῦ διαβόλου. Ἡ δὲ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ὁ Ἰω-
άννης ὁ Γραμματικὸς ὑπῆρξε μὲν τῶν εἰς τῶν θεο-
ματέρων εἰκονομάχων τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος,
ἀλλὰ συγχρόνως καὶ εἰς τῶν εὐφροστέρων καὶ λογιω-
τέρων ἀνδρῶν ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἐκόσμησαν τὰς τρεῖς
βασίλειάς τοῦ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, τοῦ Μιχαὴλ τοῦ
Τραυλοῦ καὶ τοῦ Θεοφίλου, ἰδίως συντελέσας, διὰ τῆς
πολιτικῆς αὐτοῦ συνέσεως καὶ τοῦ ζήλου ὃν ἀπέδειξε
περὶ τὴν τῶν γραμμάτων ἐμφύχασιν, εἰς τὸ μέγα ἀ-
ξίωμα τὸ ὅποιον προσέλαβε τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐπὶ
Θεοφίλου.

Διὰ τὴν ἐνωσήσωμεν καλῶς τὴν ἐπὶ Λέοντος γενο-
μένην ἀνόρθωσιν τῆς τῶν εἰκονομάχων αἰρέσεως, ἀ-
νάγκη νὰ διακρίνωμεν τοὺς λόγους, δι' οὓς συνέδραμεν
εἰς τούτο μίαν τοῦ κλήρου μερίδα, ἀπὸ τῶν λόγων, δι'
οὓς ἐπεχείρησε τὸ ἔργον ὁ αὐτοκράτωρ. Τινὲς τῶν εἰ-
κονομάχων κληρικῶν ἐκινήθησαν βεβαίως ὑπὸ πεποι-
θήσεως πλανωμένης μὲν, ἀλλ' εἰλικρινοῦς· ἄλλων δὲ,
ὁ ὀλιγώτερον χρηστὸς ζῆλος σκοπὸν εἶχε νὰ ὠφελη-
θῶσιν ἀπὸ τῆς μεταβολῆς διὰ τὴν νὰ καταλάβωσι τὰ ὑ-
πὸ τῶν ὀρθοδόξων κατεχόμενα ἀξιώματα, νὰ προα-
χθῶσι, νὰ πλουτηθῶσιν. Ἀλλὰ ὁ Λέων δὲν ἦτο ἄν-

θρωπος νὰ γίνῃ ὄργανον ἄλλοτρίων δοξασίῶν καὶ συμ-
φερόντων, οὐδ' ἠθέλει ἐπαγγάγει εἰς τὸ κράτος κλονι-
σμὸν σφοδρὸν, ἀνευ σπουδαιοτάτων λόγων. Ὁ Λέων
ἐπεχείρησε νὰ καθαιρέσῃ τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων,
διότι ἐθεώρησε τούτο ἀπαραίτητον πρὸς τὴν παγίω-
σιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Ὁ ὀρθόδοξος κληρὸς, ἐπεριδύμε-
νος εἰς τὰς γνώμας τῶν πολλῶν, εἶχεν ἐν τῷ κράτει
δύναμιν ἀσυμβίβαστον μετὰ τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τῆς
πολιτικῆς κυβερνήσεως. Ὁ αὐτοκράτωρ ὤφειλεν ἢ νὰ
ὑποκύβῃ εἰς τὴν δύναμιν ἐκείνην ἢ νὰ συγκροτήσῃ
κληρὸν εὐπειθέστερον· δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ
τελευταῖον τούτο, εἰμὴ διὰ τῶν εἰκονομάχων, οἵτι-
νες, μὴ ἔχοντες βίβλας εἰς τὰς πεποιθήσεις τοῦ λαοῦ,
εἶχον ἀδιάλειπτον καὶ ἀπαραίτητον χροσίαν τῆς προ-
στασίας καὶ συνδρομῆς τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἀφ' ἐ-
τέρου, ὁ ἐξ εἰκονομάχων τὸ πλεῖστον συγκείμενος
στρατὸς δὲν ἐδέχετο τὴν ὑποδούλωσιν τῆς κοσμικῆς
ἐξουσίας εἰς ἐξουσίαν πνευματικῆν, ὅπως ἄλλοτρίαν
τῶν φρονημάτων αὐτοῦ. Καὶ μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας
αἰτίας δι' ἃς κατεβλήθη ὁ τοῦ Λέοντος προκατόχος
Μιχαὴλ Ἐργαζῆς ὑπῆρξε αὐτῇ, ὅτι κατέστη ὑπο-
χείριος τοῦ κλήρου, δι' ὃ δυσνασχετήσαντες οἱ τοῦ
στρατοῦ ἡγεμόνες ὑπεχρέωσαν αὐτόν νὰ παραιτηθῇ
τῆς ἀρχῆς καὶ ἀνηγόρευσαν τὸν Λέοντα. Ὁ αὐτοκρά-
τωρ λοιπὸν ἦτο μετὰ τὴν σφύρας καὶ ἀκμονοῦ· διότι
συντηρῶν εἰς τὰ πράγματα τοὺς ὀρθοδόξους, οὐ μόνον
τὴν ἰσχύιν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ παρέλυεν, ἀλλὰ
καὶ τὸν στρατὸν δυσχερῆσαι καὶ ἐκινδύνευεν ἀπὸ
αὐτοῦ· ἐὰν δὲ μετὰ τοῦ στρατοῦ συνετάσσετο, προε-
κάλει τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἀντίπραξιν τοῦ μέγα τότε
δυναμένου κλήρου. Ὁ Λέων ἀπεφάσισε νὰ κόψῃ τὴν
δυσχερείαν τούτην, ἀνορθῶν τοὺς εἰκονομάχους καὶ
οὕτω συγκροτῶν μὲν κληρὸν πειθήνιον, εὐχαριστῶν
δὲ τὸν στρατὸν, παγίων δὲ τὴν κυβερνήσιν του. Εἶναι
ἀληθές, ὅτι ὁ ὀρθόδοξος κληρὸς, καὶ ἐκτὸς τῶν πραγ-
μάτων ὧν, ἦτο πάντοτε ἐπικίνδυνος· καὶ ἀπόδειξιν
τούτου ἔλαβεν αὐτὸς ὁ Λέων, διότι ὁ Μιχαὴλ ὁ Τραυ-
λός, διὰ τῶν ὀρθοδόξων κυρίως, κατέβλαεν αὐτόν·
ἀλλ' ὁ στρατὸς, ὁ πρὸ μικροῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων
νικηροῦσας, ἦτο ἔτι μᾶλλον ἐπίφοβος ἢ ὁ κληρὸς.
Ἡ δυσχερεία αὕτη δὲν ἦτο ἔργον τοῦ Λέοντος, ἀλλὰ
ἀποτέλεσμα φυσικῆν τῆς ἐν τῇ παραλαβῇ ἑκατον-
ταετηρίδ· ἐπικρατητάσης ἐπὶ ἐξήκοντα ἔτη μεγάλης
περὶ τὸ δόγμα μεταβολῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας αἱ δραστη-
ριώτεροι καὶ ἐνεργητικώτεροι τοῦ ἔθνους γενεαὶ εἰς τὸ
δόγμα ἐκείνο ἀνετόρφησαν. Ἡ ἐπὶ Λέοντος λοιπὸν
γενομένη ἀνόρθωσις τῶν εἰκονομάχων δὲν ὑπῆρξε
ἔργον συνειδήσεως καὶ πεποιθήσεως θρησκευτικῆς, ἀλλ'
μέτρον πολιτικόν. Καὶ οἱ διάδοχοι δὲ αὐτοῦ, Μι-
χαὴλ καὶ Θεοφίλος, διὰ πολιτικούς μᾶλλον λόγους
ἐνέμειναν εἰς τὸ δόγμα ἐκεῖνο, ἐνῶ ἐξεναντίας οἱ ἐν τῇ
ὀγδόῃ ἑκατονταετηρίδι κατὰ πρῶτον εἰσαγγρόντες καὶ
ὑποστηρίζαντες αὐτὸ Λέων ὁ Ἰσαυρὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐ-
τοῦ Κωνσταντῖνος, ἐπολιτεύθησαν οὕτω ἐκ ζήλου κα-
θαρῶς θρησκευτικοῦ. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξηγεῖται καὶ διατὶ
ἡ εἰκονομαχία τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος οὐ μόνον
τὸ προλαβόντως ἀρξάμενον ἔργον δὲν συνεπληρώ-
ρωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς μικροῦ καὶ εὐχερῶς κατελύθη.

Ἦν δόγμα, μάλιστα δὲ θρησκευτικὸν δόγμα, διὰ τὴν εὐδοκίμειαν, χρειαζόμενον ἔχει πεποιθήσεως. Ὁ Λέων ὁ Ἀρμενίος καὶ ὁ Μιχαὴλ καὶ ὁ Θεόφιλος ἐπροστάτευσαν μὲν τὴν εἰκονομαχίαν, ὠφελήθησαν ἀπὸ τῶν ὑφίσταμενα αὐτῆς στοιχεῖα, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὸν διάπυρον ἐκείνον ὑπὲρ αὐτῆς ἐνθουσιασμόν, δι' οὗ καὶ μόνου αὐτῆς ἠδύνατο καὶ ἦδη, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰσαύρου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, νὰ παγιωθῆ καὶ νὰ διαδοθῆ· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ οἱ ὀρθόδοξοι ἐνήργουν δραστηρίως καὶ ἐπιμόνως, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προοικειούμενοι τὰς νέας γενεάς, ἐνῶ οἱ παλαιοὶ εἰκονομάχοι βαθμηδὸν ἐξέλειπον· ὥστε ἅμα, μετὰ εικοσιπέντε ἔτη, κατέλαβον τὴν ἀρχὴν ἄνθρωποι ἔχοντες πολιτικὰ φρονήματα ἄλλοια τῶν τοῦ Λέοντος, τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ Θεοφίλου, εὐχερέστατα ὑπερίσχυεν ἡ ὀρθοδοξία, καὶ ὁ κληρὸς ἤθελεν ἀποθῆ πάλιν πνευτοδύναμος ἐν Κωνσταντινῷ πόλει καὶ ἐπικίνδυνος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν πολὺ πλέον πρὸς τὴν πραγματικῶς ἀνεδείχθη ἂν δὲν ἐπῆρχετο σχεδὸν ἀμέσως ἢ ἔρις ἢ ἐπαγαγοῦσα τὴν διαίρεσιν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν. ἔρις ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ὁ ἀνατολικὸς κληρὸς ἠναγκάζετο νὰ μὴ ἀντιτάσσεται ἐκθύμως εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἵνα μὴ, διὰ τῆς διχονομίας ταύτης, ἐνισχύσῃ ἔχθρον ἄλλον πολὺ δεινότερον, τὸν Ἀρχιερέα τῆς Ῥώμης.

Ὁ Λέων, καὶ περ ὀξύτατος ὢν καὶ φύσει καὶ ὡς ἐκ τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ ἀνατροφῆς, δὲν ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ ἐπαγάγῃ τὴν παρ' αὐτοῦ μελετηθεῖσαν μεταβολὴν διὰ τῆς βίας· ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ πείσῃ εἰ δυνατόν τὸν πατριάρχην Νικηφόρον εἰς τὸ νὰ μεταβάλῃ δόγμα, καὶ, τούτου μὴ κατορθωθέντος, νὰ τὸν πείσῃ τοῦλάχιστον νὰ παραιτηθῆ ἔκουσίως τοῦ θρόνου· ἐπὶ δὲ τούτῳ συνεκάλεσε περὶ ἑαυτὸν τοὺς λογιωτέρους καὶ εὐφρεστεροὺς τῶν εἰκονομάχων κληρικῶν καὶ ἀνέθεσεν αὐτοῖς τὸ ἔργον τοῦ νὰ συλλέξωσιν ἐκ νέου ἅπαντα τὰ κατὰ τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων ἐπιχειρήματα, νὰ μελετήσωσιν ἰδίως τὰς πράξεις τῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ἰσαύρου συγκροτηθείσης συνόδου καὶ τὰ χωρὶα τῶν πατέρων δι' ὧν οἱ ἀρχιερεῖς τῆς συνόδου ἐκείνης ἐπολέμησαν τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ νὰ παρασκευασθῶσιν οὕτω εἰς τὴν συζήτησιν ἢν ἐσκόπευε νὰ προκαλέσῃ πρὸς τὸ ἐπιπύρξεν ὁ Ἰωάννης Γραμματικὸς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὴν μεγάλην παιδείαν καὶ τὴν χρηστότητα ἐνόησεν ὁ Λέων ὅπως ἠδύνατο νὰ ὠφελήθῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἦτο νέος ἔτι καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἰεραρχίᾳ ἀκατονόμηστος, ὅτε αὐτοκράτωρ καὶ ὁ τῆς μονῆς τοῦ Σεργίου καὶ Βάκχου ἡγούμενος ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀναδείξωσι προϊστάμενον τοῦ ἐπιχειρήματος ἐπιφανέστερόν τινα τῆς ἐκκλησίας ἀρχόντα καὶ πρὸς τοῦτο ἐκάλεσαν εἰς τὴν αὐλήν τὸν ἐπίσκοπον Συλαίου. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ Κωνσταντίνος Καζιμάτης ἢ Κασσιμάτης, ὅστις, μετονομασθεὶς μετὰ τὴν χειροτονίαν Ἀντώνιος, κατ' ἀρχὰς μὲν διετέλεσεν ἡγούμενος περιωνύμου τινὸς μονῆς, ἔπειτα προήχθη εἰς τὴν προρρηθείσαν ἐπισκοπὴν, βραδύτερον δὲ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πατριάρ-

χικὸν θρόνον ἀνεβιβάσθη. Οἱ ὀρθόδοξοι χρονογράφοι ἐπισφωροῦσι κατ' αὐτοῦ, ὡς εἰκὸς, τὰς δεινότερας κατηγορίας, βεβαιοῦσιν, ὅτι ὁ πατὴρ του, ἱερεὺς ὢν, εἶχε καταδικασθῆ εἰς ἀργίαν ἐπὶ κακοηθεία καὶ ἀναγκασθῆ νὰ μετέρχεται τὸ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ ἐπάγγελμα, ὅτι καὶ ὁ υἱὸς, ἐπίσης ἄσωτος ἀναδείχθη, βεβιασθῆ νὰ κατακλεισθῆ εἰς μοναστήριόν τι ἵνα διαφύγῃ τὴν ποινὴν τῆς ὁποίας ἦτο ἄξιος διὰ τὴν ἀκολασίαν του· ὅτι ἐνταῦθα, δεχθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα, διὰ πάσης ῥαδιουργίας ἀνεδείχθη ἡγούμενος, καὶ ὅτι ἐν γένει προήχθη εἰς τὸ στάδιον αὐτοῦ δι' ἐπιτηδειότητος πολὺ μᾶλλον ἀρμοζούσης εἰς θεράποντα ἐπιγείων βασιλέων ἢ εἰς λειτουργὸν τοῦ ὑψίστου, δι' εὐτραπελίαις, διὰ συκοφαντίας, διὰ τῆς περὶ τὸ ὑποσκελίζειν τοὺς ἀντιπάλους δεξιότητος καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς περὶ τὸ μεταβάλλειν δόγματα καὶ πεποιθήσεις, κατὰ τὰς περιστάσεις, εὐχερείαις, διότι, ὀρθόδοξος διατελέσας ἐπὶ Βιρήνης, Νικηφόρου καὶ Μιχαὴλ, διὰ μιᾶς ἀνεδείχθη οἰκονομάρχος ἐπὶ Λέοντος. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ χρονογράφοι ἀναγκάζονται νὰ μετριάσωσιν ὅπως οὖν τὴν ἀσχημίαν τῆς εἰκόνης ταύτης, ὁμολογοῦντες τὴν πολλὴν τοῦ ἀρχιερέως ἐκείνου παιδείαν καὶ ἱστοροῦντες ὅτι πρὶν ἢ χειροτονηθῆ διετέλεσε καθηγητῆς διάσημος τῶν τε γραμμάτων καὶ τοῦ δικαίου.

ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τούτων περιστοιχισθεὶς ἐν ἔτει 815 ὁ Λέων ἀπεφάσισε πρὸ πάντων νὰ κλέσῃ εἰς τὰ βασίλεια τὸν πατριάρχην Νικηφόρον καὶ νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτὸν ὡς αὐτοκράτωρ, ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ. Ὁ στρατὸς, τὸν εἶπε, σκανδαλίζεται ὑπὸ τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων καὶ θεωρεῖ ὡς θεῖαν δίκην τὰ παθήματα ὅσα τὸ κράτος ὑπέστη ἀπὸ τῶν βεβιασμένων, ἐπὶ τῶν προλαβόντων βασιλέων. Τὸν πρότερον δὲ νὰ σεβασθῆ τὸν δισταγμὸν αὐτὸν τοῦ πλήθους καὶ νὰ παραιτηθῆ τῆς λατρείας ἐκείνης, ἥτις δὲν δύναται οὐδὲ θρησκευτικῶς νὰ θεωρηθῆ ἀπαραίτητος, διότι οὐ μόνον οὐδαμοῦ τῆς ἱερᾶς γραφῆς παραγγέλλεται, ἀλλὰ καὶ ἀπαγορεύεται ἴσως ὑπὸ αὐτῆς. Θεολόγος δὲν εἶμαι, ἐπέτερον, ἀλλὰ εἶμαι αὐτοκράτωρ καὶ χρέος ἔχω νὰ συντελέσω εἰς τὴν ὁμόνοιαν τῶν πνευμάτων, τῶν ὁποίων ἡ διχόνοια δύναται νὰ ταραξῆ τὸ κράτος. Ὁ πατριάρχης ἀπήντησεν, ὅτι ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων ἐρεῖδεται ἐπὶ τῆς παραδόσεως, καὶ ὅτι ἡ παράδοσις ἀποτελεῖ τὴν βῆσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐπίσης ὡς καὶ ἡ ἱερὰ Γραφή· ὅτι ἡ προσκυνήσις τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου οὐδαμοῦ τῆς Γραφῆς παραγγέλλεται, καὶ ὅμως τὴν προσκυνήσιν ταύτην ἀποδέχονται καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς τῶν εἰκόνων λατρείας· ἡ ἀλήθεια, προσέθηκε, τῶν δογμάτων δὲν ἐξάγεται ἐκ τούτου ὅτι ἐγράφησαν ἢ ἱερὰ γραφὴ δὲν περιέχει ἅπαντα τὰ δόγματα, ὅτι δὲ ἡ ἐκκλησία παρεδέχθη παντὸς καὶ πάντοτε ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τοῦ Παναγίου πνεύματος, ἐπίσης ὡς καὶ ἡ ἱερὰ γραφή.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἤρχισε νὰ ἀποβάλλῃ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὸν πρότερον νὰ συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ καὶ τῶν ὁμοδόξων αὐτοῦ καὶ νὰ ἀκούσῃ παρ' αὐτῶν τὰς ἀποδείξεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστήριζον τὸ φρόνημά των. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος, ὅστις

ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ τὴν συζήτησιν ταύτην, ἐνόσω ἐβλεπε τὸν αὐτοκράτορα ἐπιμένοντα εἰς τὴν ἀντίθετον δόξαν, τὸν ἔστειλε τοὺς κυριωτέρους τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων καὶ ἡγουμένων, ἵνα ἐκθέσωσιν αὐτῷ τὸ δόγμα τῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ Λέων, θεωρῶν ἐαυτὸν ὅλως ἀνεπιτήδειον πρὸς λύσιν θεολογικῶν ζητημάτων, τοὺς διέκοψε, προτείνων εἰς αὐτοὺς, ὅτι καὶ πρὸς τὸν Νικηφόρον εἶχε προτείνει, νὰ συνδιαβουλευθῶσι δηλαδὴ πρὸς τοὺς εἰκονομάχους· καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀπάντησαν, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀποφασισθὲν ὑπὸ συνόδου οἰκουμενικῆς, δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ὑποβληθῆ εἰς νέαν συζήτησιν, ὁ αὐτοκράτωρ, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀρεϊμάνιος φύσις εἶχεν ὑποκύψει μέχρι τότε εἰς ὅλως ἀλλοτριάν αὐτῇ ἀνοχὴν, τοὺς ἀπέβαλε μετ' ὀργῆς, προσαπειλήσας, ὅτι ἤξεύρει πῶς νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν του. Οἱ ἐπίσκοποι ἔντρομοι, καὶ κατεπιτοημένοι, ἀπῆλθον πρὸς τὸν πατριάρχην, ὅστις, θελήσας τότε νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς εἰκονομάχους τὸν κύριον αὐτῶν προἰστάμενον, ἐκάλεσεν εἰς τὸ πατριαρχεῖον Ἀντώνιον τὸν Συλαίου. Ἀλλ' ὁ ἀρχιερεὺς αὐτὸς ἀνῆκεν εἰς τοὺς κληρικούς ἐκείνους, οἵτινες ἠσπάζοντο τὴν ἀρεσιν ἐξ ἰδιοτελείας, οὐχὶ ἐκ πεποιθήσεως, καὶ ἦτο προσιούτος πανουργότατος ἄνθρωπος· ὅθεν ἠρνήθη τὰ πάντα ἐπὶ παρουσία πολλῶν μητροπολιτῶν, ἔδωκεν ἔγγραφον τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτοῦ πρὸς τὰς εἰκόνας, καὶ ἀνεθεμάτισε τοὺς εἰκονοκλάστας. Βεβαιούσι δὲ ὅτι ὅταν ἔπειτα ὁ αὐτοκράτωρ, μαθὼν τοῦτο, τὸν ἤλεγε διὰ τὴν διαγωγὴν του ταύτην, ὁ Ἀντώνιος τὸν ἀπάντησε γελῶν, ὅτι δὲν ὀμιλεῖ σπουδάζων εἰμὴ μόνον πρὸς τὸν ὑπέρτατον ἄρχοντα καὶ ὅτι εἶπεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ὅτι ἤθελον διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ νὰ πράξῃ ὅ,τι θέλη.

Ἐπειδὴ ὁ Νικηφόρος οὐδὲ μετεπειθετο, οὐδὲ εἰς συζήτησιν ἤθελε νὰ ἔλθῃ πρὸς τοὺς ἀντιδόξους, ὁ Λέων ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ αὐτὸς σύνοδον καὶ νὰ ὑποβάλῃ εἰς αὐτὴν τὸ ζήτημα, ἐλπίζων, ὅτι τοιοῦτοτρόπως θέλει ἀποφύγει ἔτι τὴν χρῆσιν τῆς βίας. Ἀλλ' ὅταν τὰ δόγματα καὶ τὰ συμφέροντα ἦναι ἐπὶ τοῦτουτον ἀντίθετα, ἡ βία εἶναι κατὰ δυστυχίαν ὁ ἀπαραίτητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων διαιτητής. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχον συρρέουσι, διὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην τῆς ἐκκλησίας κατάστασιν, πολυάριθμοι ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπὸ τῆς Ὁράκης ἐπίσκοποι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐτάσσοντο ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος, τινὲς ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου, πολλοὶ δὲ ἐταλαντεύοντο εἰς ἐτι, μὴ εἰδότες ποῦ θέλει κλίνει ἡ πλάστιγξ. Ὁ Λέων, ἐξετάσας, διὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ, τὸ φρόνημα ἑνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν, ἠτοιμάζετο νὰ συγκαλέσῃ τὴν σύνοδόν του, πεποιθὼς, ὅτι, διὰ τῶν εὐλακρῶς εἰς τοὺς εἰκονομάχους τεταγμένων, διὰ τῶν ἀμφιβόλων καὶ μάλιστα διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐαυρότητος, θέλει πλειονοψηφήσει, ὅτε αἰφνης μανθάνει, ὅτι ὁ Νικηφόρος, προλαβὼν, συνεκάλεσεν εἰς τὸ πατριαρχεῖον μόνους τοὺς εἰκονολάτραις ἀρχιερεῖς, ἔτι δὲ τοὺς ἡγουμένους, οἵτινες, ὡς ἐν γένει οἱ μοναχοὶ, ἦσαν μᾶλλον ἔλων τῶν λοιπῶν ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, συγκροτήσας δὲ οὕτω

σύνοδον ἰδίαν διακεσίω ἐβδομήκοντα ἀνδρῶν, πρότρεψεν αὐτοὺς νὰ ἐγκατερέθωσιν ἐν τῇ τρικυμίᾳ ταύτῃ τῆς ἐκκλησίας, ἀρώρισε τὸν Ἀντώνιον Συλαίου, τοῦ ὁποῦ εἶχε γνωρίσει ἐν τῷ μεταξὺ τὴν ἀπιστίαν, καὶ τὸ ἑσπέρας ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἵνα εἰς ὀλονυκτικὴν διατελέσωσι προσευχὴν. Ὁ αὐτοκράτωρ, μαθὼν τὰ γενόμενα, διατάσσει τὸν πατριάρχην νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ βασίλεια, ἵνα ἀπολογηθῆ περὶ τῆς διαγωγῆς του· ὁ δὲ προσῆλθεν ἅμα ἐξημέρωσε, μεθ' ὅλης τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου. Ὁ Λέων κατ' ἀρχὰς ἐδέχθη μόνον τὸν Πατριάρχην, τὸν ἤλεγε διὰ τὴν στασιαστικὴν διαγωγὴν του καὶ τὸν πρόετρεψεν αὐθις νὰ συνεννοηθῆ μετὰ τῆς ἀντιθέτου μεριδος. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος, δικαιολογήσας τὴν πράξιν τῶν ὀρθοδόξων, ἐπεχείρησεν αὐθις τὴν θεολογικὴν τοῦ δόγματος τῆς ἐκκλησίας ἀνάπτυξιν, καὶ ἀπεποιήθη τοῦ νὰ ἔλθῃ εἰς συζήτησιν μετὰ αἰρετικῶν ἐπιστήμως ἐξελεγχθέντων καὶ καταδικασθέντων. Τότε ὁ Λέων εἰσήγαγε τὴν λοιπὴν σύνοδον, ἅμα δὲ καὶ τοὺς εἰκονοκλάστας κληρικούς, τοὺς λαϊκοὺς μεγιστάνας, τοὺς συγκλητικούς, τοὺς ἀξιωματικούς τῆς αὐλῆς. Αἱ δύο μερίδες ἀντιπαρετάχθησαν ὡς ἐπὶ μάχην, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἔστατο ὁ αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν δορυφόρων περιεστοιχισμένος. Ὁ ἄρχων τοῦ κράτους ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς συζήτησεως· ἀλλ' οἱ ὀρθόδοξοι ἐπέμειναν ἀποποιούμενοι τὸν ἀγῶνα, διότι ἐβλεπον τὴν ἦτταν αὐτῶν προαποφασισμένην καὶ δὲν ἤθελον νὰ διακινδυνεύσωσι δωρεὰν τὴν τιμὴν τῆς ἀληθείας, ἀναλαμβάνοντες τὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἀπολογία. Καὶ ἐπειδὴ τινὲς ἠθέλησαν νὰ προσθέσωσιν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα ζητήματα, ὁ Λέων τοὺς ἀπέβαλεν ἀπὸ τῶν βασιλείων, καὶ, ἀπελθόντας, τοὺς παρήγγειλε, διὰ τοῦ ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως, νὰ μὴ ἐξεέλθωσι τῶν οἰκιῶν αὐτῶν ἕκαστος, μὴδὲ κοινωνίαν τινα μετ' ἄλλων νὰ λάβωσι, μὴδὲ ν' ἀνοίξωσι τὸ στόμα των περὶ τῆς προκειμένης συζήτησεως.

Ἡ ἀντίστασις αὕτη τῶν ὀρθοδόξων ἐνέβαλεν εἰς πολλὴν ἀμηχανίαν τὸν Λέοντα· διότι δὲν ἤθελε νὰ μεταχειρισθῆ τὴν βίαν, οὐ μόνον διότι ἡ βία ἐμελλε νὰ ἐπιφέρῃ τὸν διωγμὸν, ὁ δὲ διωγμὸς τὴν διαβρῆσιν, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν εἰσχύετο ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως ἐκείνης, ἥτις μόνη δύναται νὰ περιποιήσῃ εἰς τοὺς ἀρχοντας, ὅσοι ἔχουσι τὴν δυστυχίαν νὰ κυβερνώσιν ἐπὶ τοιοῦτων θρησκευτικῶν κρίσεων, τὴν γενναιοῦτητα τὴν ἀπαιτουμένην διὰ νὰ πλήξωσι τὰς συνειδήσεις καὶ νὰ δαμάσωσι τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν ὀρθοδόξων ἐμελλε ν' αὐξήσῃ εἰς ὑπερβολὴν τὴν δυναμιν τοῦ κλήρου· οὐδὲν ἦττον ὁ Λέων ἤθελε παραιτήσῃ τὴν μελετηθεῖσαν παρ' αὐτοῦ μεταβολὴν, ἐὰν δὲ ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ στρατοῦ. Ἐταλαντεύετο δ' ἐν τούτοις καὶ κατὰ τὴν μετ' ὀλίγον ἐπελθοῦσαν ἐορτὴν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως τοῦ 815 ἔτους, ἥτις ἦτο ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ πλείστην ἐπεδείκνυε λαμπρότητα, δὲν ἐδίστασεν, εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν, κατὰ τὸ ἔθος, νὰ ἀσπασθῆ τὸ κάλυμμα τῆς ἀγίας τραπέζης ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἦτο κεκεντημένη ἡ εἰκὼν τῆς τοῦ Σωτῆρος γεννήσεως. Οἱ χρονολογῆται, παραβάλλ-

λοντες τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ ταύτην πρὸς τὴν διαταχθεῖσαν μετὰ τινος ἡμέρας ἀπαγορεύουσιν τῶν εἰκότων, ἐνομαζούσιν αὐτὸν χαμαιλέοντα. Οἱ τυρλοί! ἐάν ἦτο δυνατόν νὰ ἐμβρατεύσασιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ἐάν ἦτο δυνατόν νὰ ἐνοήσωσι τοὺς ἐνδοιασμούς, ὑπὸ τῶν ὁπεῖων ἐσπαράσσεται, ἤθελον ἰδεῖ, ὅτι τὸ καθαρῶς θρησκευτικὸν ζήτημα ἦτο εἰς αὐτὸν ἀδιάφορον, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη κρίσιν περὶ αὐτοῦ ἀσφαλῆ καὶ ὀριστικὴν, καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἠγωνία ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἢ νὰ ἐπιχειρήσῃ θεοσκευτικὴν καταδίωξιν ἢ νὰ περιέλθῃ εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν στρατὸν, δι' οὗ πρὸ μικροῦ εἰσέτι τὸ κράτος ἐτώθη ἀπὸ τῶν Βουλγάρων, δι' οὗ καὶ μόνου ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ. Ὁ στρατὸς ἐκεῖνος ἦτο τῶντι ἀδιάλλακτος. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας διαπραγματεύσεις, συμμορία στρατιωτῶν κατεσπίλωσε καὶ ἐλιθοβόλησε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣτις ἐπέκειτο ἐπὶ τῆς χαλκῆς τῶν βασιλείων πύλης καὶ ἔφραζεν ἐπιγραφῶν διακλαμβάνουσαν, ὅτι ὁ Λέων ὁ Ἰταυρός, βασιλεύσας καθέλειεν αὐτήν, ἢ δὲ Εἰρήνην τὴν ἀνεπτήλωσεν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπελθὼν ἐξεμάνη ὑπὸ τῆς ὀργῆς διὰ τὴν σκανδαλώδη ταύτην τῆς ἱερᾶς εἰκόνης καὶ τῶν βασιλείων περιούριον, καὶ, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ ἀτοπήματος, διέταξε νὰ ἀπαγάγῃ αὐτήν. Οἱ δὲ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἡγούμενοι, παρεξηγήσαντες τὴν διαγωγὴν του καὶ θεωρήσαντες τὴν διαταγὴν ἐκείνην ὡς πρῶτον διωγμοῦ σημεῖον, συνήλθον πάλιν περὶ τὸν πατριάρχην, διεμαρτυρήθησαν καὶ ἀπεφώνησαν, ὅτι θέλουσι μέχρι θανάτου ἀγωνισθῆ πρὸς στήριξιν τοῦ δόγματος τῆς ἐκκλησίας.

Οὕτω δὲ ὑπὸ δύο ἀντιθέτων ῥοπῶν διασπώμενος ὁ Λέων καὶ θεωρῶν, ὅτι πλείοτερα ἀναβολὴ τῆς ἀποφάσεώς του ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρει τὴν ἐντελῆ τῆς περὶ τῆς ἀρχιερείας τοῦ στρατοῦ λύσιν καὶ τὸν ἔσχατον τοῦ κράτους κίνδυνον, ἐξέδωκε τὴν ἐπιούσαν τῶν Ἐπιφανείων τοῦ 816 ἔτους τὸ περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν εἰκότων ἐπίταγμα αὐτοῦ. Οἱ πλείστοι τῶν ἀρχιερέων ἔπειθον τὸν μικροῦ ἔτι, ἐνόσφ' ἔβλεπον τὸν αὐτοκράτορα ἐνδοιάζοντα, ὡμυον εἰς τὸν Νικηφόρον πίστιν ἀκλόνητον, ἐξέπλάγησαν, ἅμα εἶδον τὴν σταθερὰν αὐτοῦ θέλησιν, καὶ ἤρχισαν νὰ ὀμιλῶσι περὶ ὑποταγῆς τοσοῦτον εἶναι βέβαιον, ὅτι, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἡ στάσις ἐνισχύεται οὐχὶ ἀπὸ τῆς πεποιθήσεως τῶν ἀρχιερέων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν ἀρχόντων ἀδυναμίας. Μόλιον ὁ Νικηφόρος ἐπέμεινε, καὶ ὅταν οἱ ἀρχιερεῖς ἐκείνοι τὸν εἶπον, ὅτι ἀνάγκη ἢ νὰ παραδεχθῆ τὰ διαταχθέντα ἢ νὰ καταβῆ τοῦ πατριάρχικου θρόνου, ὁ γέρον, ἀποβλέψας πρὸς αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, τοὺς εἶπε νὰ ὑπάγῃσι νὰ ἀναγγείλωσιν εἰς ἐκεῖνον τοῦ ὀποίου ἐφορῶντα τὴν ὀργάν πλείοτερον τῆς θείας διέταξης, ὅτι αὐτὸς τοῦλάχιστον δὲν θέλει ποτὲ ἀρνηθῆ τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας διὰ νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὰ δόξαντα τῶ Ἰωάννη τῶ Λεκανομάντει. Ἄλλ' ὁ Λέων, ἔστις πρόσφατον εἶχε τὴν ἀπόδειξιν, τοῦ τι σημαίνουσιν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἄρκοι, ἠλπίζεν ὅτι δὲν θέλει ἀναγκασθῆ νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῆς καθαιρέσεως τοῦ πατριάρχου καὶ ὅτι ὁ χρόνος θέλει ἐπαγάγει ἀλλοίωσιν τινε εἰς τὰ φρονήματά του, ὅτε ὁ στρατὸς, ὅστις

δὲν εἶχεν οὐδὲ τὴν σύνεσιν, οὐδὲ τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἀρχόντος αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ἀπαγάγῃ οἰκοθεν τὸν πατριάρχην. Ἀξιωματικοὶ τινες καὶ στρατιῶται ἐπιχειροῦσι νὰ ῥήξωσι διὰ νυκτὸς τὰς πύλας τοῦ πατριαρχείου διὰ τὸν συμβάντα ἐκ τούτου θόρυβον, συρρέουσιν αὐτοῖσι πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπειδὴ οἱ ὀρθόδοξοι δὲν ἦσαν ὀλίγοι, ἡ σύγκρουσις ἤθελεν εἶναι ἀπαραίτητος, ἐάν ὁ πατριάρχης Θωμᾶς, ἐπελθὼν, δὲν κατέπειθε τοὺς στρατιώτας νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια. Τότε ὁ πατριάρχης, ἐνοήσας ὅτι δὲν δύναται πλέον ἀκινδύνως νὰ διαμείνῃ εἰς τὸ Βυζάντιον, διεπεραιώθη τὴν ἀκόλουθον νύκτα, ὑπὸ ἀπεσταλμένων τοῦ αὐτοκράτορος παραπεμπόμενος, εἰς Χρυσόπολιν καὶ μετέβη ἐκεῖθεν εἰς μοναστήριον, ὅπου διέζησεν ἀκόμη τριςκαίδεκα ἔτη, ἀρῶν ἐπομένῃ τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ ἔτη ἐννέα.

Τὴν δ' ἐπιούσαν ἐγένετο ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας ἡ χειροτονία τοῦ νέου πατριάρχου. Ὁ Λέων ἠθέλε νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸ ὑψίστατον τοῦτο τῆς ἐκκλησίας ἀξίωμα τὸν Ἰωάννην Γραμματικόν, καὶ, ἐπειδὴ προέκειτο νὰ ἀναγορευθῆ πατριάρχης εἰκονομάχος, οὐδεὶς βεβαίως εἶχε πλείοτερα εἰς τοῦτο δίκαια λόγῳ παιδείας, καὶ χρηστότητος, καὶ ἱκανότητος. Ἄλλ' ὁ στρατὸς δὲν τὸν ἠθέλε, διότι εἶχε προδιατελέσει κληρικὸς· οἱ δὲ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὑπώπτευσον πάντα, ὅστις, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ, ἠδύνατο νὰ ἔχη προηγουμένως πρὸς τὸν κληρὸν σχέσεις, καὶ, διὰ νὰ ἀσφαλίσωσι τὸ κράτος τοῦ νέου δόγματος, ἐπέμειναν νὰ ἐκλεχθῆ εἰς τῶν τοῦ στρατοῦ ἀξιωματικῶν. Τῶντι ἐπὶ τῇ προράσει, ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶναι νέος ἔτι, προσχειρίθη ὁ Θεόδωτος Κασσιτηρᾶς ἐκ τοῦ ἐπιφανεστάτου οἴκου τῶν Μελισσηνῶν καὶ εἰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Δεχθεὶς δὲ ἀμέσως τὴν κορβάν, ἀνέβη εἰς τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον κατ' αὐτὴν τὴν τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμέραν καὶ μετ' ὀλίγον ἐκυρώθησαν πάντα τὰ γενόμενα διὰ συνόδου, ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας συγκροτηθείσης.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς, καὶ τοὶ παρακλινοσθεῖς τότε, ἐξηκολούθησε διατελῶν φίλος καὶ σύμβουλος τοῦ Λέοντος· καὶ ἐπειδὴ ὁ Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς ἀνέθεσεν αὐτῷ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοφίλου, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἠξιώθη οὕτω τῆς εὐνοίας τριῶν ἀλληλοδιαδόχων βασιλέων. Οὐδεὶς ὅμως ἠγάπησε καὶ περιεποιήθη αὐτὸν πλείοτερον τοῦ μαθητοῦ του, διότι καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο πλείοτερον νὰ ἐκτιμήσῃ τὰ προτερήματα αὐτοῦ. Ὁ Λέων καὶ ὁ Μιχαὴλ ὑπῆρξαν στρατιῶται γενναῖοι καὶ κυβερνήται ἐπιτήδειοι. Ὁ Θεόφιλος ἦτο πρὸς τούτους καὶ λόγιος ἀνὴρ, ὥστε δὲν ἤξευρε νὰ ὠφελῆται ἀπὸ μόνης τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰωάννου τέχνης καὶ ἐμπειρίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πολυμαθείας, ὡς θέλομεν ἰδεῖ. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν Ἰωάννην Γραμματικόν, ἀνέθηκε, καθὰ προείπομεν, τὴν δυσχερῆ πρὸς τὸν Καλίφην τῆς Ἀσίας Μιχμοῦν διαπραγματεύσιν, ὅταν ἀπεφάσισε νὰ συνομολογήσῃ μετ' αὐτοῦ συνθήκας εἰρήνης.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἀκόλουθον φυλλάδιον)

ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΝΘΟΔΕΣΜΗΣ.

7.

Η ΧΩΡΑ.

Εἰς τὴν χώρα, λέει, ὅπου πᾶς, λέει,
πᾶσα θύρα, λέει, μὴ κτυπᾶς, λέει,
γιατὶ κόσμος, λέει, εἶν' ἐκεῖ, λέει,
καὶ καλοὶ, λέει, καὶ κακοί.

—o—

Ἐκεῖ μάθε, λέει, πῶς κάνεις, λέει,
δὲν γεννιέται, λέει, ἀγενής, λέει.
μὴ μυρίζῃς, λέει, τὸ χωριό, λέει,
σὲ τὸ λέει, λέει, ἡ Μαργιώ.

—o—

Κοίταξ' ὅταν, λέει, ὀμιλῇς, λέει,
νὰ προσέχῃς, λέει, πῶς λαλεῖς, λέει.
πολλοὶ εἶναι, λέει, κεῖ μ' αὐτιά, λέει,
καὶ μεγάλα, λέει, καὶ πλατιά.

—o—

Ἄποιο βλέπῃς, λέει, μὲ χρυσά, λέει,
νὰ φουσκῶνῃ, λέει, νὰ φουσκᾷ, λέει,
μὲ γυρεύῃς, λέει, ἂν πεινᾷ, λέει,
βγάλ' τὸ φέσι, λέει, ταπεινά.

—o—

Θ' ἀπαντήσῃς, λέει, βουλευτῇ, λέει,
μὲ τὴ μύτη, λέει, σηκωτῇ, λέει,
Κ' ἂν δὲν ξέρῃ, λέει, γρὺ νὰ πῇ, λέει,
εἶναι ῥήτωρ, λέει, σιωπῇ.

—o—

Θὰ ἰδῇς, λέει, λοχαγούς, λέει,
ταγματάρχας, λέει, στρατηγούς, λέει,
μ' ἐπιμήδεις, λέει, κεντηταῖς, λέει,
καὶ μὲ πτέρναις, λέει, τρυπηταῖς.

—o—

Τῆς Ἑλλάδος, λέει, μέγα φῶς, λέει,
εἶν' ὁ κοῦρκος, λέει, ὁ σοφός, λέει,
ποῦ κουνιέται, λέει, σοβαρά, λέει.
Μὴ μετάνοια, λέει, μὲ οὐρά!

—o—

Θὰ δῆς τῶς, λέει, καὶ πολλούς, λέει,
πατριώτας, λέει, τοὺς καλοὺς, λέει,
μισθοὺς γάχουν, λέει, δύο καὶ τρεῖς, λέει,
νὰ παχαίνῃς, λέει, ἡ πατρίς.

—o—

Θ' ἀκοῦς ἄλλους, λέει, νὰ σὲ λέν, λέει,
πῶς τὸν τόπον, λέει, αὐτὸν κλαῖν, λέει,
πῶς ὁ κόσμος, λέει, θὰ κνιγᾷ, λέει,
ἂν δὲν γίνου, λέει, ὀπουργαί.

—o—

Νὰ φερθῆς, λέει, μὲ πολλή, λέει,
μὲ μεγάλη, λέει, συστολή, λέει,
ς' τῆς Ἑλλάδος, λέει, τοὺς γαμπρούς, λέει,
τοὺς ἐνδόξους, λέει, καὶ λαμπρούς.

—o—

Ἄν δὲ βλέπῃς, λέει, μὴ κυρὰ, λέει,
μὲ καπέλλα, λέει, μὲ πτερὰ, λέει,
ποῦ τὰ γῆρε, λέει, δὲν ῥιτωᾷς, λέει,
καὶ γλυκὰ, λέει, χαριετᾷς.

—o—

Ἄν δὲ ξεύρεις, λέει, Ταλλικὰ, λέει,
εἶσαι ζῶων, λέει, παστρικά, λέει,
κ' ἂν τὸ χέρι, λέει, στρογγυλά, λέει,
δὲν τῆ δώσῃς, λέει, σὲ γελᾷ.

—o—

Ἄν σὲ πάρῃ, λέει, σ' τὸν χορὸ, λέει,
μὴ φερῆς, λέει, σὰν μωρὸ, λέει.
Ἄν παίξῃ, λέει, ὁ ζουρνᾶς, λέει,
σὰν ἀνέμη, λέει, νὰ γυρνᾷς.

—o—

Σ' τὴ μαζούρκα, λέει, πετακτὸς, λέει,
καὶ σ' τὴν πόλκα, λέει, πηδηκτὸς, λέει,
μὴ γλυστρίσῃς, λέει, προσοχῇ, λέει,
καὶ γελᾷς, λέει, μὴ ψυχῇ.

—o—

Κ' ἂν χορτάσῃς, λέει, ἀρχονταῖς, λέει,
καὶ κλωτσιαῖς, λέει, καὶ δοντιαῖς, λέει,
ἔλα πίσω, λέει, σ' τὸ χωριό, λέει,
ς' τὴν πιστῆν σου, λέει, τὴν Μαργιώ.

Τὰ κυριώτερα τυπογραφικὰ παροράματα εἰς τὴν
περὶ τοῦ ποιητικοῦ διαγωνίσματος ἔκθεσιν.

Στῆλ. 2. στ. 3-6 καλὸν ὁμῶς. γρ. ὁμῶς καλόν.

α 4. Ἐραψωδίας. γρ. Ἰ ραψωδίαις.

α 5. στ. 43. προϊωνίζων. γρ. προϊωνίζων, στ. 44
(Ἄλπηνός ἢ Ἄνθηλος) γρ. (Ἄλπηνός ἢ Ἄλπηνοί),
Ἄνθηλος.

α 6. στ. 20 καὶ πρωτεῦον. γρ. τὸ πρωτεῦον. στ.
οὔτε ἐσχεδιάσθη γρ. οὐδ' ἐσχεδιάσθη. στ. 52. Πῶς
μὲ δάσος, γρ. πῶς δὲ καὶ μὲ δάσος.

α 7. στ. 43. ἐλείμματα. γρ. ἐλλείμματα. στ. 58
θάσις γρ. θάσις πάσις.

α 13. στ. 36 βαθὺς. γρ. βαθὺς ἐκ. στ. 43 τρέχει).
γρ. τρέχει. στ. 44 τῆς ληγούσης. γρ. τῆς ληγούσης).
στ. 45 ταντόσημα. γρ. ταυτόσημα. στ. 52. οὔτω
καὶ. γρ. οὔτω. στ. 55. geminantur γρ. geminantur.

—o—